

Motion till riksdagen 2024/25:1924

av **Nooshi Dadgostar m.fl. (V)**

För ett starkare Sverige – Klimat, välfärd och tillväxt. Vänsterpartiets budgetmotion för 2025

1 Sammanfattning

Den svenska ekonomin har gått på lågvarv under snart två års tid. Hushållens konsumtion har utvecklats svagt i spåren av den höga inflationen och byggsektorn har närapå kraschat, tyngd av höga räntor och svag efterfrågan. Arbetslösheten har ökat med cirka 57 000 personer. Faktum är att Sverige har den tredje högsta arbetslösheten inom EU. Effekterna av regeringens passiva finanspolitik och frånvaron av tillväxtfrämjande investeringar syns nu tydligt på arbetsmarknaden. Situationen kräver en effektiv Arbetsförmedling med tillräckligt med resurser. Vänsterpartiet föreslår i denna motion en förändrad inriktning på arbetsmarknadspolitiken och ett antal akutåtgärder för att komma till rätta med Arbetsförmedlingens brister.

Det finns vissa tecken på att den svenska ekonomin kan komma att ta fart. Inflationen har fallit snabbt i Sverige och till stor del är förklaringen lägre energipriser. Riksbanken har nu börjat sänka räntan och Vänsterpartiets syn är att de bör fortsätta i snabbare takt än vad de hittills har signalerat.

Sveriges kommuner och regioner har haft ett antal tuffa år. Stigande kostnader för varor, tjänster och inte minst avtalspensioner har satt hård press på framför allt regionernas ekonomi. När sedan regeringen valt att inte skjuta till de medel som behövs för att täcka kostnadsökningarna har många regioner tvingats till nedskärningar inom sjukvården. För 2025 och 2026 stärks dock kommunsektorns ekonomi påtagligt. De förbättrade resultaten beror också till stor del på genomförda besparingar och skattehöjningar. Såväl kommunerna som regionerna har flera år av besparingar och nedskärningar bakom sig, det är nu viktigt att de ges resurser att bygga upp sina verksamheter igen. Sveriges kommuner och regioner står också inför stora investeringsbehov. Många befintliga avlopps- och vattenledningar, idrottsanläggningar, sjukhus och bostäder runtom i landet har nått slutet på sin tekniska livslängd.

Vänsterpartiet föreslår i denna motion ett *återuppbyggnadsprogram* för Sveriges kommuner och regioner. Det handlar dels om en kraftfull ökning av resurser till välfärdens kärna i form av sjukvården, skolan och barn- och äldreomsorgen, dels om ett

investerings- och underhållsprogram för att rusta upp och klimatanpassa den kommunala och regionala infrastrukturen – *Sverigejobben*.

Hushållen är fortsatt pressade. Prisökningen för boende och livsmedel har ökat med 26 respektive 25 procent sedan januari 2022. Det är betydligt högre än löneökningarna under samma tid. Antalet människor som lever i allvarlig materiell och social fattigdom ökade med närmare 80 procent mellan 2021 och 2023. Regeringens budget för 2025 accelererar den utvecklingen, då tyngdpunkten i politiken ligger på skattesänkningar för de som redan har. De hushåll som får mest är de som har miljoninkomster under ett år. Det till en kostnad dubbelt så stor som hela det föreslagna sektorsbidraget till sjukvården.

Världen står inför ett klimatnödläge. För att nå våra klimatmål måste hela ekonomin ställas om. På mycket kort tid behöver omställningen av vår konsumtion och produktion sättas i centrum av samhällets utveckling. Vänsterpartiet vill ta sikte på en klimatpolitik som är strukturerad, omfattande och folkligt förankrad. Genom investeringar på 700 miljarder kronor vill vi de kommande tio åren se till att klimatomställningen accelereras.

Sverige hör till de OECD-länder där den ekonomiska ojämlikheten ökat mest sedan mitten av 1980-talet. En viktig orsak till de ökade klyftorna är hur det svenska skattesystemet utvecklats och fortsätter att utvecklas. Det behövs en radikal omläggning av den ekonomiska politiken. I denna motion avslår Vänsterpartiet regeringens orättvisa skattepolitik och lägger förslag på höjda skatter på kapitalinkomster, arv, gåvor och fastigheter m.m. som finansiering för satsningar på välfärden, socialförsäkringarna och bostads- och infrastrukturfinansieringar samt sänkt skatt för låg- och medelinkomsttagare. På så sätt ökar vi jämlikheten samtidigt som vi stärker välfärden. Så bygger vi Sverige starkare i en värld av hård global konkurrens.

2 Innehållsförteckning

1	Sammanfattning.....	1
2	Innehållsförteckning.....	3
3	Förslag till riksdagsbeslut.....	6
4	Det ekonomiska läget.....	7
4.1	Konjunkturläget.....	7
4.2	Arbetslösheten ökar.....	8
4.3	Penningpolitiken.....	13
4.4	Läget i kommunsektorn.....	14
4.5	Ökad ojämlikhet.....	16
5	Vänsterpartiets syn på regeringens ekonomiska politik.....	19
5.1	Moderatbidrag till de som redan har.....	19
5.2	Regeringen och Sverigedemokraterna struntar i välfärden.....	21
5.3	Siffertrixande och brist på investeringar i klimatpolitiken.....	22
5.4	Sveriges roll i omvärlden.....	24
6	Finanspolitiska ramverket.....	25
6.1	Hur uppstår reformutrymmet.....	25
6.2	Finanspolitiska överväganden.....	25
6.3	Vår syn på den pågående utredningen om saldomålet.....	26
6.3.1	Kärnkraftsutbyggnadens effekter på de offentliga finanserna.....	27
6.4	Klimatomställningen och behovet av ett reformerat ramverk.....	29
6.5	Nytt saldomål för de offentliga finanserna.....	30
6.6	Höj skuldankaret.....	31
6.7	Inkomstgolv.....	32
6.8	Ökad transparens i budgetpolitiken.....	32
6.9	Realekonomiska mål bör komplettera de finansiella målen.....	33
7	Hushållens ekonomiska situation.....	33
7.1	Höj och inflationsskydda barnbidraget.....	37
7.2	Höj och reformera bostadsbidraget.....	37
7.3	Höj tak och ersättningsnivåer i socialförsäkringen.....	40
7.4	Avskaffa karensavdraget.....	42
7.5	Höj försörjningsstödet.....	42
7.6	Höj inkomstpensionstillägget.....	43
7.7	Höj och stärk arbetslöshetsförsäkringen.....	43
8	Fortsatta nedskärningar i välfärden.....	45
8.1	Regionerna gör stora underskott 2024.....	48
8.1.1	Vårdgarantin efterlevs inte.....	49

8.1.2	Personalen måste bli fler, inte färre	50
8.2	Kommunerna har mycket stora investeringsbehov.....	51
8.3	Ett återhämtningsstöd till välfärden.....	52
8.4	Förstärk sektorsbidraget till hälso- och sjukvården	53
8.5	Glesbygdstillägg inom sjukvården	54
8.6	Öka tillgång till psykologisk behandling.....	55
8.7	Reformera tandvården	55
8.8	Stärk socialtjänsten	57
8.9	Vänsterpartiets satsningar på kommunsektorn	59
9	En aktiv arbetsmarknadspolitik	60
9.1	En fungerande arbetsförmedling.....	60
9.1.1	Stoppa kaosprivatiseringen av Arbetsförmedlingen	60
9.1.2	Säkerställ lokal närvaro i hela landet	61
9.1.3	30 000 i arbetsmarknadsutbildning.....	61
9.1.4	Ge Arbetsförmedlingen möjlighet att allokera sina anslag.....	62
9.1.5	Ge Arbetsförmedlingen möjlighet att erbjuda arbetsmarknadsutbildning som finns inom yrkesvux.....	62
9.1.6	Ge Arbetsförmedlingen möjlighet att stoppa möjligheten att överklaga tilldelningsbeslut inom arbetsmarknadsutbildningen.....	62
9.2	Sverigejobb	62
10	Förskola, skola och högre utbildning	64
10.1	Fler vuxna i förskolan.....	65
10.2	Kraftigt förstärkt elevhälsa	66
10.3	Främja ökat deltagande i förskola och fritidshem	66
10.4	Högre utbildning: universitet och högskola.....	68
10.5	Stöd till folkbildningen	69
10.6	Idrott för alla	70
11	Ekonomisk politik för en rättvis grön klimatomställning.....	72
11.1	En investeringsplan för grön omställning.....	72
11.2	Investera för ökad sysselsättning	73
12	Vänsterpartiets klimatinvesteringar 2024–2027	75
13	Klimatsmarta och trygga boenden.....	75
13.1	Renovering i kombination med klimatåtgärder	76
13.2	Fler klimatsmarta hyresrätter till en överkomlig hyra	76
14	Ett hållbart energisystem	77
14.1	Vindkraft – på land och till havs.....	78
14.2	Stärkt elöverföringskapacitet	79
15	Framtidens transporter.....	79

15.1	Åtgärda underhållsskulden i fråga om järnvägen	79
15.2	Sverigebiljetten för billigare kollektivtrafik	80
15.3	Investeringsstöd och utbyggnad av kollektivtrafik.....	81
16	Klimatklivet	81
17	Värnet om naturen/skydda miljön	82
18	Ett enhetligt och rättvist skattesystem	83
18.1	Målen för skattepolitiken.....	83
18.2	Extrem skattepolitik i BP25.....	84
18.3	Skatt på kapital och egendom	87
18.4	Enhetliga kapitalskatter	87
18.5	Arvs- och gåvoskatt	89
18.6	Oligopolskatt på bankernas övervinster.....	89
18.7	Beskattning av fastigheter.....	91
18.8	Skatt på förvärvsinkomster	92
18.9	Rut och rot	94
18.10	Sociala avgifter	94
18.11	Ränteavdragen och hushållens kreditrestriktioner.....	95
18.12	Miljöskatter.....	96
18.13	Vänsterpartiets skatteförslag.....	98
19	Utgiftsramar och fördelning av utgifter i.....	100
20	Den offentliga sektorns finanser m.m.	111
21	Beräkning av statsbudgetens inkomster	113
	Bilaga Fördelningsanalys av Vänsterpartiets budgetmotion	116
	Inkluderade förslag	116

3 Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen godkänner de riktlinjer för den ekonomiska politiken och budgetpolitiken som föreslås i motionen (avsnitt 6–18).
2. Riksdagen fastställer utgiftstaket för staten inklusive ålderspensionssystemet vid sidan av statens budget för 2025–2027 enligt förslaget i tabell 16 avsnitt 20 i motionen.
3. Riksdagen godkänner beräkningen av inkomsterna i statens budget för 2025 enligt förslaget i tabell 17 avsnitt 21 i motionen och ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen ska återkomma med lagförslag i överensstämmelse med denna beräkning och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen godkänner den preliminära beräkningen av inkomster i statens budget för 2026 och 2027 enligt förslaget i tabell 18 avsnitt 21 i motionen som riktlinje för regeringens budgetarbete.
5. Riksdagen beslutar om fördelning av utgifter på utgiftsområden för 2025 enligt förslaget i tabell 9 avsnitt 19 i motionen.
6. Riksdagen godkänner den preliminära fördelningen av utgifter på utgiftsområden för 2026 och 2027 enligt förslaget i tabell 10 avsnitt 19 i motionen som riktlinje för regeringens budgetarbete.

4 Det ekonomiska läget

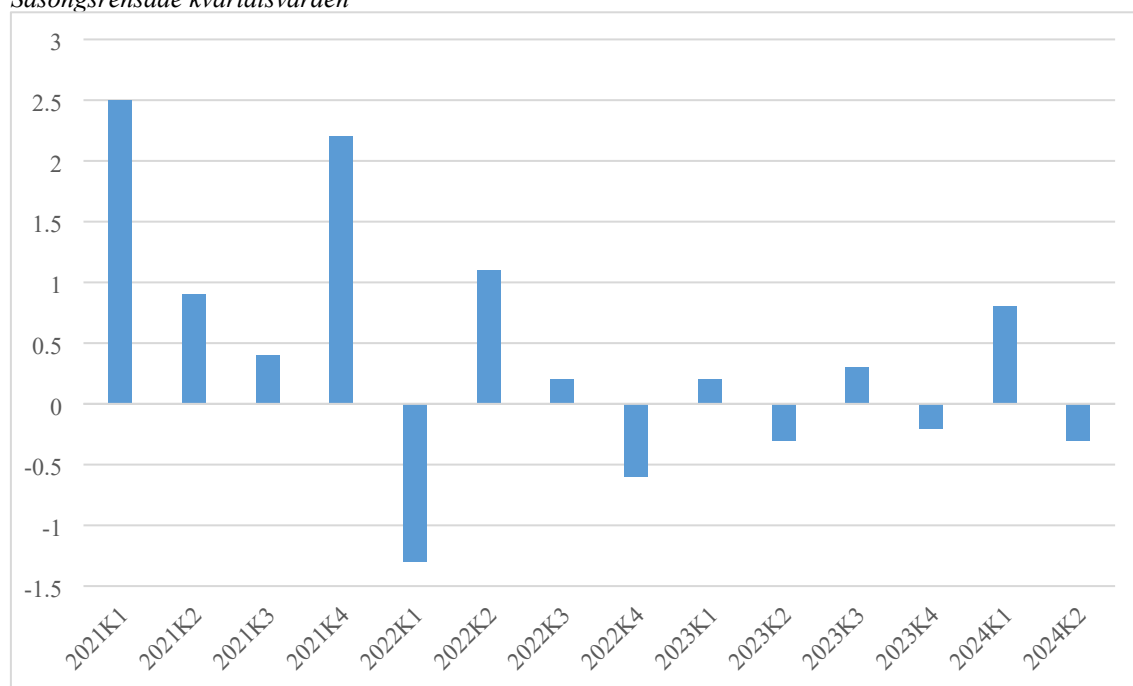
4.1 Konjunkturläget

Inflationen har fallit tillbaka rejält under det senaste halvåret i både Europa och USA. Den amerikanska ekonomin ser ut att undvika en mer omfattande lågkonjunktur, trots de senaste årens stora räntehöjningar. Euroområdet har haft en svagare ekonomisk utveckling än USA och tillväxten är klart dämpad i år. Tyskland går trögt med bland annat svag bilexport. De nordiska länderna utvecklas olika, med lågkonjunktur i Finland, fortsatt inflationstryck i Norge, och ett Danmark som går starkt, främst drivet av landets stora läkemedelsindustri.

Den svenska ekonomin har gått på lågvarv under snart två års tid nu (se figur 1 nedan). Hushållens konsumtion har utvecklats svagt i spåren av den höga inflationen och byggsektorn har närapå kraschat, tyngd av höga räntor och svag efterfrågan.

Figur 1 Svensk BNP, Q1 2021–Q2 2024

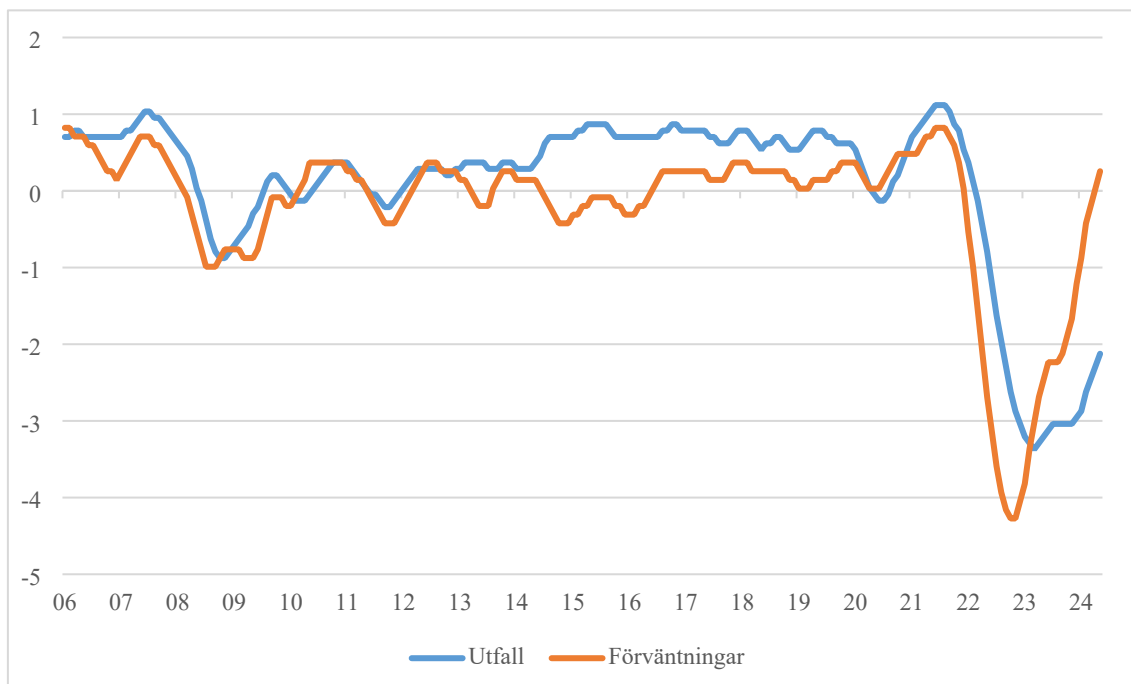
Säsongrensade kvartalsvärden

Källa: SCB.

Det finns dock vissa tecken på att den svenska ekonomin kan komma att ta fart. Hushållens syn på den egna ekonomin, som varit väldigt dystert under ett tag med stigande räntor och hög inflation, håller nu på att vända i takt med fallande inflation och att Riksbanken börjat sänka räntorna. Det förändrade läget syns också i Konjunkturinstitutets s.k. konfidensindikatorer som mäter stämningens läget i näringslivets olika branscher. I Konjunkturbarometern för juli ligger konfidensindikatorerna på ungefär normal nivå eller något lägre i näringslivets olika delar.

Figur 2 Hushållens syn på egen ekonomi¹

Källa: Konjunkturinstitutet.

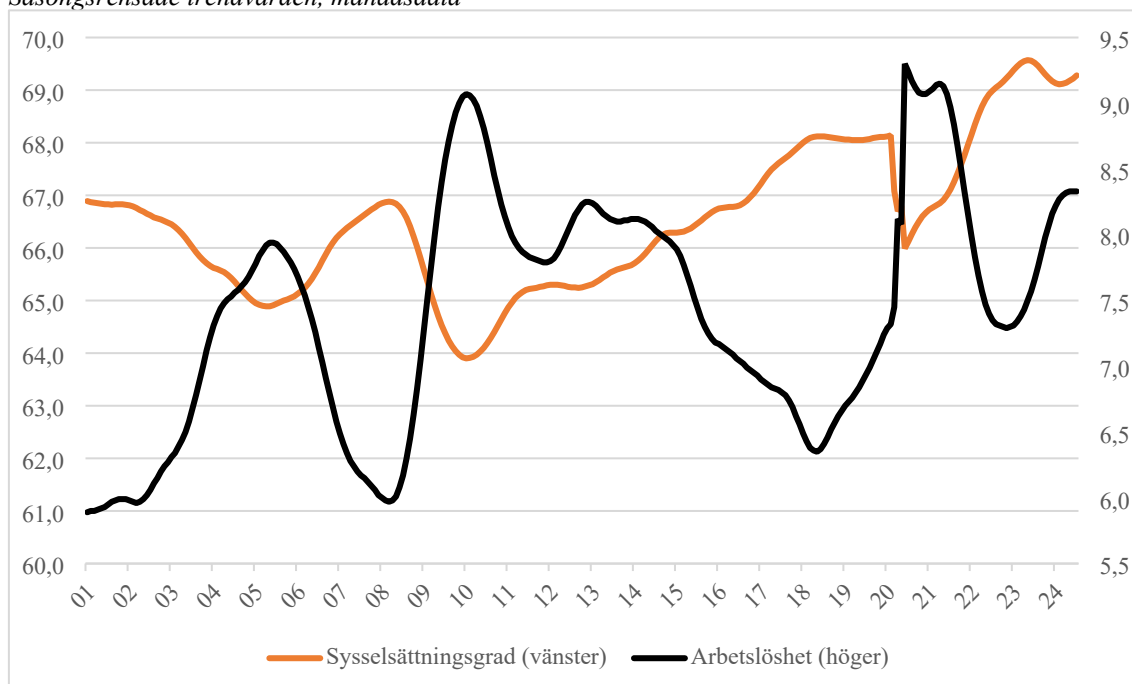
4.2 Arbetslösheten ökar

Den svenska arbetsmarknaden var länge förhållandevis stark trots hög inflation och stigande räntor. Först i början av 2023 började arbetslösheten stiga. Till en början parallellt med stigande sysselsättningsgrad, men på slutet har även sysselsättningen utvecklats svagt. Arbetslösheten har nu ökat med 1 procentenhet på ett år, vilket motsvarar cirka 57 000 fler i arbetslöshet.

¹ Nuläge – hushållens nuvarande ekonomiska situation jämfört med för 12 månader sedan. Förväntningar – hushållens ekonomiska situation om 12 månader.

Figur 3 Arbetslöshet och sysselsättningsgrad, 15–74 år, 2001–2024 (juli)

Säsongrensade trendvärden, månadsdata

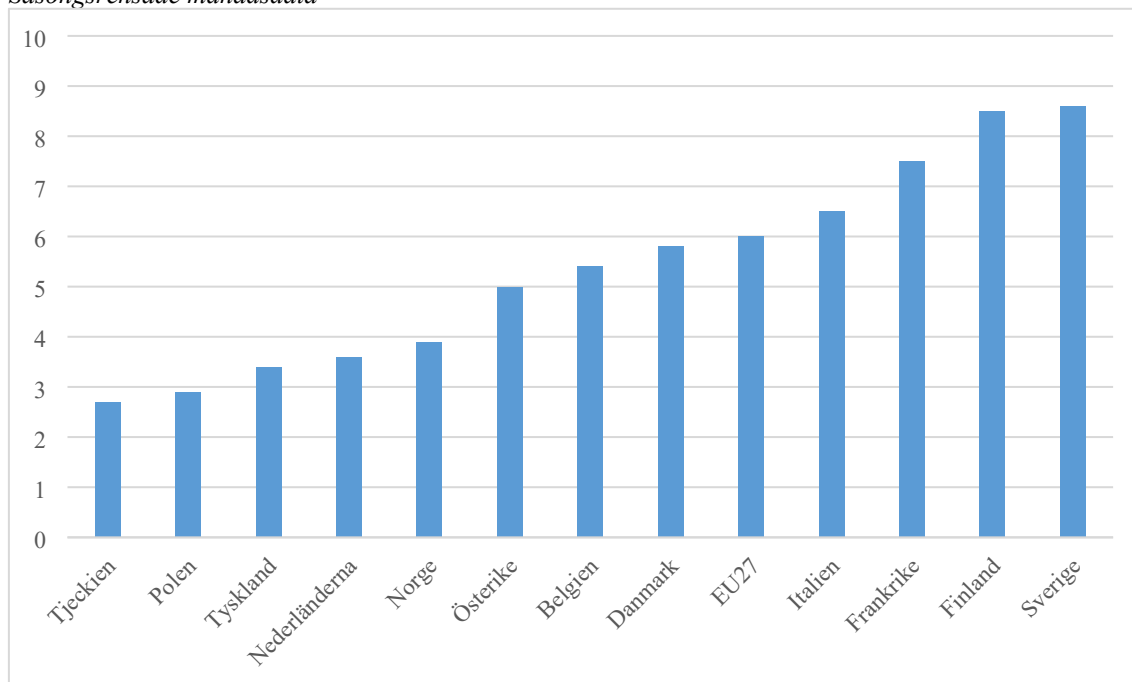

Källa: SCB (AKU).

Faktum är att Sverige har den tredje högsta arbetslösheten inom EU. Endast Spanien och Grekland har en högre arbetslöshet. Effekterna av regeringens passiva finanspolitik och frånvaron av tillväxtfrämjande investeringar syns nu tydligt på arbetsmarknaden.

Figur 4 Arbetslösheten, juli 2024

Säsongrensade månadsdata

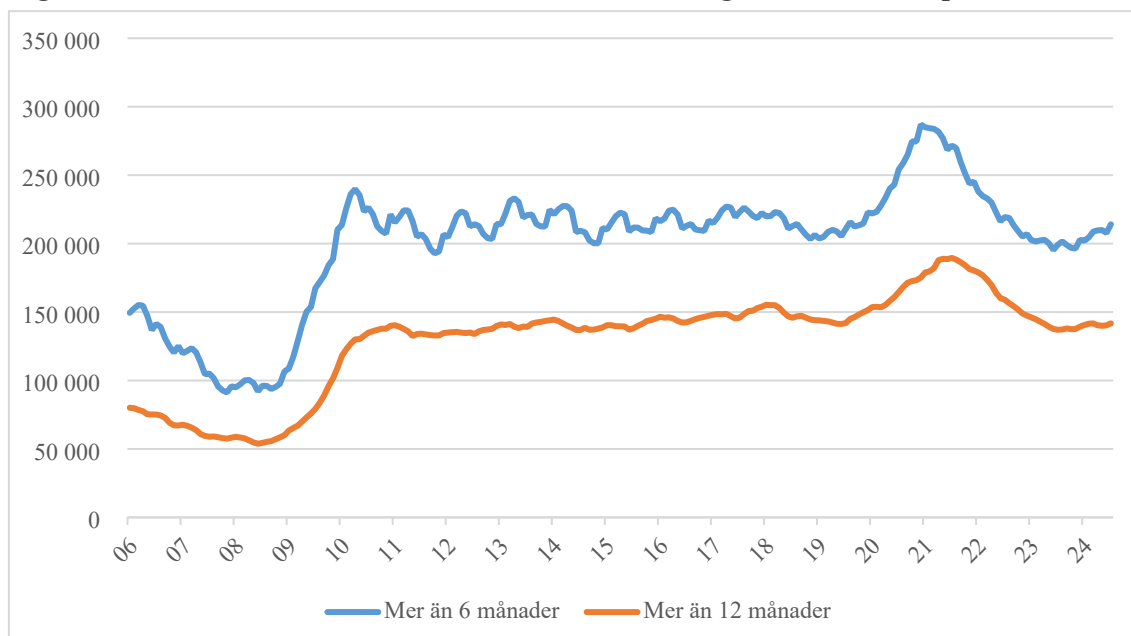
Källa: Eurostat.

Arbetslösheten har ökat i de flesta yrkesområden. Några områden sticker dock ut. Antalet arbetslösa inom bygg och anläggning har ökat med 59 procent under de senaste

två åren. Även data och it har sett en kraftigt ökad arbetslöshet. Här har antalet arbetslösa ökat med 58 procent under samma tidsperiod.²

Även antalet långtidsarbetslösa har ökat en del under det senaste året. Långtidsarbetslösheten ligger kvar på den högre plattå som tyvärr gällt sedan finanskrisen 2008/09 (se figur 5 nedan).

Figur 5 Inskrivna som arbetslösa hos Arbetsförmedlingen, + 6 mån. resp. + 12 mån.

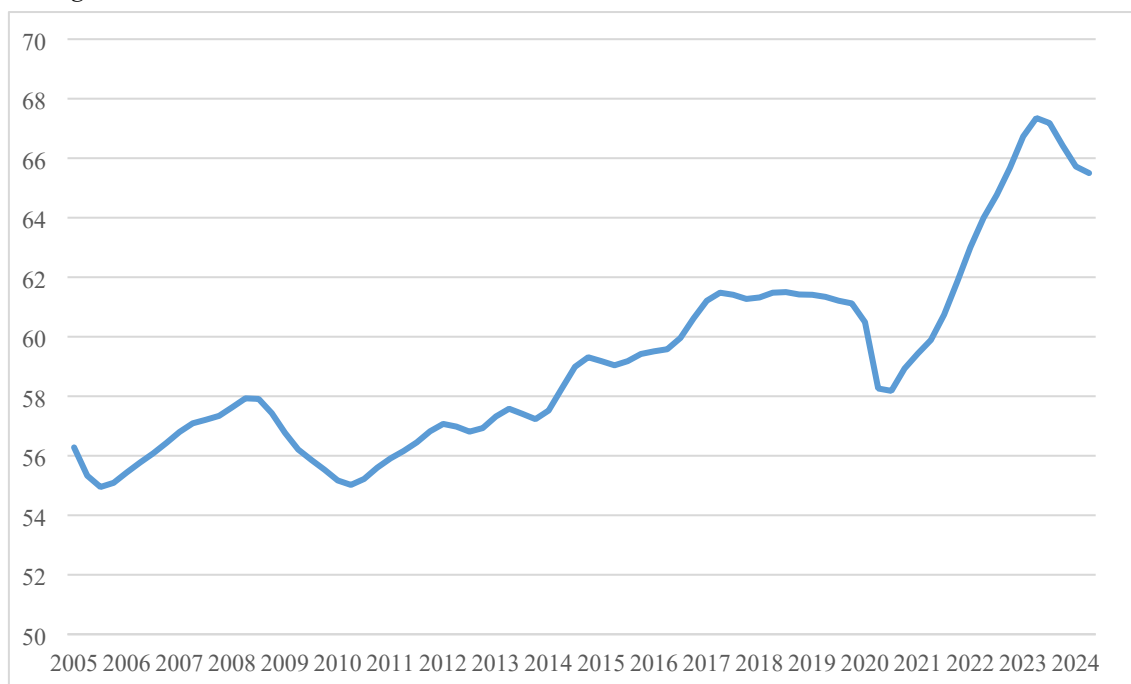
Källa: SCB (AKU).

Mycket av den arbetsmarknadspolitiska diskussionen de senaste åren har handlat om framväxten av en alltmer tudelad arbetsmarknad. En växande andel av de arbetslösa tillhör de grupper som enligt Arbetsförmedlingen har "svag konkurrensförmåga". Med "svag konkurrensförmåga" menas de grupper som historiskt haft en svag ställning på arbetsmarknaden. Dessa grupper är äldre (55–64 år), utomeuropeiskt födda, individer med som mest förgymnasial utbildning samt personer med funktionsnedsättning. Dessa gruppers arbetslöshet, som andel av den totala arbetslösheten, växte från att utgöra knappt 50 procent 2006 till över 75 procent 2017–2019 (se figur 7 nedan). Därefter går det att skönja en svagt fallande trend, bland annat ökade sysselsättningen starkt bland utomeuropeiskt födda. Faktum är att sysselsättningen ökat starkt bland utrikes födda under en längre period, och det är huvudförklaringen till att sysselsättningsgraden totalt sett i Sverige utvecklats så starkt de senaste 15 åren (se figur 6).

² Arbetsförmedlingen.

Figur 6 Sysselsättningsgrad, 15–74 år, utrikes födda, 2004–2024 (kvartal 2)

Säsongrensade trendvärden, kvartalsdata

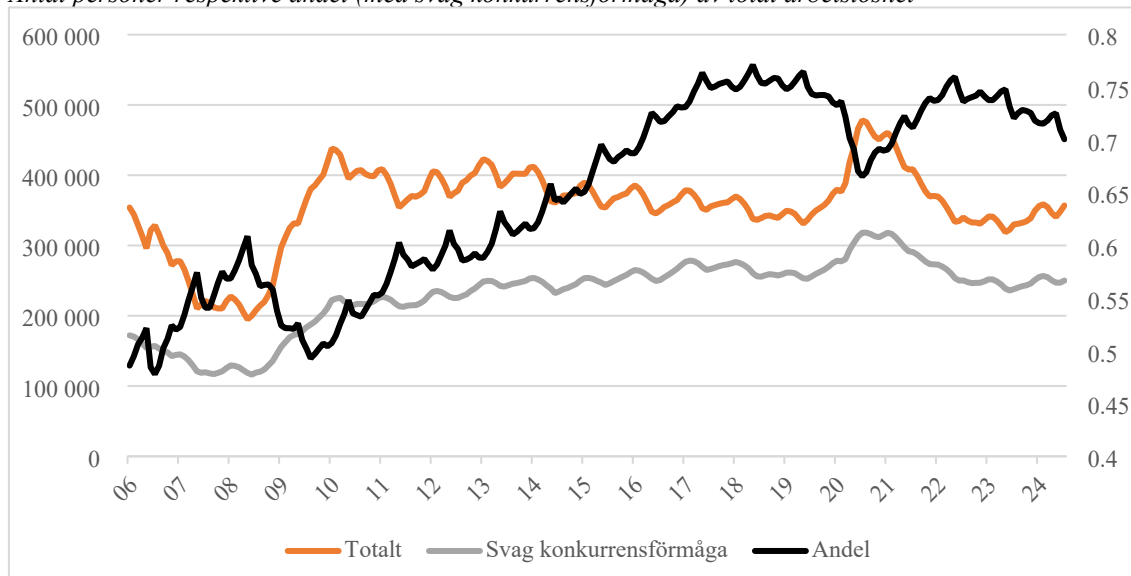

Källa: SCB (AKU).

Ett annat mönster som är tydligt är att vid större uppgångar av arbetslösheten ökar arbetslösheten relativt mer hos dem med en starkare förankring på arbetsmarknaden. I figuren syns detta genom att andelen arbetslösa i grupperna som har en ”svag konkurrensförmåga” minskade i samband med finanskrisen 2008/09 och pandemin 2020 och minskar även nu när arbetslösheten stiger i spåren efter inflationskrisen.

Figur 7 Inskrivna som arbetslösa, totalt och de med svag konkurrensförmåga

Antal personer respektive andel (med svag konkurrensförmåga) av total arbetslöshet

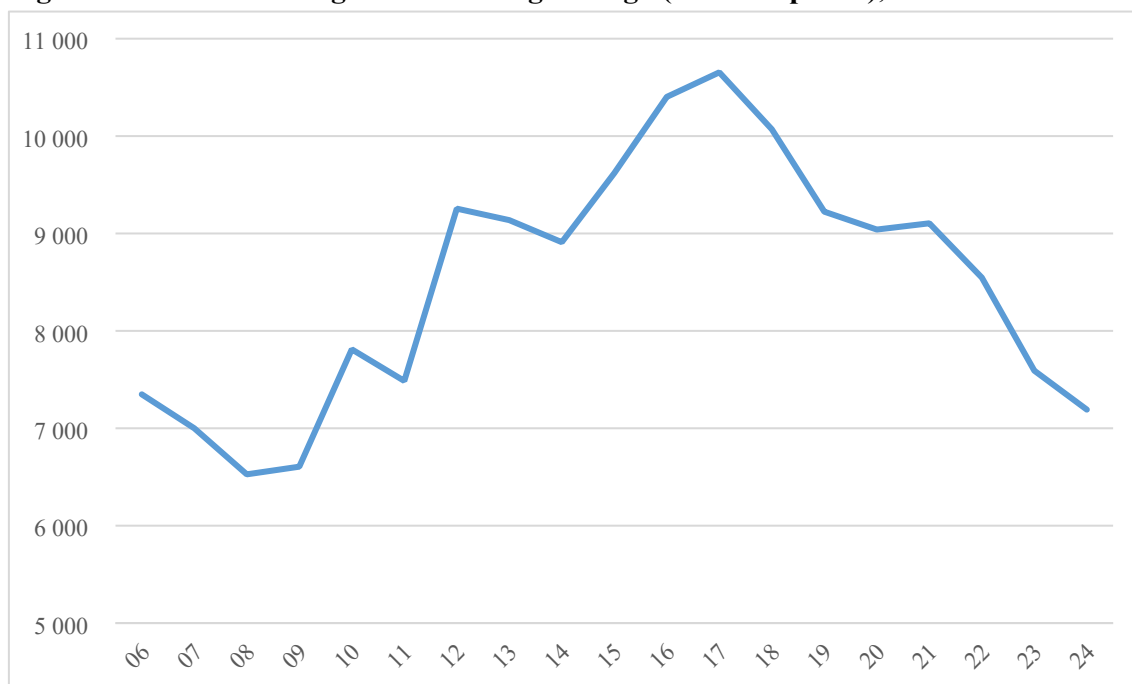

Källa: Arbetsförmedlingen.

Den höga arbetslösheten och där en stor del av de arbetslösa står långt ifrån arbetsmarknaden kräver en effektiv Arbetsförmedling. Den nuvarande Arbetsförmedlingen klarar dock inte av sitt nuvarande uppdrag. Detta är ett resultat av flera olika beslut.

Arbetsförmedlingen har dels fått nya uppdrag, bl.a. i form av nyanländas etablering. Stora delar av arbetsmarknadspolitiken har dessutom privatiserats, vilket försvårar en sammanhållen, effektiv och koordinerad arbetsmarknadspolitik. Arbetsförmedlingen har därtill dränerats på resurser. I reala termer har Arbetsförmedlingens förvaltningsanslag minskat med nästan 30 procent mellan 2018 och 2024 (se figur 8 nedan). Detta har sammantaget fått stora återverkningar på Arbetsförmedlingens verksamhet. Personalstyrkan på Arbetsförmedlingen har minskat från drygt 14 000 (2018) till cirka 11 400 anställda (2023), omräknat till heltider, vilket motsvarar en minskning på nästan 20 procent. Mest har kärnverksamheten minskat, där arbetsförmedlarna ingår. Under samma tidsperiod, 2018–2023, minskade antalet heltidsanställda arbetsförmedlare med drygt 23 procent.³

Figur 8 Arbetsförmedlingens förvaltningsanslag⁴ (2023 års priser), mnkr

Källa: ESV, BP24, KI och egen beräkning.

Utvecklingen syns tydligt i Arbetsförmedlingens närvaro runt om i landet. Redan 2015–2018 hade Arbetsförmedlingen påbörjat en minskning av sina arbetsförmedlingskontor. En större avveckling av arbetsförmedlingskontoren skedde dock 2019 och i början av 2020 sedan Arbetsförmedlingen fattat beslut om att avveckla 126 kontor i totalt 122 kommuner. Arbetsförmedlingen har gått från att ha 172 fast bemannade kontor till 81 stycken i september 2024.⁵

Arbetsförmedlingen klarar för närvarande inte av sina uppdrag. De har varken rätt förutsättningar för de grupper som står långt ifrån arbetsmarknaden eller för den mer traditionella arbetsmarknadspolitiken i form av förmedling, utbildning och praktik. Vänsterpartiet föreslår i denna motion en förändrad inriktning på arbetsmarknadspolitiken och ett antal akutåtgärder för att komma till rätta med Arbetsförmedlingens brister.

³ RUT, dnr 2023:671.

⁴ År 2006–2023 bygger på utfallsdata för AF förvaltningsanslag via ESV. 2024 är beslutad budget. Vid fastprisberäkning har KPI använts som deflator.

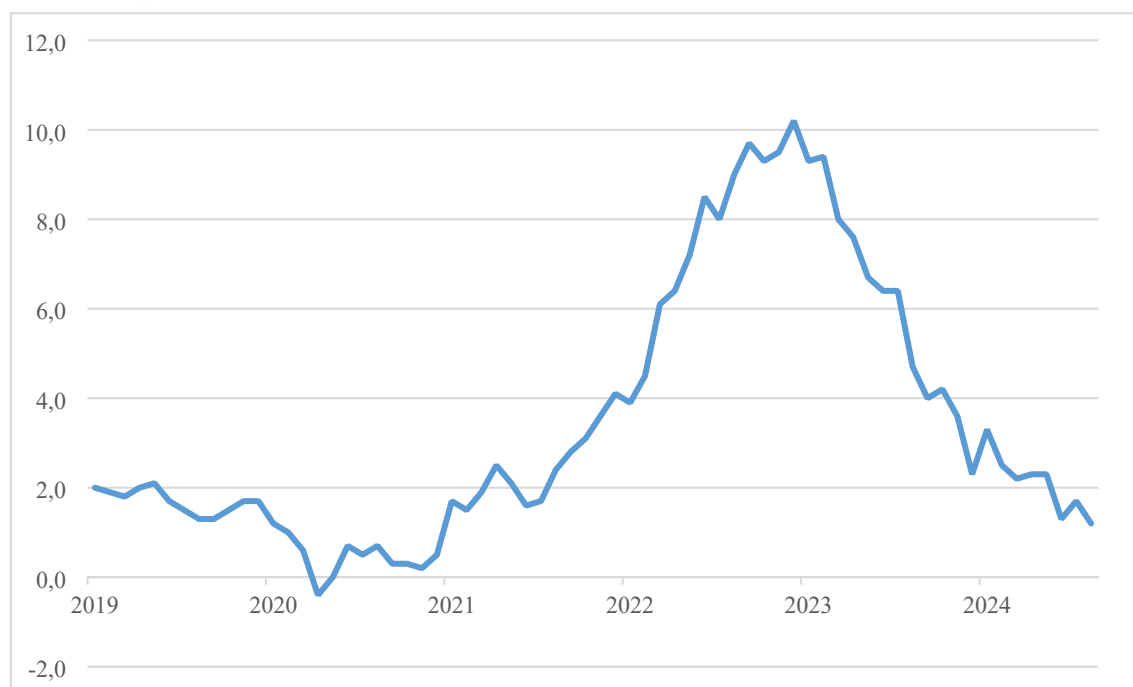
⁵ RUT, dnr 2024:1084.

4.3 Penningpolitiken

Inflationen faller nu snabbt i Sverige, och har gjort så under en längre tid (se figur 9 nedan). Inflationstakten enligt KPIF (konsumentprisindex med fast ränta) var 1,2 procent i augusti, vilket är en minskning från juli då den var 1,7 procent. Månadsförändringen från juli till augusti var $-0,6$ procent enligt KPI.⁶ En stor del av den fallande inflationen förklaras av lägre energipriser. Inflationstrycket i den svenska ekonomin är dock lågt även rensat för de fallande energipriserna. Riksbanken bör nu sänka räntan i snabbare takt än vad de hittills har signalerat.

Figur 9 KPIF-inflationen, 2019–2024 (augusti)

Månadsdata, årstakter

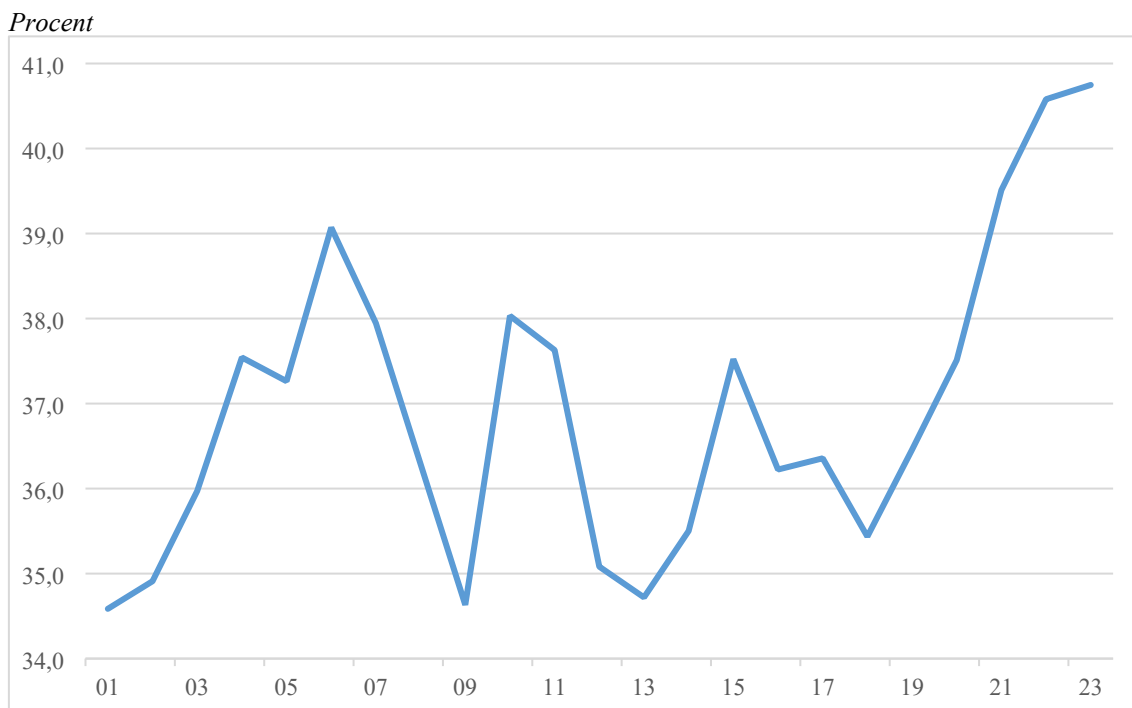

Källa: SCB.

Vänsterpartiet har länge varit kritiskt mot den förda penningpolitiken. Inflationens uppgången var framför allt utbuds- och vinstdriven. Om inflationen är utbudsdriven och ett resultat av dysfunktionella marknader med bristande konkurrens är det snarare andra åtgärder som bör aktualiseras, såsom regleringar och andra strukturella reformer. Företagen utnyttjade inflationsimpulserna efter pandemin och Rysslands anfallskrig mot Ukraina till breda prishöjningar på varor och tjänster. Detta har resulterat i kraftigt stigande vinstandelar i näringslivet (se figur 10).

⁶ SCB.

Figur 10 Näringslivets vinstandel, 2001–2023

Källa: Konjunkturinstitutet (diagramunderlag, KI mars 2024).

Det ligger nära till hands att tro att den höga vinstandelen har sin grund i bristande konkurrens inom en rad olika branscher i det svenska näringslivet. De svenska livsmedelspriserna har t.ex. stigit mer än livsmedelspriserna i våra grannländer. En viktig förklaring till detta torde vara att dagligvaruhandeln kännetecknas av en mycket hög grad av marknadskoncentration, där de tre stora aktörerna Ica, Axfood och Coop har en sammanlagd marknadsandel på 86 procent, vilket gör att de har lätt att pressa upp priserna.⁷ Den europeiska elmarknaden är också synnerligen dysfunktionell, med en marginalprissättning som driver upp elkostnaderna för svenska hushåll. Den svenska bankmarknaden domineras av de fyra storbankerna (inkluderat Nordea). Bristen på konkurrens visar sig bl.a. i att bankernas inlåningsmarginaler exploderat.

En anledning till den aggressiva penningpolitiken från världens centralbanker är rädslan för att löntagarnas förväntan på inflationen ska leda till pris- och lönespiraler som kan vara svåra att bryta. Den svenska lönebildningen är dock helt annorlunda jämfört med länder som t.ex. USA och Storbritannien. I Sverige är lönebildningen centraliserad med låg löneglidning, vilket minskar risken för pris- och lönespiraler. Jämfört med omvärlden är också en större del av hushållens bolån rörliga. Detta innebär att Riksbankens räntehöjningar slår hårdare i Sverige jämfört med motsvarande höjningar i andra länder.

4.4 Läget i kommunsektorn

Sveriges kommuner och regioner har haft ett antal tuffa år. Stigande kostnader för varor, tjänster och inte minst avtalspensioner har satt hård press på framför allt regionernas ekonomi. När sedan regeringen valt att inte skjuta till de medel som behövs för att täcka kostnadsökningarna har många regioner tvingats till nedskärningar inom sjukvården (se vidare figur 28 i kapitel 8 hur de generella statsbidragen har urholkats över tid).

⁷ Konkurrensverket (2018). *Konkurrensen i den svenska livsmedelskedjan*.

Situationen är särskilt bekymmersam i år. Enligt beräkningar från regionerna finns det ett ekonomiskt motiverat behov av att minska personalstyrkan med cirka 5 000 personer för innevarande år och ytterligare cirka 700 anställda nästa år.⁸

För 2025 och 2026 stärks dock kommunsektorns ekonomi påtagligt. Kommunernas kostnader för tjänstepensionerna minskar med 25 miljarder kronor 2025 och ytterligare med 7 miljarder kronor 2026. Skatteunderlaget väntas också utvecklas hyggligt under 2025 och 2026. Detta leder till en kraftig förbättring av kommunernas resultat som väntas landa på ett överskott på 28 miljarder 2025 och 36 miljarder 2026. Även regionernas ekonomi förbättras de kommande två åren. Regionerna resultat väntas gå från -16 miljarder i år till -2 miljarder 2025. Det förbättrade resultatet drivs även i regionernas fall av den lägre inflationstakten, vilket medför lägre kostnader för varor, tjänster och tjänstepensioner. De förbättrade resultaten beror också till stor del på genomförda besparingar och skattehöjningar. Såväl kommunerna som regionerna har flera år av besparingar och nedskärningar bakom sig, det är nu viktigt att de ges resurser för att bygga upp sina verksamheter igen.

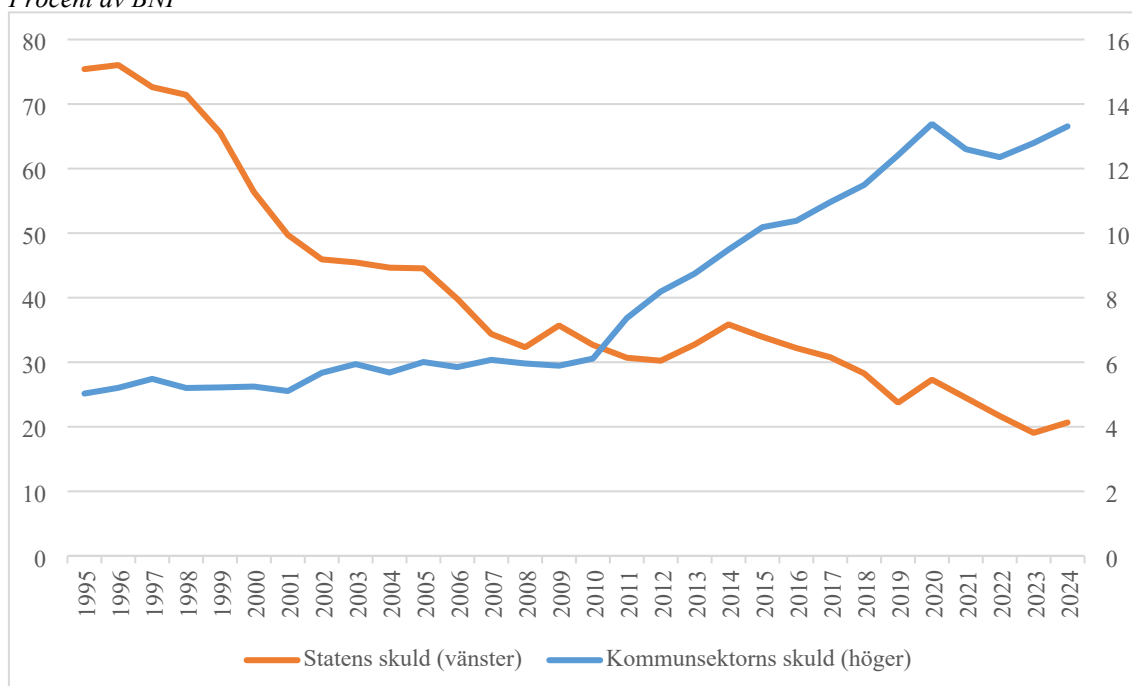
Sveriges kommuner och regioner står också inför stora investeringsbehov. Många befintliga avlopps- och vattenledningar, idrottsanläggningar, sjukhus och bostäder runtom i landet har nått slutet på sin tekniska livslängd. Samtidigt har kommunsektorns skulder ökat efter år av negativt finansiellt sparande. Sedan 2010 har kommunsektorns Maastrichtskuld mer än fördubblats (se figur 11 nedan). Kommunsektorns skulduppbyggnad har skett parallellt med att statens skulder sjunkit, vilket kan ses som ett uttryck för att staten vältrat över finansieringen av stora investeringar på kommuner och regioner.

Vänsterpartiet föreslår i denna motion ett återuppbyggnadsprogram för Sveriges kommuner och regioner. Det handlar dels om resurser till välfärdens kärna i form av sjukvården, skolan och barn- och äldreomsorgen, dels om ett investerings- och underhållsprogram för att rusta upp och klimatanpassa den kommunala och regionala infrastrukturen.

⁸ SKR (2024), Ekonomirapporten, maj 2024.

Figur 11 Kommunsektorn och statens Maastrichtskuld, 1995–2025

Procent av BNP

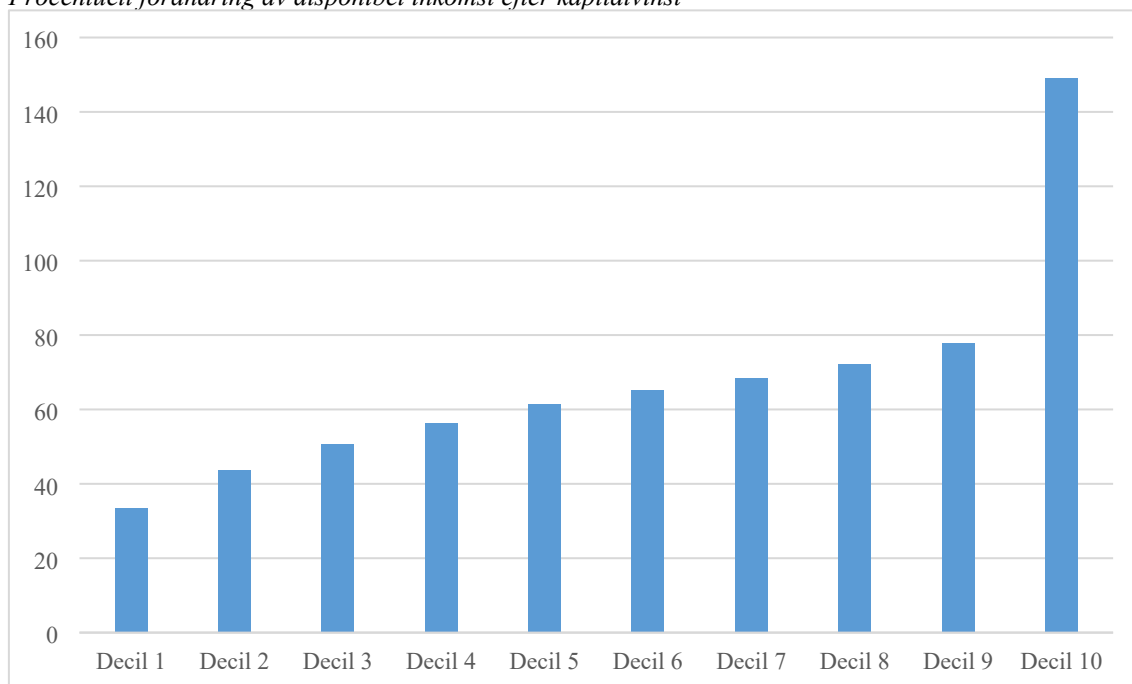
Källa: Konjunkturinstitutet.

4.5 Ökad ojämlikhet

Ett strukturproblem i den svenska ekonomin är de stora och kraftigt växande ekonomiska klyftorna. Sverige hör till de OECD-länder där den ekonomiska ojämlikheten ökat mest sedan mitten av 1980-talet. I figuren nedan visas hur den ekonomiska standarden utvecklats över inkomstfördelningen. Där framgår det tydligt hur den rikaste tiondelen dragit ifrån de övriga i befolkningen.

Figur 12 Förändring av ekonomisk standard efter decil, 1991–2022

Procentuell förändring av disponibel inkomst efter kapitalvinst

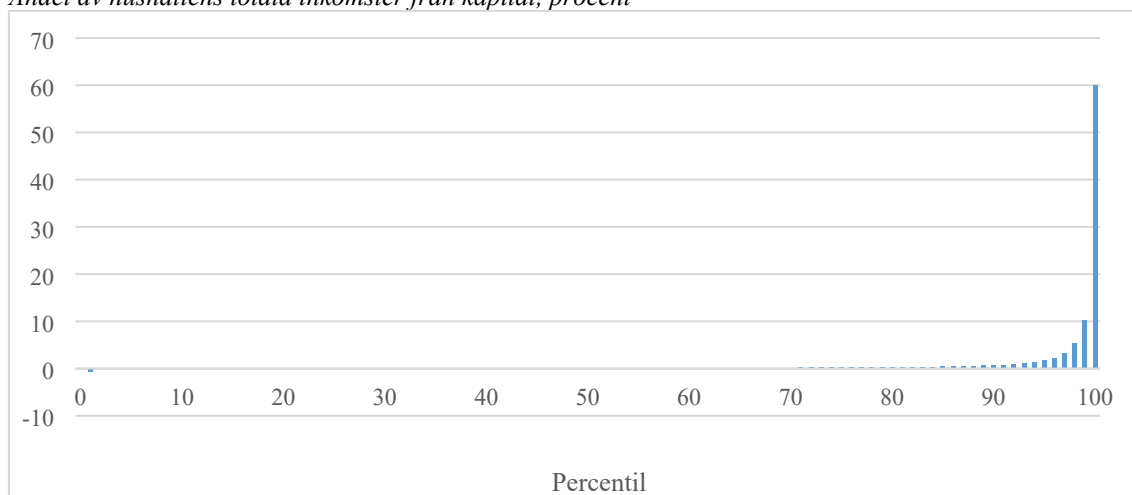

Källa: SCB.

En viktig orsak till de ökade klyftorna är hur det svenska skattesystemet utvecklats. Sverige har gått från att vara ett av de länder vars skattesystem omfördelar mest till ha det minst omfördelande skattesystemet inom EU:s kärnländer.⁹ En annan central faktor bakom den växande ojämlikheten är kapitalinkomsternas utveckling och fördelning. Inkomsterna från kapital har ökat markant sedan början av 1990-talet, och eftersom fördelningen av kapitalinkomsterna är mycket ojämn har det lett till ökade klyftor. I figuren nedan visas kapitalinkomsterna per percentil som andel av hushållens totala inkomster av kapital (2022).

Figur 13 Inkomst av kapital per percentil, 2022

Andel av hushållens totala inkomster från kapital, procent

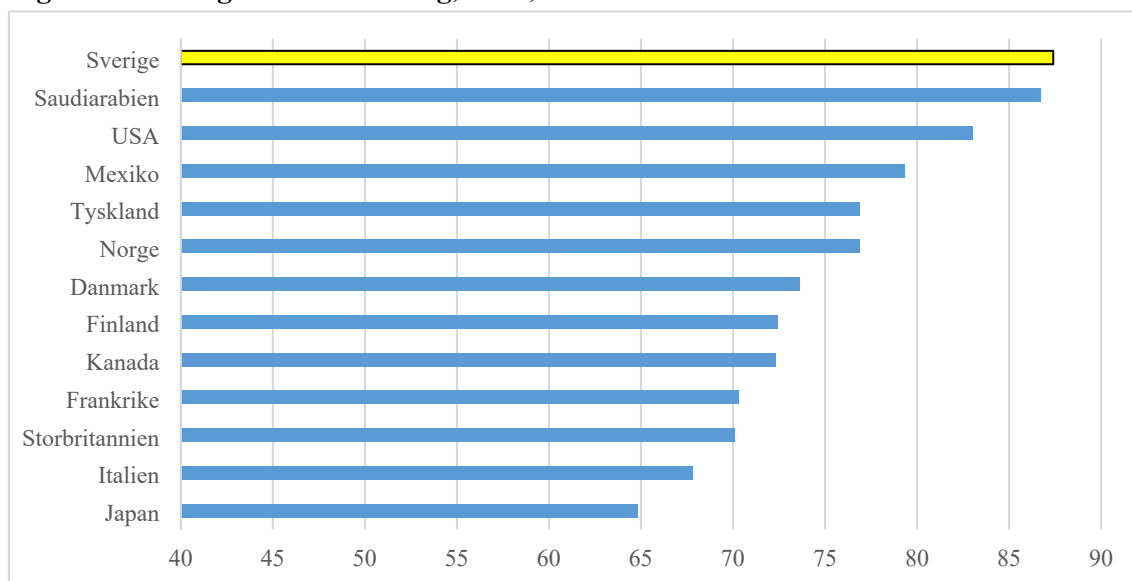
Källa: SCB.

⁹ Verbist, G. & Figari, F. (2014). *The Redistributive Effect and Progressivity of Taxes Revisited: An International Comparison across the European Union*, EUROMOD Working Paper No. EM 6/14. Studien har 1999 och 2008 som jämförelseår. Med EU:s kärnländer avses de 15 länder som ingick i EU 1998.

Av de totala kapitalinkomsterna gick 60 procent till den hundradel av befolkningen som hade de högsta inkomsterna. I Konjunkturrådets (SNS) rapport för 2018 görs bedömningen att ungefär hälften av de ökade klyftorna sedan 1995 kan härledas till kapitalinkomsterna.¹⁰ Kapitalinkomsterna är också ojämnt fördelade mellan kvinnor och män, där kvinnors andel av de totala kapitalinkomsterna uppgår till ca 30 procent.¹¹

De ökande inkomstskillnaderna påverkar naturligtvis förmögenhetsfördelningen. Dessa är betydligt mer ojämnt fördelade än inkomsterna. Den svenska förmögenhetsfördelningen är bland de mest ojämlika i hela världen, se figur 14 nedan. Den är betydligt mer ojämlig jämfört med europeiska länder som Frankrike, Tyskland och våra nordiska grannländer och t.o.m. mer ojämlig än i Saudiarabien.

Figur 14 Förmögenhetsfördelning, 2022, Ginikoefficient

Källa: UBS (2023), Global Wealth Report 2023.

De ekonomiska klyftorna är ett stort samhällsproblem. I boken *Jämlikhetsanden* går författarna Wilkinson och Pickett igenom och sammanställer 40 års forskning om ojämlikhet, hälsa och sociala problem.¹² I boken visar de på en stark koppling mellan ojämlikhet och en rad olika sociala och hälsorelaterade indikatorer. När ojämlikheten ökar tenderar skolresultat, förväntad livslängd, social rörlighet, psykisk ohälsa, droganvändning, kriminalitet m.m. att utvecklas negativt. I ojämlika samhällen får klass och status ökad betydelse och påverkar hur vi människor ser på varandra. Den ekonomiska ojämlikheten påverkar också tillväxten negativt. Sverige hör till de länder där den ökade ojämlikheten påverkat tillväxten förhållandevis mycket.¹³

Det behövs en radikal omläggning av den ekonomiska politiken. I denna motion lägger Vänsterpartiet förslag på höjda skatter på kapitalinkomster, arv, gåvor och fastigheter m.m. som finansiering för satsningar på välfärden, socialförsäkringarna och bostads- och infrastrukturfinansieringar samt sänkt skatt för låg- och medelinkomsttagare.

¹⁰ SNS (2018). Konjunkturrådets rapport 2018, "Kapitalbeskattningens förutsättningar".

¹¹ Ownership (2019). "Vem äger Sverige?"

¹² Wilkinson, R. & Pickett, K. (2011). *Jämlikhetsanden: därför är mer jämlika samhällen nästan alltid bättre samhällen*. Karneval förlag.

¹³ Cingano, F. (2014). *Trends in Income Inequality and its Impact on Economic Growth*, OECD Social, Employment and Migration Working Paper.

På så sätt ökar vi jämlikheten samtidigt som vi stärker välfärden. Så bygger vi Sverige starkare i en värld av hård global konkurrens.

5 Vänsterpartiets syn på regeringens ekonomiska politik

Vi befinner oss i halvtid med regeringen Kristersson och Sverigedemokraterna vid makten. Under två år har man helt lyckats blunda för hushållens ökande kostnader, ignorera sjukvårdskrisen och strunta i de enorma investeringsbehov som finns inom t.ex. bostadsbyggande och infrastruktur. Istället har man sänkt skatten för de rikaste och genomfört bakvända klimatåtgärder som ökar utsläppen.

Sverige beräknas ha en fortsatt svag tillväxt under året. Arbetslösheten ligger på höga nivåer, och läget i välfärdens verksamheter är fortfarande allvarligt. Bostadsbyggandet har kollapsat. Regeringen och Sverigedemokraterna förmår inte ta itu med de problem som drabbar människor i deras vardag. Allra tydligast blir det när regeringen och Sverigedemokraterna, trots hushållens ansträngda ekonomiska situation, istället öser pengar över de rikaste genom stora skattesänkningar. Det är ett dåligt svar på de samhällsproblem vi står mitt uppe i. Vänsterpartiet har presenterat en rad förslag som ger hushållen mer i plånboken och som dessutom bekämpar inflationen. Det handlar t.ex. om att sätta press på matjättarna för att sänka priserna och om att använda SBAB för att pressa storbankerna och sänka bolåneräntorna.

Regeringens och Sverigedemokraternas politik innebär en fördelningspolitisk katastrof. Budgeten för 2025 är inget undantag, utan accelererar snarast den katastrofala utvecklingen. De hushåll som får mest är de som har miljoninkomster under ett år. Det till en kostnad dubbelt så stor som hela sektorsbidraget till sjukvården. På samma sätt innebär den förda politiken att den ekonomiska ojämlikheten mellan män och kvinnor ökar. Någoting regeringen själv konstaterar i budgetpropositionen.

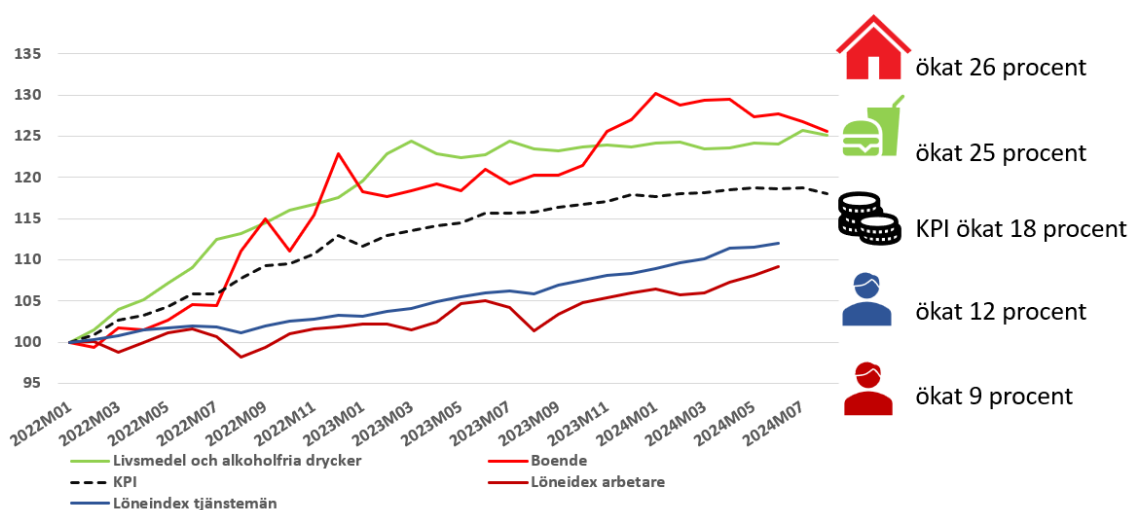
Att regeringen gett Sverigedemokraterna ett direkt inflytande över statens budget och reformer är en av de mer konkreta politiska åtgärderna för att öka polariseringen och slita isär Sverige. Det går inte att bygga öppenhet, demokrati och sammanhållning genom att ställa grupper mot varandra så som Sverigedemokraterna gör. Sverigedemokraternas inflytande över regeringen har inneburit mer av hatretorik och signalpolitik. Genom att låta dem styra debatten har regeringen säkrat samarbetet utan att det kostar dem ett öre i faktiska reformer. Sverigedemokraternas vallöften om mer pengar till pensionärer och sjukskrivna var inte vatten värda när det väl kom till kritan.

5.1 Moderatbidrag till de som redan har

Hushållen är fortsatt pressade. Prisökningen för boende och livsmedel har ökat med 26 respektive 25 procent sedan januari 2022. Det är betydligt högre än löneökningarna under samma tid. Antalet människor som lever i *allvarlig materiell och social fattigdom* har ökat med närmare 80 procent mellan 2021 och 2023. Det motsvarar 115 000 personer. Ökningen är störst bland kvinnor, framför allt de som lever som ensamstående. Hushållens skulder hos Kronofogden växer samtidigt som antalet konkurser ökar.

Figur 15 Prisökningar i livsmedel och boende, KPI samt löneökningar

Sedan januari 2022

Källa: SCB.

Den svåra situationen gäller dock inte alla. Medan hushållen kämpar för att få pengarna att räcka går det bättre än någonsin för bankerna. Skillnaden mellan bolåneränta och sparränta är nästan dubbelt så hög jämfört med våren 2022. Storbankernas rekordvinster speglar inte den oro för framtiden som präglar svenska hushåll.

Trots att regeringen och Sverigedemokraterna har haft alla möjligheter att agera har de t.ex. vägrat ta tag i matjättarnas orimliga prisökningsbeteende eller införa en bankskatt. Den ekonomiska situationen för hushållen tycks vara helt ointressant för regeringen och Sverigedemokraterna som istället lägger allt krut på att göra de rikare ännu rikare.

I årets budget sänker regeringen och Sverigedemokraterna inkomstskatten för höginkomsttagare. Detta genom att slopa avtrappningen av jobbskatteavdraget för de som tjänar över 65 000 kronor i månaden. Det är i praktiken ett kontantstöd, helt utan krav på motprestation. Detta till en kostnad på 4,7 miljarder kronor. Pengar som hade kunnat läggas på att täcka hålen i sjukvården eller viktiga investeringar i bostadsbyggande och tåg som kommer i tid.

I regeringens egen budget presenterar man hur förslaget påverkar olika inkomstgrupper. Medan de som tjänar 65 000 kronor i månaden får en dryg hundralapp mer i månaden per år får de som tjänar en mindre förmögenhet tiotusentals kronor mer, direkt in på sparkontot. Sänkningen är ingenting annat än ett moderatbidrag – från Moderaterna till moderata kärnväljare.

Tabell 1 Ändrad skatt till följd av slopad avtrappning av jobbskatteavdraget

Kronor per år och procent

	Arbetande <66 år	
Inkomst	Ändrad skatt	Procent av inkomsten
700 000	0	0,0
800 000	-116	-0,0
1 000 000	-6 116	-0,6
1 500 000	-21 116	-1,4
2 000 000	-36 116	-1,8
2 500 000	-47 237	-1,9

Anm.: Priskasbelopp 58 800.

Källa: Budgetpropositionen för 2025 s. 227.

Samtidigt slopar regeringen och Sverigedemokraterna skatten för sparande på investeringssparkonto upp till 150 000 kronor 2025 och 300 000 kronor följande år. Det är en ineffektiv åtgärd som varken stimulerar ekonomin, ökar tillväxten eller skapar fler arbetstillfällen. Miljardtals kronor går till dem som redan har råd att spara stora summor istället för dem med lägst inkomster och störst behov. Sammantaget innebär regeringens skattesänkningar ett pengaregn över dem med miljoninkomster, men betydligt mindre till välfärd och de allra mest utsatta. Totalt handlar det om 34 miljarder kronor.

Tabell 2 Regeringens skattesänkningar

Miljarder kronor

Upptrappat jobbskatteavdrag för löner på 65 tkr/mån	4,7
Skattefrihet på investeringssparkonton	7
Höjd brytpunkt statlig inkomstskatt	6,2
Jobbskatteavdrag nr 9	11
Slopad flygskatt	2
Sänkta drivmedelsskatter	3
Summa	34

Källa: Budgetpropositionen för 2025, beslutade reformer.

5.2 Regeringen och Sverigedemokraterna struntar i välfärden

I en undersökning från Vårdförbundet svarar 70 procent av alla medlemmar att arbetsbelastningen är hög, mycket hög eller för hög¹⁴ och var fjärde AT-läkare överväger att lämna yrket¹⁵. Regionerna gör tillsammans uppskattningen att det finns ett ekonomiskt motiverat behov av att minska personalstyrkan med 5 000 anställda redan i

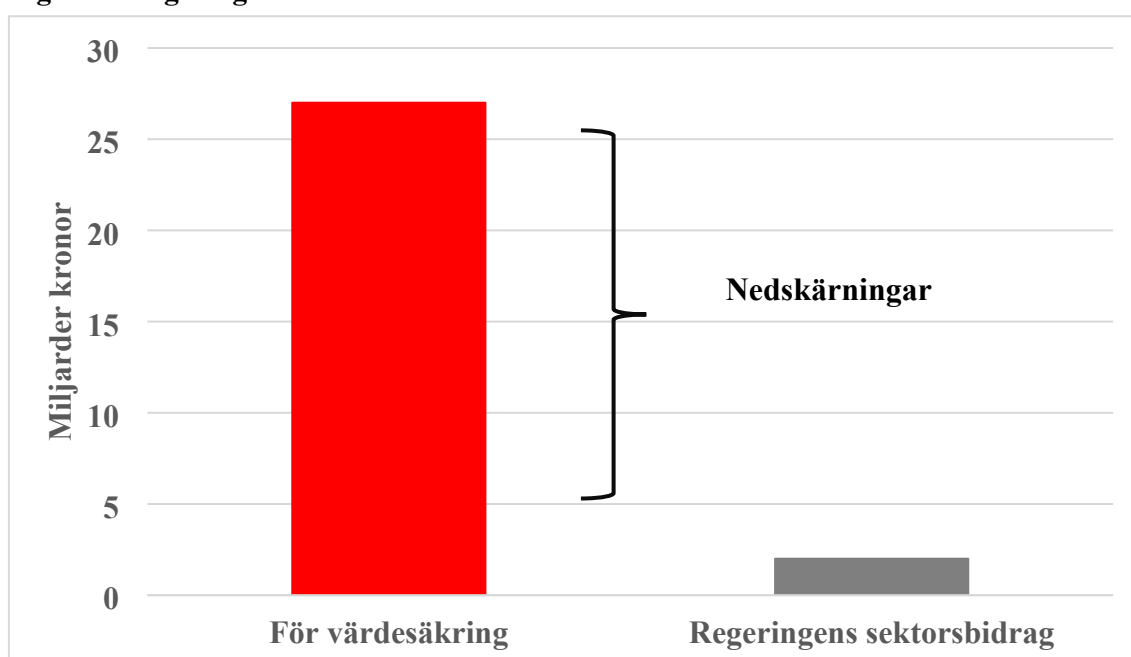
¹⁴ Vårdförbundet, ”Att komma ut i arbetslivet blev en chock”, rapport 2024.

¹⁵ SYLF, AT-rapporten 2024.

år och ytterligare ca 700 nästa år.¹⁶ Huvuddelen av besparingarna rör hälso- och sjukvården. I juli i år väntade 160 000 svenskar på en operation.¹⁷

Krisen i sjukvården är akut. Trots återkommande larmrapporter om underbemanning och överbeläggning görs ingenting för att komma till rätta med vare sig underskottet på personal eller privata aktörer vars främsta syfte är att göra vinst på vårt behov av vård. Att kommuner och regioner beräknas göra ett bättre resultat än förra året beror i mångt och mycket på att man tvingats anpassa verksamheten till en alldeles för liten budget. Genom att tvinga den offentliga verksamheten till stora nedskärningar blir bristande resurser ett normalläge. Det är ovärdigt ett välfärdsland som Sverige. Det är tydligt att staten inte längre tar ansvar för de behov som finns i kommuner och regioner. Allra tydligast blir det när man ser hur statens skuldkvot minskar, på bekostnad av kommunsektorns ökande skuldkvot.

Figur 16 Regeringen och SD fortsätter att skära i vården

Källa: SKR ekonomirapport 2024 samt budgetpropositionen för 2025.

5.3 Siffertrixande och brist på investeringar i klimatpolitiken

Världen står inför ett klimatnödläge. För att nå våra klimatmål måste hela ekonomin ställas om. På mycket kort tid behöver omställningen av vår konsumtion och produktion sättas i centrum av samhällets utveckling.

Behovet av omfattande investeringar är stort. För att minska utsläppen behöver vägtrafik flyttas över till spårtrafik, bostäder behöver klimatanpassas och elproduktion och elnät behöver byggas ut. Dessutom tillkommer viktiga investeringar för att undvika eller mildra effekterna av klimatförändringen. Vid kraftiga skyfall riskerar eftersatta va-system att orsaka översvämningar och skador på både hus och infrastruktur.

I regeringens och Sverigedemokraternas budget saknas helt den politiska vilja som krävs för att ställa om samhället. För varje år som går utan att vi gör någonting åt

¹⁶ SKR. ”Ekonomirapporten, maj 2024”.

¹⁷ SVT, ”Hit åker svenskarna för att undvika vårdköer”, den 20 juli 2024.

utsläppen ökar klimatskulden och det blir svårare att göra någonting åt de problem som redan märks.

Regeringen försöker bluffa igenom enorma åtaganden för skattebetalarna för att bygga kärnkraft. Tidöpartierna föreslår en satsning på enbart ny och dyr elproduktion som är designad för att bara gynna kraftbolagen. Finansdepartementet har föreslagit en modell för finansiering. I den bär hushåll, företag och stat risker och kostnader, medan kraftbolag garanteras vinster. Det är en kärnkraftssatsning som kan kosta nästan lika mycket som hela det låneutrymme som Vänsterpartiet föreslagit för samtliga klimatinvesteringar. Regeringen lyckas också med konststycket att hävda att man vill skapa teknikneutralitet mellan kraftslagen samtidigt som man lovar 400 miljarder kronor per år i kreditgarantier till kärnkraftsbolagen.

Den 1 januari i år sänktes reduktionsplikten till 6 procent för både diesel och bensin. Åtgärden har fått omfattande kritik. Inte minst eftersom regeringens egna beräkningar inför detta visade på drastiskt höjda utsläpp. I årets budget återställer man till viss del reduktionsplikten, samtidigt som man sänker skatten på drivmedel. Regeringsföreträdare påstår att detta leder till att Sverige plötsligt kan klara klimatmålen till 2030. Men en granskning av SVT har visat att regeringens antagande bara är ett scenario bland andra.¹⁸ Regeringen är fortfarande svaret skyldig i fråga om hur Sverige ska kunna uppnå de nationella klimatmålen och klimatåtaganden gentemot EU till 2030. Nuvarande politik pekar mot att Sverige missar minst tre av fyra klimatmål till 2030 och enligt Klimatpolitiska rådet bryter regeringen mot klimatlagen genom att inte agera i enlighet med fattade riksdagsbeslut.¹⁹

I årets budget sänks flygskatten drastiskt. Det är en mycket ifrågasatt åtgärd, inte minst av regeringens egna myndigheter. Naturvårdsverket motsätter sig sänkningen med svidande kritik. Förutom att utsläppen ökar menar man att analysen bakom förslaget har betydande brister. Man ifrågasätter också antagandet om ökad konkurrenskraft, bl.a. eftersom regeringen inte har presenterat en ordentlig konsekvensanalys. Verket påminner också om att en sänkt skatt påverkar alla flyg som lyfter som svensk mark, inte enbart svenska bolag. Regeringen gör bedömningen att andra styrmedel inom EU internaliserar flygets klimatpåverkan, någonting Naturvårdsverket menar är felaktigt. Myndighetens rekommendation är istället att den befintliga skatten bör höjas. Det går inte att tolka sänkningen som annat än ideologiskt motiverad.

I en debattartikel inför presentationen av årets budget låter det på Tidöpartierna som om man gör en satsning på Sveriges naturreservat genom att tillföra pengar till skötsel av värdefull natur.²⁰ Problemet är att man tidigare gjort stora nedskärningar på samma anslag. Med den s.k. satsning man nu presenterar återställs inte ens en tiondel av anslaget.

Att försöka föra svenska folket bakom ljuset i klimatpolitiken är inte bara djupt oärligt, utan också ett svek mot kommande generationer. Regeringen och Sverigedemokraterna måste vara tydliga med att de prioriterar sänkta skatter framför klimatet.

¹⁸ SVT Nyheter, ”Här är siffrorna regeringen inte visar – riskerar missa klimatmålet”, publicerad den 29 augusti 2024.

¹⁹ SVT Nyheter, ”Trots regeringens optimism – flera klimatmål missas med nya politiken”, publicerad den 18 september 2024.

²⁰ Aftonbladet, ”100 miljoner extra per år till naturreservaten”, publicerad den 16 september 2024.

5.4 Sveriges roll i omvärlden

Runt om i världen protesterar människor mot Israels brutala krigföring i Gaza. Människor samlas i frustration över att världens makthavare inte gör någonting för att få ett slut på mördandet av civila. Så även i Sverige. Vaga uttalanden från regeringen samtidigt som man står bakom EU:s associationsavtal med Israel visar ett hyckleri utan motstycke. Den svenska regeringen har inte ens förmått ta ställning för ett permanent eldupphör. Istället har man under lång tid stoppat svenskt bistånd till Palestina och samtidigt låtit den svenska Försvarsmakten ingå en miljardaffär med ett israeliskt vapenföretag. De dubbla standarderna är tydliga, pratet om mänskliga rättigheter tycks inte omfatta alla. Israel har gått långt utanför folkrätten med sina attacker mot civila. Om den regelbaserade världsordningen och den internationella rättens principer ska kunna upprätthållas är det centralt att demokratiska stater som Sverige agerar när krigsförbrytelser och brott mot mänskligheten begås. Sveriges regering måste sluta ge sitt stöd till Israels regering och militär.

I budgetpropositionen aviseras ytterligare en sänkning av biståndsbudgeten från och med 2026. Det handlar om miljardtals kronor som försvinner från arbetet med att utrota hunger och fattigdom i världen. Budgeten saknar också konkreta investeringar för en grön omställning, och ingenting tyder på att Sverige kommer att uppnå sina internationella klimatåtaganden. Det är tydligt att regeringen helt saknar ambitioner om att ta ansvar för den globala utvecklingen.

6 Finanspolitiska ramverket

6.1 Hur uppstår reformutrymmet

Inför varje budgetproposition följer en ritual där finansministern på en presskonferens på Harpsund delger regeringens bedömning av det s.k. reformutrymmet. Reformutrymmet kan definieras som det budgetutrymme av ofinansierade reformer som gör att den offentliga sektorns finansiella sparande ligger i linje med aktuellt saldomål (för närvarande ett överskottsmål på 0,3 procent av BNP över en konjunkturcykel). Bristen på transparens tar sig i uttryck på flera olika sätt. En grundläggande otydlighet handlar om hur delar av det s.k. reformutrymmet uppstår. De offentliga finanserna stärks normalt sett över tid om ingen ny finanspolitik beslutas av riksdagen. Det beror på att skatteintäkterna på sikt växer i takt med ekonomin medan regelverken som styr de statliga utgifterna är utformade så att exempelvis vissa utgifter är nominellt oförändrade vid gällande regler – detta gäller t.ex. för statsbidragen till kommunsektorn – samt att transfereringar och bidrag inte följer den allmänna löneutvecklingen i samhället. Detta innebär att statsbidragen till kommuner och regioner urholkas i takt med stigande priser och löner och med den demografiska utvecklingen (dvs. att vi blir fler och äldre). Om inga aktiva beslut fattas medför detta att budgetprocessen i regel leder till att det offentliga åtagandet minskar. Ekonomistyrningsverket (ESV) har i en studie beräknat att den automatiska budgetförstärkningen uppgår till 0,37 procent av BNP.²¹ Baserat på dagens BNP innebär det att ca 25 miljarder kronor av reformutrymmet måste användas varje år för att det offentliga åtagandet ska bibehållas. Detta förhållande har resulterat i att regeringar, oavsett partifärg, ofta presenterar t.ex. pengar till välfärden som satsningar när det i själva verket är besparingar eller medel som bara räcker till för att värdesäkra bidragen.²² I Konjunkturläget för juni bedömer Konjunkturinstitutet ”reformutrymmet” för de kommande fyra åren till 123 miljarder kronor. I grova drag krävs det alltså att cirka 100 miljarder av detta reformutrymme används för olika typer av värdesäkringar för att kunna bibehålla det offentliga åtagandet.

6.2 Finanspolitiska överväganden

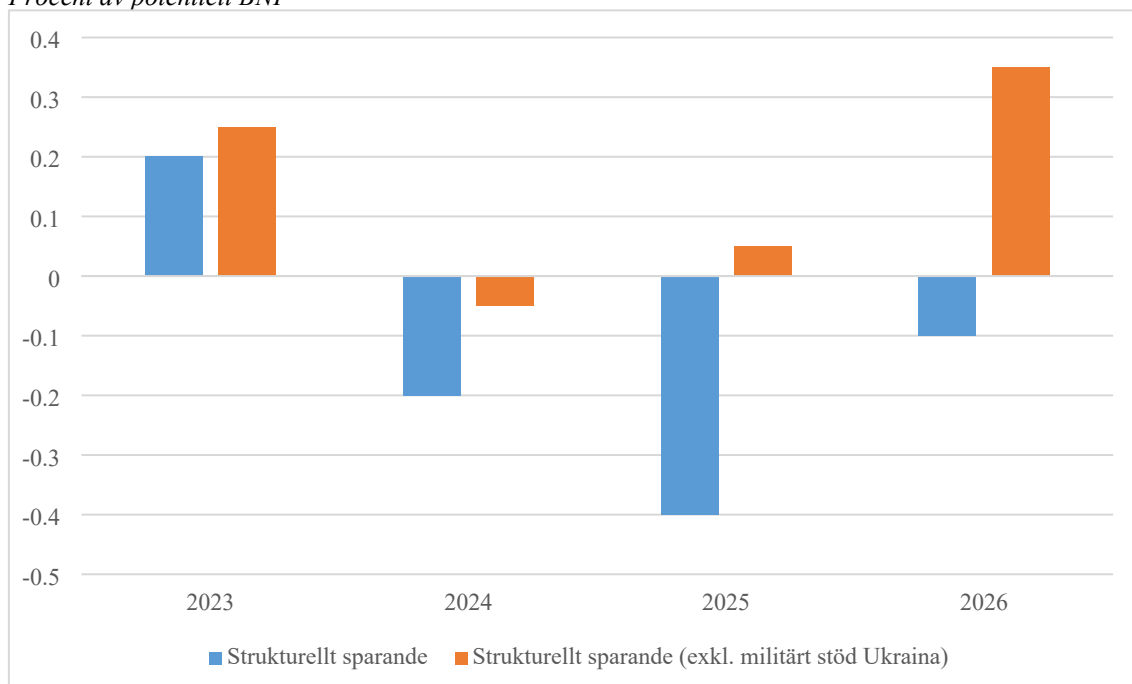
Regeringens förslag i budgetpropositionen för 2025 försvagar de offentliga finanserna med 60 miljarder kronor 2025. Detta beräknas resultera i ett finansiellt sparande på –1 procent av BNP. Regeringen har tidigare meddelat att stödet till Ukraina ska exkluderas vid avstämningar av regeringens finanspolitik mot överskottsmålet. Det är en fullt rimlig ståndpunkt då detta är oförutsedda utgifter av tillfällig karaktär. Det militära stödet till Ukraina belastar statsbudgeten med cirka 30 miljarder för 2025 och 32,5 miljarder för 2026. Överskottsmålet för de offentliga finanserna innebär att det strukturella sparandet i normalfallet ska ligga nära 0,33 procent av BNP. Vid konjunkturedgångar kan det dock vara rimligt med avvikelser nedåt för att hålla uppe efterfrågan i ekonomin. I figuren nedan visas det strukturella sparandet inklusive respektive exklusive stödet till Ukraina.

²¹ ESV (2021). *Automatisk budgetförstärkning (ABF) – Förändring av det konjunkturjusterade sparandet vid oförändrade regler.*

²² Se t.ex. figur 28 i avsnitt 8 i denna motion.

Figur 17 Strukturellt sparande i BP25, inkl. och exkl. militärt stöd till Ukraina

Procent av potentiell BNP

Källa: BP25 och egen beräkning.

Det strukturella sparandet, exklusive stödet till Ukraina, hamnar på cirka 0 procent av BNP för 2025, dvs. strax under överskottsmålets riktvärde på 0,33 procent.

Vänsterpartiet anser att dagens överskottsmål bör ersättas med ett mål för de offentliga finanserna som innebär att det finansiella sparandet ska vara -1 procent över en konjunkturcykel under den närmaste 8-årsperioden. Vi utvecklar närmare skälen för detta i avsnitt 6.4 och 6.5 nedan. Men det huvudsakliga skälet handlar om att vi måste snabba på den gröna omställningen av ekonomin och för detta krävs omfattande statliga investeringar. I denna motion lägger vi fram ett klimatinvesteringsprogram på 46 miljarder 2025 och 55 miljarder 2026. Det strukturella sparandet i vårt budgetförslag, exklusive stödet till Ukraina, ligger på $-0,6$ procent av BNP 2025. Den samlade finanspolitiken i vårt budgetalternativ ryms med andra ord gott och väl inom ramen för vårt saldomål.

6.3 Vår syn på den pågående utredningen om saldomålet

En parlamentarisk kommitté ser för närvarande över det finanspolitiska ramverket i linje med den gällande cykeln på åtta år. Enligt direktiven ska kommittén bland annat se över målnivån för det offentliga sparandet. Den gällande cykeln på åtta år innebär att det nuvarande målet för det offentliga sparandet gäller fram till utgången av 2026. Den eventuellt nya målnivån ska då gälla för perioden 2027–2034.

I kommittén driver vi i Vänsterpartiet vår tidigare kända linje, att målet för det finansiella sparandet bör sättas till -1 procent av BNP över en konjunkturcykel under den närmaste 8-årsperioden. Vänsterpartiet anser också att det finanspolitiska ramverket, som idag endast innehåller finansiella mål och restriktioner, bör kompletteras med mål för den reala ekonomin. Med tanke på det klimatnödläge världen står inför och behovet av klimatinvesteringar som snabbar på den gröna omställningen

anser vi att det är av stor vikt att det finanspolitiska ramverket kompletteras med ett mål för de offentliga investeringarna samt ett inkomstgolv (se vidare avsnitt 6.7 och 6.9).

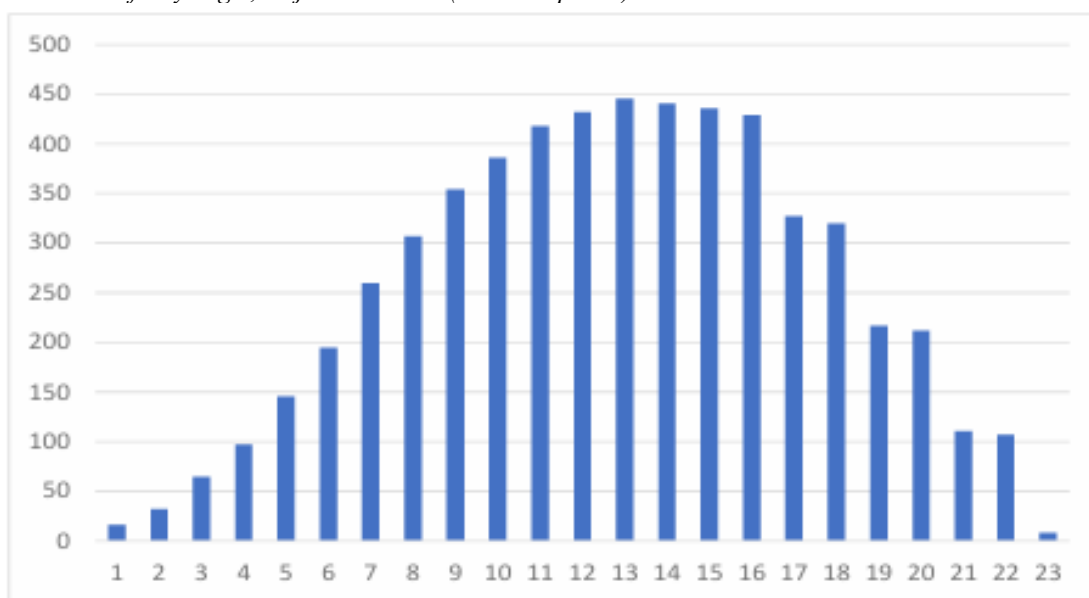
6.3.1 Kärnkraftsutbyggnadens effekter på de offentliga finanserna

En bärande tanke bakom framväxten av det finanspolitiska ramverket och budgetlagen i slutet av 1990-talet är att budgetpolitiken ska vara transparent och att ”allt ska räknas”. Med det avses att inga åtgärder som påverkar de offentliga finanserna ska undantas från ramverkets målnivåer. Politikerna ska med andra ord inte kunna undanta vissa kostnader från det politiska ramverket. Samtidigt måste ramverket innehålla ett visst mått av flexibilitet. Det är inte rimligt att tillfälliga kostnader som har sin grund i oförutsedda och extraordinära händelser, som stödet till Ukraina, ska behöva konkurrera med löpande utgifter som barnbidrag, rättsväsendet osv. inom ramen för det finanspolitiska ramverket.

I augusti i år presenterade regeringen sin utredning om finansieringen av deras planer på kärnkraftsutbyggnad.²³ I utredningen ingår det att beskriva bland annat de offentlig-finansiella effekterna av förslaget. Projektet finansieras genom statliga lån som sedan ska betalas tillbaka. Projektet påverkar således statsskulden, som är en del av den offentliga bruttoskulden (Maastrichtskulden). I figuren nedan visas utredningens bedömning av hur kärnkraftsutbyggnaden påverkar statsskulden under programperioden. Programmet innebär att bruttoskulden ökar med som mest cirka 450 miljarder kronor, vilket medför att skuldankarets toleransintervall på ± 5 procentenheter från riktmärket på 35 procent av BNP kommer att överskridas (allt annat lika).

Figur 18 Kärnkraftsprogrammetts effekter på statsskulden, år 1–23

Scenario med fördyring²⁴, miljarder kronor (2023 års priser)

Källa: Finansdepartementet, ”Finansiering och riskdelning vid investeringar i ny kärnkraft”, Fi 2023:F.

²³ Finansdepartementet, ”Finansiering och riskdelning vid investeringar i ny kärnkraft”, Fi 2023:F.

²⁴ Scenariot med fördyring innebär att konstruktionskostnaderna blir 50 procent högre än förväntat. Scenariot baseras på det erfarenhetsmässiga faktum att den här typen av projekt brukar vara förenat med en betydande fördyring.

Skuldankaret har emellertid en sekundär roll i det finanspolitiska ramverket. Mer centralt är hur kärnkraftsutbyggnaden påverkar den offentliga sektorns finansiella sparande, eftersom överskottsålet som styr budgetpolitiken är baserat på detta. Det som avgör hur kärnkraftsutbyggnaden påverkar det finansiella sparandet är om programmet klassificeras som en offentlig eller privat investering i nationalräkenskaperna, som i sin tur baseras på ett regelverk från EU:s statistikmyndighet Eurostat. Eurostat har ett antal riktlinjer för hur investeringar ska bokföras i nationalräkenskaperna vid offentlig-privat samverkan:

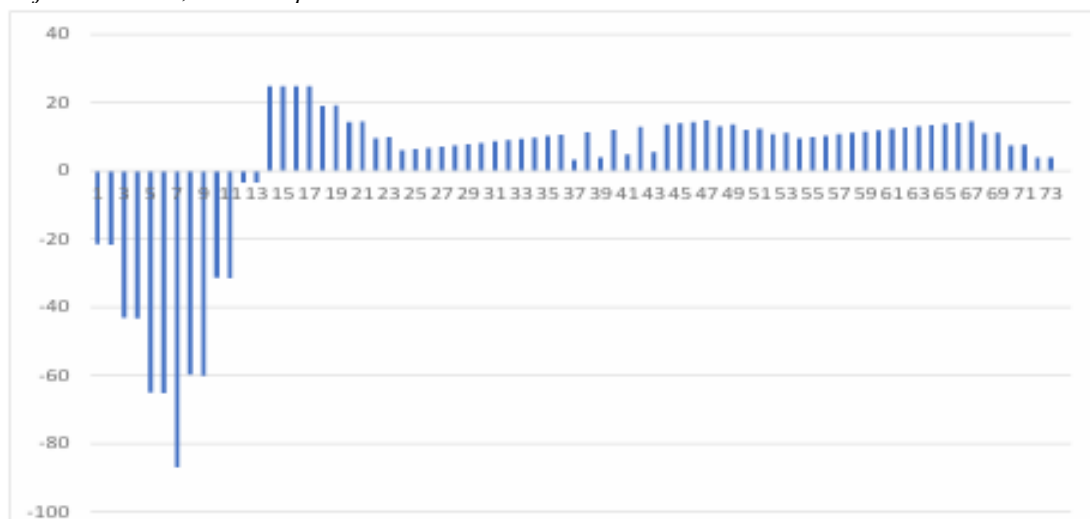
- De tre mest centrala områdena som bedöms är i) konstruktionsrisk, ii) risk för bristande uppfyllnad av kontrakt och iii) efterfrågerisk. För klassificering till privat sektor är tumregeln att konstruktionsrisken och minst en av de två andra ska bäras av den privata aktören. *Förslaget innebär att stat och hushåll bär dessa risker initialt.*
- Om det offentliga åtagandet i exempelvis lån uppgår till 50 procent eller mer av projektets byggkostnader klassificeras det automatiskt i offentlig sektor.
- *Förslaget innebär att 75 procent av kapitalet kommer som lån från det offentliga.*
- Om avtalet garanterar vissa minimiintäkter till koncessionsinnehavaren kan det anses som att den privata parten inte till fullo bär marknads- och konjunkturrisken, vilket i sin tur bedöms vara en betydande subvention som kan leda till klassificering i offentlig sektor. *Förslaget innebär att bolagen garanteras en minimiavkastning i modellen.*
- Vidare ska klassificeringen ta hänsyn till i vilken utsträckning den offentliga parten har ett inflytande över utformningen, kvaliteten, storleken och underhållet av tillgången samt vilka tjänster som ska produceras, till vem tjänsterna tillhandahålls och priset på de producerade tjänsterna. *Förslaget innebär statligt inflytande i samtliga dessa faktorer.*

Utredningen sammanfattar sin slutsats på följande sätt: ”Flera av kriterierna ovan tycks peka mot att projekten, om de bedöms vara offentlig-privat-samverkansprojekt, kan komma att klassas som offentlig verksamhet. Samtidigt finns det kriterier som pekar mot privat klassificering.” Givet Eurostats kriterier är detta en märkligt försiktig slutsats. Vänsterpartiet anser att det mesta tyder på att projektet kommer att klassificeras som en offentlig investering, i vart fall under konstruktionsfasen. Detta är en bedömning som Finanspolitiska rådet tycks dela.²⁵ I figuren nedan visas effekterna på det finansiella sparandet om programmet klassificeras som en offentlig investering.

²⁵ <https://www.dn.se/debatt/farligt-spel-pagar-i-fragan-om-karnkraftsfinansiering/>.

Figur 19 Programmets påverkan på det finansiella sparandet vid offentlig klassificering och fördyring

Miljarder kronor, 2023 års priser

Källa: Finansdepartementet, "Finansiering och riskdelning vid investeringar i ny kärnkraft", Fi 2023:F.

Som framgår av figuren kommer effekterna på det finansiella sparandet, och därmed budgetutrymmet, bli mycket stora om kärnkraftsutbyggnaden klassificeras som en offentlig investering. Under flera år kommer det finansiella sparandet att försämrats med mellan 20–87 miljarder kronor. Om saldomålet inte sänks kommer detta att leda till besparingar eller skattehöjningar med motsvarande belopp. Regeringen är svaret skyldig hur den ser på frågan. Vänsterpartiet har också formellt krävt att den pågående utredningen om saldomålets nivå måste beakta och analysera frågan.

6.4 Klimatomställningen och behovet av ett reformerat ramverk

År 2016 slöts en överenskommelse om det finanspolitiska ramverket mellan samtliga riksdagspartier, förutom Sverigedemokraterna. De viktigaste delarna i överenskommelsen var att nivån på överskottsmålet för de offentliga finanserna sänktes från 1 procent till 0,33 procent över en konjunkturcykel och att ett skuldankare för den offentliga skulden infördes. Dessa regler trädde i kraft 2019.

En annan central komponent i överenskommelsen var att man skrev in att det finanspolitiska ramverket skulle ses över i slutet av varannan mandatperiod så att eventuella reviderade mål skulle kunna träda i kraft första året efter ett ordinarie val. Som tidigare nämnts pågår för närvarande en sådan utredning, Kommittén för översyn av nivån på målet för den offentliga sektorns finansiella sparande. Enligt tidtabellen ska utredningen bli klar i november i år. Men den eventuellt nya nivån på det finansiella sparandet är tänkt att börja gälla först 2027.

Klimatomställningen kommer att innebära att omfattande investeringar behöver göras i en rad samhällsviktiga verksamheter. Det rör sig om investeringar i transportinfrastruktur och elöverföring och elproduktion samt en upprustning och klimatanpassning av bostadsbeståndet. Investeringarnas storlek är beroende av en rad faktorer, och tidsaspekten är en viktig sådan. Ju längre världens stater avstår från att vidta åtgärder och genomföra omfattande investeringar, desto högre kommer kostnaden att bli för att hantera effekterna av klimatförändringarna. Att återställa, förhindra och reparera skador i efterhand är en betydligt dyrare väg att gå än att i möjligaste mån förebygga

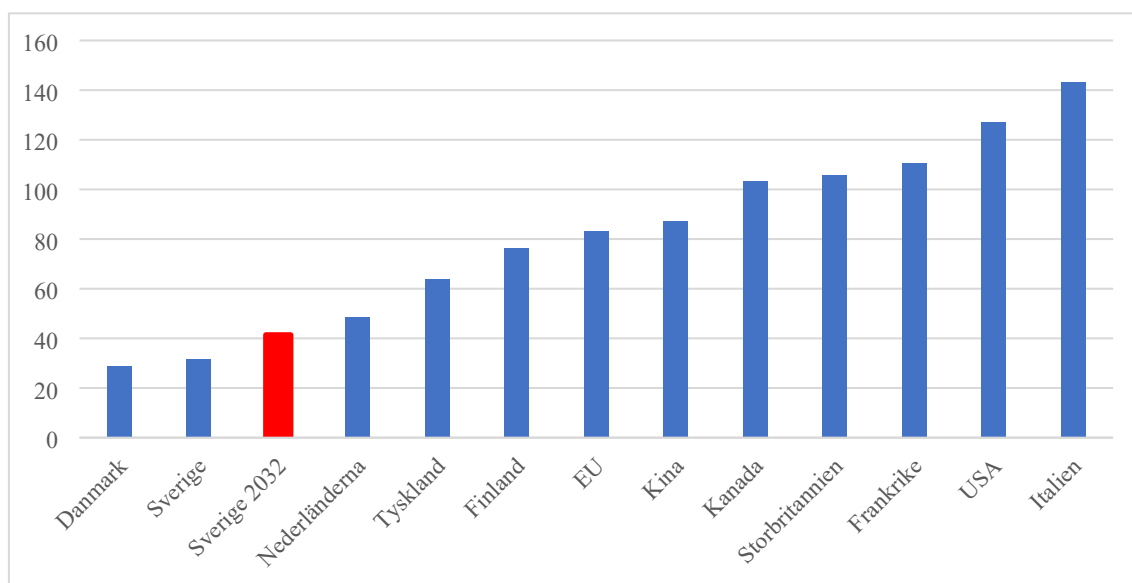
klimatförändringarnas negativa inverkan på samhället. Dessutom förutsätter en offensiv klimatomställningspolitik som är lika eller mer ambitiös än de konventionsbundna åtaganden som Sverige förbundit sig att följa att investeringarna behöver genomföras i relativ närtid och med betydande summor.

6.5 Nytt saldomål för de offentliga finanserna

För att finansiera den gröna omställningen föreslår Vänsterpartiet att dagens överskotts-mål ersätts med ett mål för de offentliga finanserna som möjliggör den gröna omställningen. Vänsterpartiet föreslår att målet för den offentliga sektorns finansiella sparande sätts till –1 procent av BNP över en konjunkturcykel för den närmaste 8-årsperioden, med start 2025. Vänsterpartiet har bitt riksdagens utredningstjänst att räkna på hur den offentliga skulden skulle utvecklas med ett sådant mål för de offentliga finanserna. Analysen visar att den offentliga bruttoskulden beräknas landa på 41,4 procent av BNP år 2032. Om Sverige hade haft en bruttoskuld på den nivån i dag, skulle vi fortfarande ha bland de starkaste offentliga finanserna inom EU och bland andra jämförbara länder; se figur 20 nedan.

Figur 20 Den offentliga sektorns bruttoskuld i utvalda länder, 2024

Procent av BNP

Källa: IMF och RUT dnr 2024:542.

Resultatet är konsistent med beräkningarna från den pågående utredningen. I en underlagsrapport till utredningen redovisas bland annat utvecklingen av Maastrichtskulden vid olika nivåer på det finansiella sparandet. Om sparandet sätts till –1 procent av BNP när den nya cykeln startar 2027 landar Maastrichtskulden på 42,6 procent vid den nya cykelns slutår 2034.²⁶

²⁶ Konjunkturinstitutet (2024), ”Redovisning av uppdrag enligt överenskommelse mellan Konjunkturinstitutet och kommittén för översyn av målet för det finansiella sparandet”, Fi2023/10.

6.6 Höj skuldankaret

Som nämndes ovan var införandet av det s.k. skuldankaret en del av den finanspolitiska uppgörelsen från 2016. Skuldankaret ska fungera som ett riktmärke för den offentliga sektorns finansiella bruttoskuld på medellång sikt. Nivån på skuldankaret är satt till 35 procent av BNP. Skuldankaret är inte tänkt att fungera som en operationell styråra i budgetpolitiken på samma sätt som överskottsmålet och utgiftstaken. I den ekonomiska vårpropositionen ska regeringen årligen redogöra för bruttoskuldens utveckling. Om skulden avviker, eller beräknas avvika, med mer än 5 procentenheter från skuldankarets riktmärke ska regeringen lämna en skrivelse till riksdagen i samband med den ekonomiska vårpropositionen. I denna skrivelse ska regeringen förklara orsakerna till avvikelserna samt hur regeringen avser att hantera dem.

Vänsterpartiet har länge krävt att skuldankaret ses över. För det första är det tveksamt om skuldankaret är konsistent med överskottsmålet. Huruvida överskottsmålet och skuldankaret är förenliga med varandra beror främst på hur den s.k. räntetillväxt-differensen utvecklas.²⁷ För det andra är nivån omotiverat låg. Det finns relativt omfattande forskning om sambandet mellan offentlig skuldsättning och ekonomisk tillväxt. Den samlade bilden av dessa studier är att sambandet är osäkert; det finns inte ens någon konsensus om åt vilket håll sambandet går. Det finns dock en viss tyngdpunkt i forskningen på att det kan finnas ett tröskelvärde för den offentliga skulden när denna blir negativ för den ekonomiska tillväxten. Detta tröskelvärde tycks ligga mellan 80 och 100 procent av BNP.²⁸

Vänsterpartiets förslag om ett medelfristigt saldomål på –1 procent av BNP beräknas leda till en skuldnivå på 41,4 procent 2032.²⁹ Vänsterpartiet föreslår att ett långsiktigt mål för den offentliga skulden sätts till 50 procent av BNP. Målet ska ses som ett tak, som den offentliga skulden inte bör överstiga. En skuld på den nivån skapar långsiktigt hållbara offentliga finanser och god marginal till EU:s gränsvärde på 60 procent. Det är också en låg skuldkvot i ett internationellt perspektiv.

Skuldankaret har dock en slagsida i så motto att det endast tar fasta på den offentliga nettoförmögenhetens skuldsida. Vänsterpartiet anser att det finanspolitiska ramverket därför behöver kompletteras med ett mått som också beaktar den offentliga sektorns finansiella tillgångssida. Detta mått brukar kallas för den finansiella nettoställningen eller nettoförmögenheten. De svenska offentliga finansernas styrka blir än mer iögonfallande när detta mått beaktas. I de flesta länder överstiger de finansiella skulderna de finansiella tillgångarna, dvs. de har en nettoskuld. Det hade Sverige också på 1990-talet. Därefter har Sverige gått från en nettoskuld på 29 procent år 1997 till en finansiell nettoförmögenhet på 32 procent av BNP i år, se figur 21 nedan. Vad som är ett lämpligt mål för den finansiella nettoställningen behöver utredas, men det framstår som orimligt att ha en finansiell nettoförmögenhet på över 2 000 miljarder kronor samtidigt som Sveriges transportinfrastruktur behöver byggas ut och underhållas och ekonomin behöver ställas om i en för klimatet hållbar riktning.

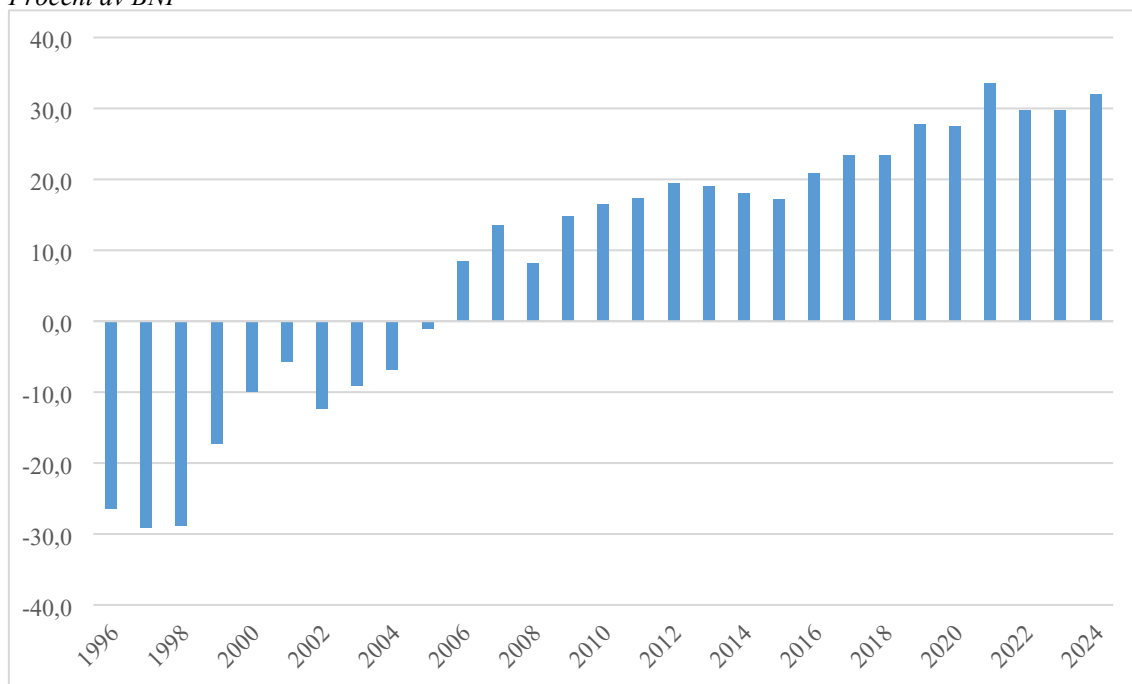
²⁷ Se t.ex. Riksgälden (2024). *Makroekonomiska förutsättningar för statsskuldens utveckling*.

²⁸ Riksgälden (2016). *Statsskuldens roll i ekonomin*.

²⁹ Riksdagens utredningstjänst (dnr 2024:542).

Figur 21 Den offentliga sektorns finansiella nettoställning 1996–2024

Procent av BNP

Källa: Konjunkturinstitutet.

6.7 Inkomstgolv

En slagsida i det finanspolitiska ramverket är att det finns ett tak för statsbudgetens utgifter i form av systemet med de 3-åriga utgiftstaken, men det finns inget motsvarande golv för statens inkomster. Denna "bias" gör det lättare att sänka skatterna än att genomföra utgiftsreformer. Vänsterpartiet menar att det finanspolitiska ramverket bör kompletteras med någon form av inkomstgolv. En idé är att knyta ett sådant inkomstgolv till det som brukar kallas för "konstant offentligt åtagande" som bl.a. Konjunkturinstitutet löpande gör beräkningar av. Det betyder vad den befintliga välfärden kostar de kommande åren. Vänsterpartiet föreslår därför att regeringen i sina ekonomiska propositioner ska redovisa offentligfinansiella effekter av ett bibehållet offentligt åtagande.³⁰ Kopplat till detta föreslår vi att regeringen gör en bedömning av vilken skattenivå över en konjunkturcykel som krävs för att upprätthålla ett konstant offentligt åtagande. Om en regering föreslår en skattepolitik som lägger sig under denna nivå blir det tydligt för väljarna vilka politiska prioriteringar som har gjorts. Förslagen, om de blir verklighet, kommer därmed att öka transparensen i budgetpolitiken, och det blir lättare för väljarna att väga olika politiska vägval mot varandra.

6.8 Ökad transparens i budgetpolitiken

Det är av stor vikt för det demokratiska samtalet att regeringens ekonomiska propositioner präglas av öppenhet och tydlighet. Tyvärr brister regeringens propositioner i detta

³⁰ Vi föreslår att regeringen använder den definition av "bibehållet offentligt åtagande" som Konjunkturinstitutet använder. Se t.ex. Konjunkturinstitutet (2024). *Hållbarhetsrapport för de offentliga finanserna*, bilaga 2, s. 39.

avseende. Såväl Riksrevisionen som Finanspolitiska rådet har påtalat brister i de ekonomiska propositionernas transparens.³¹ Bristen på transparens tar sig uttryck på flera olika sätt. En grundläggande otydlighet handlar om hur delar av det s.k. reformutrymmet uppstår, som vi beskriver ovan i avsnitt 6.1.

Det är också ofta otydligt om olika satsningar är nivåhöjningar eller bara förlängningar av existerande ”satsningar”. Detta gäller särskilt i fråga om de riktade statsbidragen till kommuner och regioner. Många anslag innehåller ett mycket stort antal anslagsposter. Problemet är att de olika anslagsposterna inte särredovisas i budgetpropositionen. Fördelningen av beloppet på respektive anslag redovisas först vid slutet av året när regeringen beslutar om regleringsbrev. Detta leder till att det blir svårt för en utomstående att i budgeten se vilka verksamheter anslagen inrymmer och när de olika satsningarna löper ut. De ekonomiska propositionerna skulle också tjäna på att tydligare visa på anslagsutvecklingen bakåt; detta gäller särskilt ändringsbudgetarna.

I avsnitt 8.3 redovisar Vänsterpartiet ett förslag på hur transparensen avseende anslaget för de generella statsbidragen till kommuner och regioner (anslaget 1:1 inom utgiftsområde 25) kan förbättras. Vänsterpartiet har inom ramen för den pågående utredningen av nivån på saldomålet för de offentliga finanserna lyft att tydligheten i hela budgetpropositionen måste förbättras.

6.9 Realekonomiska mål bör komplettera de finansiella målen

Syftet med det finanspolitiska ramverket är att säkerställa att de offentliga finanserna inte äventyras på lång sikt – att inte de offentliga underskotten blir för stora eller att skulden ökar snabbt under en längre tidsperiod. Ramverket i sig är inte målet med den ekonomiska politiken. Dock har det periodvis varit begränsande för möjligheten att öka resurserna till välfärden i takt med behoven, eller för att öka de offentliga satsningarna för att pressa ner arbetslösheten.

Den ekonomiska politiken bör styras av reala mål om ökad sysselsättning, rättvis fördelning, investeringar och klimatomställning, där offentligfinansiella mål blir verktyg för att uppnå de reala målen. Vänsterpartiet föreslår därför att det finanspolitiska ramverket kompletteras med mål för arbetsmarknaden om full sysselsättning och ett mål för offentliga investeringar i linje med våra klimatåtaganden.

7 Hushållens ekonomiska situation

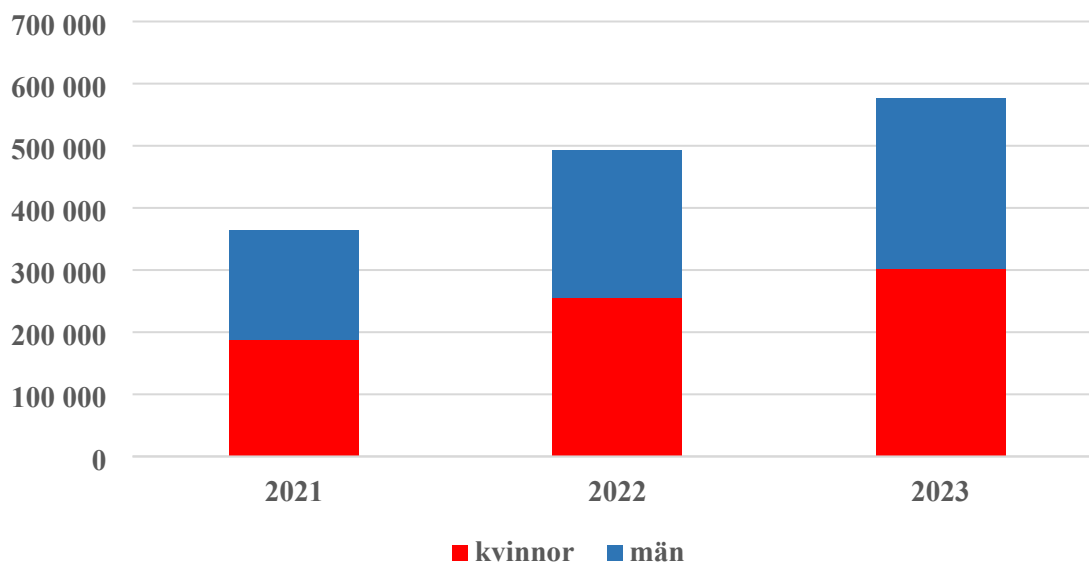
Under 2022 minskade hushållens reala inkomster för första gången sedan 1990-talet. De senaste årens snabba prisökningar på basvaror såsom el, boende, mat och drivmedel gör att fler hushåll får svårt att klara sin grundläggande försörjning. Mellan januari 2022 och juli 2024 har t.ex. boendekostnaderna ökat med 26 procent och livsmedelspriserna med 25 procent, enligt SCB:s konsumentprisindex. Under samma period har lönerna ökat med 12 procent för tjänstemän och 7 procent för arbetare, vilket framgår av figur 15 (Avsnitt Moderatbidrag till de som redan har) ovan. Boende, livsmedel och transporter utgör mer än hälften av hushållens utgifter. För hushåll med mindre marginaler utgör dessa utgifter nu en större del av den samlade konsumtionen. Det

³¹ Riksrevisionen (2023). *Det finanspolitiska ramverket – regeringens tillämpning 2022* (RiR 2023:3).

handlar om nödvändiga utgifter som är svåra att ersätta eller minska. Enligt Finansinspektionen uppger en av tre svenskar att de är oroadade över att pengarna inte ska räcka, och 37 procent uppger att det någon gång under det senaste året hänt att ekonomin inte gått ihop.³²

Den höga inflationen har lett till att trenden med växande klyftor har stannat av något i och med att den delen av befolkningen med högre inkomster har haft en sämre inkomstutveckling än de med lägre inkomster. Det beror på att kapitalinkomsterna varit lägre de senaste åren och att vissa transfereringar är prisindexerade och därmed har ett bättre skydd mot inflation.³³ Låginkomsttagare vars inkomster inte indexeras på detta sätt har däremot fått det betydligt svårare de senaste åren. Det märks bland annat genom att andelen av Sveriges befolkning som lever i materiell och social fattigdom³⁴ har ökat från 3,5 till 5,5 procent mellan 2021 och 2023. Det motsvarar över 200 000 människor. För måttet allvarlig materiell och social fattigdom³⁵ är ökningen under de senaste tre åren ännu tydligare, och uppgår till närmare 80 procent, vilket motsvarar drygt 115 000 människor.

Figur 22 Antal personer i materiell och social fattigdom

Källa: SCB.

Ökningen är störst för kvinnor och allra värst för ensamstående med hemmavarande barn mellan 0 och 24 år, inom båda måtten. Antalet personer i hushåll med en ensamstående kvinna med hemmavarande barn mellan 0 och 24 år som lever i materiell och social fattigdom har ökat med 115 procent mellan 2021 och 2023. Det motsvarar 45 000 personer. Antalet inom samma grupp som lever i allvarlig materiell och social fattigdom har under samma period ökat med över 180 procent eller 31 000 personer.³⁶

³² Finansinspektionen (2023), Hushållens ekonomi, 2023.

³³ SCB (2024-01-23), Sänkt ekonomisk standard.

³⁴ Materiell och social fattigdom är ett fattigdomsmått som används inom EU. För att anses leva i materiell och social fattigdom behöver man uppfylla minst fem av tretton definierade krav, bl.a. sakna kontantmarginal, ha kommit efter med betalningar, inte ha råd med internet i bostaden, inte ha råd att laga en måltid med kött, kyckling, fisk eller vegetariskt alternativ varannan dag, inte ha råd med två par skor, inkl. vinterskor, inte ha råd med nya kläder. SCB (2023-06-29), Att mäta fattigdom.

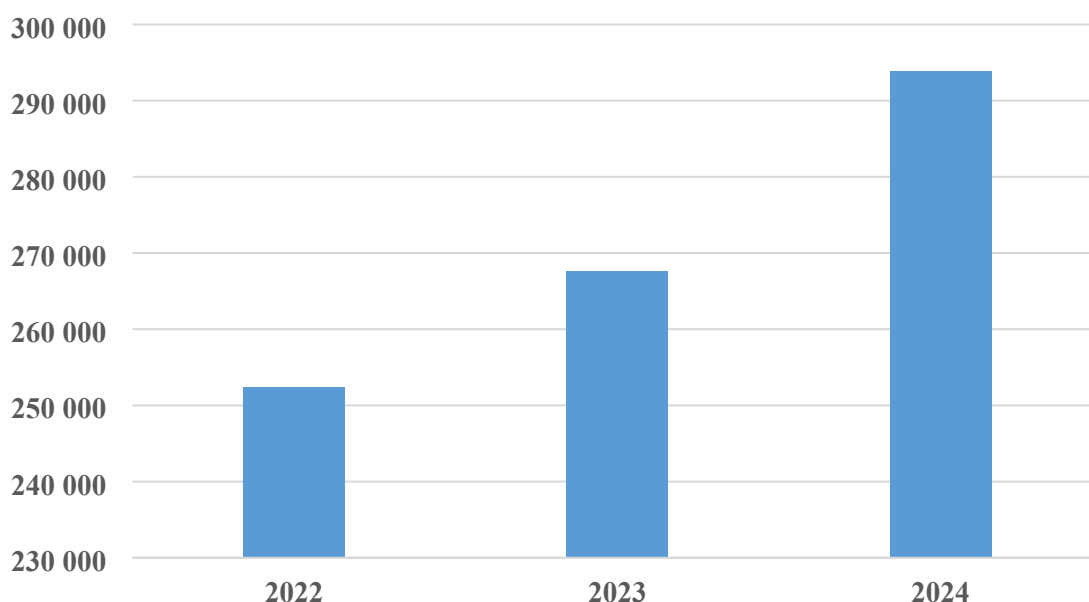
³⁵ Uppfylla minst sju av de tretton definierade krav som nämns ovan.

³⁶ SCB.se.

Bilden förstärks av att antalet vräkningar fortsätter att öka. Fram till 2017 minskade det totala antalet vräkningar i Sverige, men sedan 2018 har antalet ökat med 37 procent. Under det första halvåret 2024 ökade antalet vräkningar med 10 procent jämfört med samma period föregående år. 188 barnfamiljer vräktes under det första halvåret 2024, en ökning med 13 procent jämfört med samma period förra året.³⁷

Även skuldsättningen fortsätter att öka hos privatpersoner. Första halvåret 2024 fick Kronofogden in nästan 676 000 ansökningar om betalningsförelägganden, till följd av exempelvis obetalda fakturor, räkningar eller avbetalningar på lån. Det innebär en ökning med 11 procent jämfört med 2023 och 24 procent jämfört med 2022. Dessutom har beloppen i kraven växt under flera års tid och utvecklingen har accelererat de senaste åren. På två år har det totala beloppet i kraven ökat med 70 procent, och ligger nu på 18,4 miljarder kronor.³⁸

Figur 23 Antal personer med betalningsföreläggande hos Kronofogden januari–juni 2024

Källa: Kronofogden.

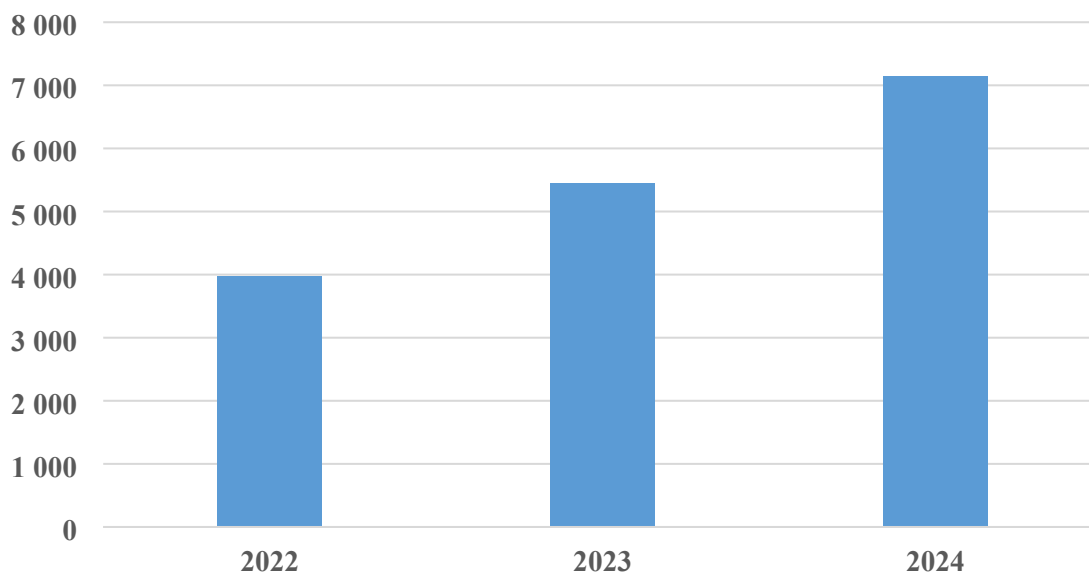
Ytterligare ett tecken på att ekonomin går dåligt syns i det ökade antalet företagskonkurser. Under de första åtta månaderna 2024 hade 7 135 företag med 18 042 anställda gått i konkurs. Det är en ökning av företagskonkurser med 31 procent och en ökning av antalet berörda anställda med 46 procent jämfört med motsvarande period 2023.³⁹

³⁷ Kronofogden (2024-09-09), Fler barnfamiljer vräks.

³⁸ Kronofogden (2024-08-26), Fler och större krav skickas till Kronofogden.

³⁹ Tillväxtanalys (september, 2024), Konkurer i augusti 2024.

Figur 24 Antal konkurser januari–augusti 2024

Källa: Tillväxtanalys.

Försäkringskassan beskriver i en rapport att om barnhushållens ekonomi fortsätter försämrans under kommande år och fler hushåll lever med låg inkomststandard⁴⁰ kan man förvänta sig att den ekonomiska familjepolitiken får större betydelse för hushållens ekonomi, och större betydelse för att minska den ekonomiska utsattheten bland barnhushåll.⁴¹

Målen för den ekonomiska familjepolitiken är att bidra till en god ekonomisk levnadsstandard för alla barnfamiljer, att bidra till minskade skillnader i de ekonomiska villkoren mellan hushåll med och utan barn, samt att bidra till ett jämställt föräldraskap. Mycket tyder på att politiken har blivit allt sämre på att uppfylla dessa mål sedan 1990-talet.

Förmågan hos förmånerna i den ekonomiska familjepolitiken att minska den ekonomiska utsattheten har minskat markant under 2000-talet. År 2000 minskade andelen barnhushåll med låg relativ ekonomisk standard med nära två tredjedelar, tack vare förmånerna – från 24 procent om förmånerna inte hade funnits, till 8 procent med förmånerna. År 2021 minskade andelen till följd av förmånerna från 24 till 15 procent. Det är framför allt de behovsprövade bidragen som har mist sin förmåga att minska andelen ekonomiskt utsatta hushåll. År 2022 beräknas andelen hushåll med relativt låg ekonomisk standard minska. Det är ett trendbrott, men beror inte på att hushållen med lägst inkomster får det bättre utan på att hushållens disponibla inkomst minskar mer bland hushåll med inkomster över medianen.⁴²

Vänsterpartiet har en mängd förslag för att underlätta för hushållen i krisen. Fler av dem presenteras nedan. Utöver dem har vi lagt en rad förslag som syftar till att reglera marknader som idag inte fungerar. Under de senaste årens extrema inflation har det blivit allt tydligare att marknader som domineras av ett fåtal aktörer leder till stora möjligheter för dessa aktörer att sätta alldeles för höga priser och ta ut för höga vinster. Vänsterpartiets förslag för att åtgärda dessa problem omfattar såväl elmarknaden,

⁴⁰ Definierat som hushåll som är aktuella för försörjningsstöd om de ansöker.

⁴¹ Försäkringskassan (2024), Barnhushållens ekonomi – Resultatindikatorer för den ekonomiska familjepolitiken 2024.

⁴² Försäkringskassan (2024), Barnhushållens ekonomi – Resultatindikatorer för den ekonomiska familjepolitiken 2024.

livsmedelsbranschen och bolånemarknaden. Med Vänsterpartiets förslag hade en familj med bolån på 2 miljoner kronor fått sänkt ränta med 830 kronor per månad. Matkostnaderna för en genomsnittsfamilj med två vuxna och två barn hade sänkts med omkring 850 kronor per månad och samma familj hade skyddats mot höjda elpriser och elnätsavgifter.

7.1 Höj och inflationsskydda barnbidraget

Barnbidragets värde har urholkats under lång tid. När Vänsterpartiet fick igenom en höjning av barnbidraget i budgetförhandlingarna med S-MP-regeringen 2018 var det första gången som barnbidraget höjdes sedan 2006. Bidragets faktiska värde hade då successivt sjunkit med 11 procent och i takt med att det reala värdet minskade sjönk bidragets förmåga att utjämna de ekonomiska villkoren mellan familjer med och utan barn. ”Det innebär att bidragets förmåga att uppnå sitt syfte urholkades under denna period”, skriver Inspektionen för socialförsäkringen (ISF) i sin rapport Utvecklingen av socialförsäkringsförmånerna under de senaste 30 åren från 2022.

Sedan den senaste höjningen 2018 har priserna på hushållens basvaror såsom mat, boende, hushållsartiklar och bränsle skenat. Eftersom barnbidraget inte höjts i takt med att priserna ökat har barnbidraget återigen urholkats och barnfamiljerna har inte längre samma ekonomiska stöd av ersättningen. I april 2024 konstaterade Swedbank i en analys att barnbidraget endast täcker 25 procent av de nödvändiga kostnaderna för en 10-åring. Det kan jämföras med 28 procent förra året och 40 procent 2018. Swedbank konstaterar vidare att barnbidragets reala nivå inte varit lägre någon gång under de över 50 år som banken har följt hushållens ekonomi.⁴³

Barnbidraget behöver inflationsskyddas och dessutom höjas. Vänsterpartiet anser därför att barnbidraget bör öka med totalt 400 kronor per månad 2024 för att komma upp på en nivå så att barnbidraget återigen kan bidra till att täcka hushållens basala utgifter, och därefter bör barnbidraget prisindexeras så att inte dess värde på nytt urholkas i takt med inflationen.

Vänsterpartiets förslag:

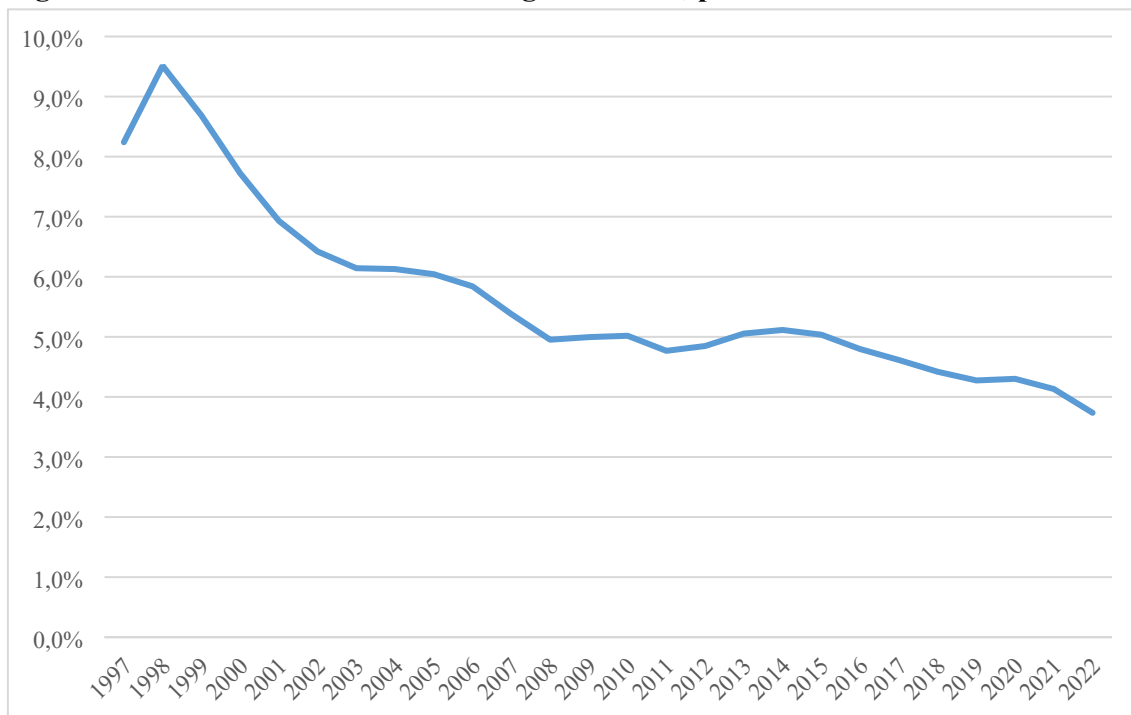
- Höj barnbidraget med 400 kronor per månad 2024. Prisindexera därefter barnbidraget. Kostnaden beräknas till 9,4 miljarder kronor 2024.

7.2 Höj och reformera bostadsbidraget

Antalet hushåll som tar emot bostadsbidrag har halverats på 25 år. 1997 fick 8,2 procent av hushållen i Sverige bostadsbidrag, 2022 var det enbart 3,7 procent av hushållen som fick det. Detta beror på att både inkomsterna och hyrorna stigit sedan 1990-talet, men att inkomstgränsen för när hushåll är berättigade till bostadsstöd, samt taket för vilka hyror bostadsbidraget täcker, inte har följt med.

⁴³ Swedbank (2024-04-11), Barnbidraget täcker mindre av nödvändiga kostnader – lägsta nivån på 50 år.

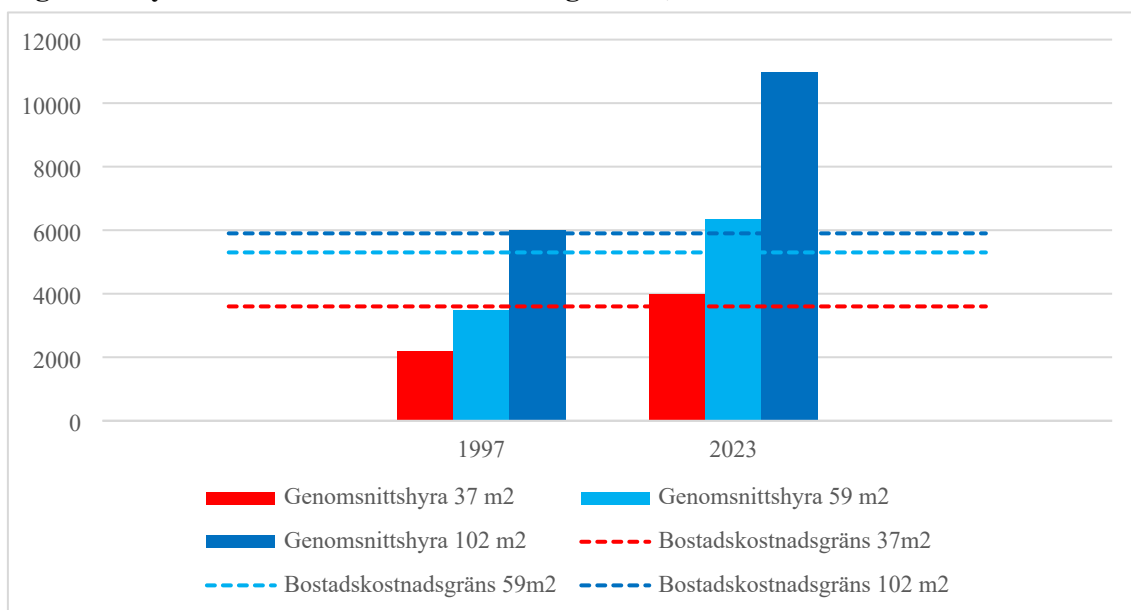
Figur 25 Hushåll som fått bostadsbidrag 1997–2022, procent av alla hushåll

Källa: Försäkringskassan.

Fram till 1996 var både inkomst- och bostadskostnadsgränserna indexerade, men sedan dess krävs politiska beslut för att de ska hänga med inflationen och löneutvecklingen – beslut som sittande regeringar endast undantagsvis tagit. I dag betalar den absoluta majoriteten av mottagarna av stöd hyror som är betydligt högre än taket för bostadsbidraget, vilket gör att de kompenseras för en relativt liten del av hyreskostnaderna.

Figur 26 Hyresnivåer och bostadskostnadsgränser, 1997 och 2023

Källa: SCB och Försäkringskassan, samt rapporten Hyresgästernas lägesrapport sommaren 2023.

Som en effekt av att inkomstgränsen inte hållit jämna steg med inkomstutvecklingen är det allt färre som har så låga inkomster att de omfattas. År 1997 var nedtrappnings-

gränsen för en vuxen med barn motsvarande 70 procent av medianinkomsten. Detta att jämföra med 40 procent år 2022.

Bostadsbidraget kan aldrig kompensera fullt ut för en bristsituation på bostäder som trissar upp priserna på boende. Där behövs en aktiv bostadspolitik. Däremot fyller bostadsbidraget ett viktigt syfte i fråga om att se till att folk har råd med ett fullvärdigt boende. Med tanke på att många hushåll i Sverige har problem med att få vardags-ekonomin att gå ihop – ofta p.g.a. höga boendekostnader – har bostadsbidraget en mycket viktig roll att spela.

Under covid-19-pandemin införde regeringen tillfälliga höjningar av bostadsbidraget efter påtryckningar från bl.a. Vänsterpartiet. Dessa gällde juli till december 2020 och motsvarande period 2021. Till följd av den höga inflationen infördes samma tillfälliga höjning under motsvarande period 2022. De tillfälliga höjningarna uppgick vid samtliga dessa tillfällen till 25 procent av storleken på det preliminära bostadsbidraget. Omkring 120 000 hushåll fick varje månad ett höjt bostadsbidrag med i genomsnitt omkring 750 kronor under de perioder höjningarna gällde.

Genom budgetbeslutet för 2024 genomfördes ytterligare en förlängning av det tillfälligt höjda bostadsbidraget. Förlängningen gällde det första halvåret av 2024 och under den perioden fick mottagarna av bostadsbidrag 40 procent mer än deras preliminära bostadsbidrag. Höjningen innebär att tilläggsbidraget ökade till omkring 1 200 kronor i genomsnitt. Genom vårändringsbudgeten för 2024 förlängdes den tillfälliga höjningen av bostadsbidraget ytterligare ett halvår.

Regeringen meddelade i slutet av augusti 2024 att den avser att förlänga tilläggsbidraget till den 30 juni 2025, men att nivån sänks tillbaka till 25 procent av det preliminära bostadsbidraget. Sänkningen motiveras med: ”Inflationsbekämpningen har haft effekt och kampen mot den höga inflationen är nu vunnen. Inflationen beräknas vara på en fortsatt låg nivå.” Att inflationen gått ned betyder att prisökningstakten stannat av, inte att priserna sjunkit. De som har bostadsbidrag lever med mycket små resurser. Dessa resurser väljer regeringen att minska, samtidigt som priserna fortsatt är mycket höga och deras övriga inkomster inte stigit i samma takt. Istället prioriterar regeringen skattesänkningar till de med högst inkomster. Beskedet är också oro-väckande eftersom det kan uppfattas som ett steg mot att helt ta bort tilläggsbidraget, utan att stärka upp bostadsbidraget på något annat sätt.

Vänsterpartiet har välkomnat det tillfälliga förhöjda bostadsbidraget, men hela tiden påtalat att bostadsbidraget behöver reformeras i grunden. Bostadsbidraget har urholkats under lång tid, vilket har resulterat i att färre har fått ta del av det och att det ersätter en mindre del av boendekostnaden. De tillfälliga höjningarna som gav en tillfällig lättnad för ekonomiskt hårt prövade grupper har därför varit nödvändig, men nu behövs en permanent höjning av bostadsbidraget. Dessutom bör ett höjt bostadsbidrag konstrueras så att andra inkomster, t.ex. försörjningsstöd, inte minskar i samma omfattning som bostadsbidraget ökar.

Därför föreslår Vänsterpartiet en ny modell för bostadsbidraget, där bostadsbidrag faktiskt bidrar till att avlasta hushåll som har så låga inkomster att de behöver hjälp med boendekostnaden. Vi föreslår höjda gränser för inkomst- och boendekostnaden och att stödet inkomstindexeras fr.o.m. 2026.

I och med att priset på boende ökat kraftigt är det rimligt att se till att fler grupper får ta del av stödet. Därför föreslår vi även att hushåll utan barn omfattas fr.o.m. 2025. Fullt utbyggt skulle förslaget innebära att 480 000 fler hushåll än i dag skulle få ta del av

bostadsbidraget – totalt ca 670 000 hushåll. Som jämförelse beviljades 190 000 hushåll stödet år 2022, och 1997 var det 365 000 hushåll som beviljades stöd.

Förslagets effekter redovisas närmare i tabellen nedan.

Tabell 3 Effekter av höjt och reformerat bostadsbidrag

Kategori	Maximalt bidragsbelopp i dag	Vänsterpartiets förslag
Unga vuxna	1 300 kr/mån	3 250 kr/mån*
Vuxna upp till riktåldern för pension	Omfattas inte i dag	3 250 kr/mån*
Hushåll med ett barn	3 400 kr/mån	5 600 kr/mån
Hushåll med två barn	4 200 kr/mån	6 600 kr/mån
Hushåll med 3-plus barn	5 200 kr/mån	7 850 kr/mån

Källa: RUT, Försäkringskassan.

*Från 2026.

Vänsterpartiets förslag:

- Höj inkomst- och bostadskostnadsgränserna i bostadsbidraget och inkomstindexera dessa från 2025. Avräkningen av bostadsbidraget mot inkomster över inkomstgränsen hamnar på 30 procent i stället för 20 procent, golvet i hushållets bidragsgrundande bostadskostnader tas bort och 50 procent av bostadskostnaden är fortsatt bidragsgrundande.
- Höj storleken på det särskilda bidraget för hemmavarande barn till 2 100 kr/mån för ett barn, 2 700 kr/mån för två barn och 3 500 kr/mån för tre eller fler barn.
- Utöka stödet så att även personer utan barn kan söka bostadsbidrag fr.o.m. 2026. I vår modell kan man söka och beviljas bostadsbidrag fram till riktåldern för pension innan man omfattas av bostadstillägget för pensionärer.
- Avsätt 3,1 miljarder kronor 2025 och sedan 6,7 miljarder kronor 2026 och 7,1 miljarder kronor 2027 för reformen.

7.3 Höj tak och ersättningsnivåer i socialförsäkringen

Socialförsäkringarna har urholkats under flera års tid. Det gäller inte minst pensionerna och sjukförsäkringen, inkluderat arbetsskadeförsäkringen, men också flera av de ersättningar och bidrag som tillhör familjepolitiken. Den del av BNP som går till sjukförsäkringen är den lägsta på över 40 år.⁴⁴ I stort sett hela besparingen har gjorts på dem som är sjuka.

Inspektionen för socialförsäkringen (ISF) har analyserat utvecklingen av socialförsäkringsförmånerna under de senaste 30 åren.⁴⁵ Inspektionen kom fram till att 14 procent av männen och 2,4 procent av kvinnorna hade inkomster över inkomsttaket i sjukpenningen 1992. 2017 var motsvarande andelar 57,4 procent av männen och 37,8 procent av kvinnorna.

För att stärka socialförsäkringens inkomstutjämnande effekt anser Vänsterpartiet att ersättningarna i den bör vila på ett antal principer som varierar beroende på typ av ersättning. Vänsterpartiet anser att de inkomstrelaterade ersättningarna, inkluderat tak

⁴⁴ Försäkringskassan (2024), Socialförsäkringen i siffror.

⁴⁵ ISF (2022:2). Utvecklingen av socialförsäkringsförmånerna under de senaste 30 åren.

och grundnivåer, ska inkomstindexeras på sikt. Inkomstindexeringen ska börja tillämpas från 2027, efter att vi höjt nivåerna i flera ersättningsystem. Kostnadsrelaterade ersättningar såsom barnbidrag och bostadsbidrag ska prisindexeras och fasta belopp ska endast användas undantagsvis. Vidare anser vi att ersättningsnivåer och tak bör utformas så att 80 procent av löntagarna får 80 procent av lönen i ersättning. Dessa principer vägleder Vänsterpartiets politik avseende tak och nivåer på ersättningar inom socialförsäkringen.

Den 1 januari 2022 höjdes taket i sjukpenningen till 10 prisbasbelopp. Taket i sjukersättningen ligger på 8 prisbasbelopp, medan föräldraförsäkringen ligger på 10 prisbasbelopp och graviditetspenningen och den tillfälliga föräldrapenningen (vab) på 7,5 prisbasbelopp.

Vänsterpartiet anser att taken i transfereringssystemen bör vara enhetliga och utformas så att 80 procent av löntagarna får 80 procent av lönen i ersättning. För att nå dit behöver taken höjas. Vänsterpartiet vill se en höjning av taken i samtliga delar av socialförsäkringen 2025. Cirka 800 000 personer beräknas få en högre individuell disponibel inkomst som en följd av förslaget.⁴⁶ Den offentligfinansiella effekten av förslaget innebär ökade kostnader med ca 0,7 miljarder kronor per år.

Flera ersättningsnivåer inom sjukförsäkringen behöver höjas. Vänsterpartiet vill höja taket i sjukpenningen för arbetssökande från dagens 543 kronor per dag till 712 kronor per dag. Därefter bör det inkomstindexeras. Omkring 40 000 individer beräknas beröras av förslaget på så sätt att de får en ökad individuell disponibel inkomst år 2025. Den offentligfinansiella effekten av förslaget innebär ökade kostnader med 200 miljoner kronor 2025 och 300 miljoner kronor 2026 respektive 2027.⁴⁷

Vi vill också avskaffa bestämmelserna om sjukpenning på fortsättningsnivå så att den som har sjukpenning i över ett år fortsatt får 80 procent av SGI i stället för 75 procent som i dag. Omkring 100 000 personer beräknas få en högre individuell disponibel inkomst som en följd av förslaget 2025. Förslaget beräknas försvaga de offentliga finanserna med 600 till 700 miljoner kronor per år under den kommande mandatperioden.⁴⁸

Vänsterpartiet anser vidare att ersättningsnivån i sjuk- och aktivitetsersättningen bör höjas till 80 procent av antagandeinkomsten. Förslaget beräknas ge omkring 130 000 personer en högre individuell disponibel inkomst 2025. De offentliga finanserna beräknas under kommande mandatperiod försvagas med 2,7–2,8 miljarder kronor per år till följd av förslaget.⁴⁹

Vänsterpartiets förslag:

- Höj taken i föräldraförsäkringen (föräldrapenning och tillfällig föräldrapenning) och sjukförsäkringen (sjukpenning och sjukersättning) så att 80 procent av löntagarna får ersättning i relation till sin tidigare inkomst fr.o.m. 2024.
- Inkomstindexera tak och ersättningsnivåer i socialförsäkringen fr.o.m. 2027.
- Höj taket i sjukpenningen för arbetssökande till 712 kronor per dag och inkomstindexera det.

⁴⁶ RUT 2023:812.

⁴⁷ Ibid.

⁴⁸ Ibid.

⁴⁹ RUT 2022:600.

- Avskaffa bestämmelserna om sjukpenning på fortsättningsnivå så att den som har sjukpenning i över ett år fortsatt får 80 procent av SGI.
- Höj ersättningsnivån i sjuk- och aktivitetsersättningen till 80 procent av antagandeinkomsten.

7.4 Avskaffa karensavdraget

I ett läge där hushållen vänder på varje krona blir det kostsamt att stanna hemma när man är sjuk. För den som arbetar inom Kommunals avtalsområden, yrken där de anställda ofta utsätts för smitta, kostar varje sjukfall omkring 1 000 kronor före skatt i karensavdrag. På ett år blir det i genomsnitt 3 000–6 000 kronor i uteblivna inkomster. En betydande summa för de allra flesta.

Även sjuknärvaron kostar pengar, både för samhället och för individen. Den direkta kostnaden kommer i form av smittspridningen ökar och fler riskerar att insjukna när anställda går till jobbet, trots att de egentligen borde vara hemma och bli friska. På sikt riskerar den som upprepade gånger är sjuknärvarande en sämre hälsa och ökad risk både för långtidssjukskrivning och förtida pension, enligt SHOP-studien vid Karolinska institutet.⁵⁰ En kostsam konsekvens både för den enskilda och för samhället i stort, och något som till stor del skulle kunna avhjälpas genom ett slopat karensavdrag.

Sverige är i dag det enda landet i Norden som har karensavdrag. Tyvärr tyder inget på att det kommer att avskaffas. Under coronapandemin infördes en tillfällig ersättning för karensavdraget (karensersättning), tack vare Vänsterpartiet och flera pådrivande fackförbund. Denna ersättning är slopad sedan den 1 april 2022. S-regeringen tillsatte i mars 2022 en utredning för att se över karensavdraget och sjuklönen (dir. 2022:23). Utredningen lades ned av SD och den nya regeringen, och ersattes av en intern utredning inom Socialdepartementet.

I december 2023 presenterade departementet sina slutsatser som bland annat innehöll ett förslag om att införa ett karenstak. Det innebär att karensavdrag inte ska göras om sådant avdrag har gjorts för en individ vid sex tillfällen under de senaste tolv månaderna. Karenstaket skulle ersätta det nuvarande allmänna högriskskyddet som innebär motsvarande skydd för individer som haft fler än 10 karensavdrag under en tolv månadersperiod.

Förslaget är långt ifrån tillräckligt och skulle ha liten effekt om det genomfördes. Ännu har regeringen inte agerat utifrån förslaget. Regeringens hantering av hela frågan tyder på att den inte kommer att lösa de uppenbara problem som finns.

Vänsterpartiet anser att karensavdraget bör avskaffas snarast, för att underlätta för hushållen i det tuffa ekonomiska läge som råder och för att det med stor sannolikhet skulle bidra till en förbättrad folkhälsa.

Vänsterpartiets förslag:

- Avskaffa karensavdraget; staten tar hela kostnaden på 5,2 miljarder kronor.

⁵⁰ Karolinska institutet (2020), Sjuknärvaro, hälsa och produktivitet (SHOP).

7.5 Höj försörjningsstödet

Hushållen med de minsta ekonomiska marginalerna är extra utsatta till följd av den höga inflationen. För att förbättra situationen för dessa hushåll och hjälpa dem igenom dessa svåra tider föreslår Vänsterpartiet att försörjningsstödet höjs generellt med 1 000 kronor per månad och hushåll.

Vi vill också se en särskild satsning på barnfamiljer som innebär att försörjningsstödet höjs med ytterligare 500 kronor per månad och barnhushåll, samt 200 kronor per månad och barn. Med anledning av detta ökar vi anslaget med 1,5 miljarder kronor 2025 och 1,6 miljarder kronor 2026 respektive 2027 till följd av den generella höjningen av försörjningsstödet och med ytterligare 391 miljoner kronor per år till följd av höjningen för barnfamiljer.

Vänsterpartiets förslag:

- Höj försörjningsstödet med 1 000 kronor per månad och hushåll.
- Höj försörjningsstödet med 500 kronor per månad och barnhushåll samt 200 kronor per månad och barn.

7.6 Höj inkomstpensionstillägget

I regeringens budgetproposition för 2025 föreslås sänkt skatt för pensionärer. Det innebär 63 kronor lägre skatt per månad för en pensionär med medianinkomst. Den halva av pensionärskollektivet som har lägst inkomster får alltså mindre än 63 kronor per månad i sänkt skatt, till följd av regeringens förslag. Den som har pensionsinkomster på 63 000 kronor per månad eller mer får 262 kronor lägre skatt per månad.⁵¹ Skattesänkningen kostar staten 2,4 miljarder kronor.

Vänsterpartiet vill höja pensionerna genom att höja inbetalningarna till pensionsystemet och införa en s.k. gas. Det driver vi aktivt i pensionsgruppen.

Vänsterpartiet gör andra prioriteringar än regeringen. Vi säger nej till regeringens skattesänkning och lägger istället pengarna på att höja pensionerna för de med låga pensionsinkomster. Vi menar att de som har arbetat ett långt yrkesliv med låga inkomster, inom exempelvis hemtjänsten, som behövt gå ned i arbetstid för att orka med eller ta hand om barn och anhöriga eller de som inte orkar arbeta till pensionsåldern bör få en högre pension. Därför föreslår vi höjd vi pension med 332 kronor per månad, före skatt (235 kr/mån efter skatt) för närmare en halv miljon pensionärer med allmän pension på mellan omkring 11 700 och 14 900 kronor per månad. Totalt höjer vi pensionerna för omkring 1 200 000 pensionärer genom ett höjt inkomstpensionstillägg med drygt 55 procent.⁵² Förslaget belastar statens budget med 2,4 miljarder kronor, vilket alltså även är kostnaden för regeringens skattesänkning.

Vänsterpartiets förslag:

- Höj inkomstpensionstillägget med 55 procent, till en kostnad av 2,4 miljarder kronor.

⁵¹ <https://www.regeringen.se/contentassets/966ff25bd132442193ec81d9ec0731b2/bilaga---berakningar-av-effekten-langs-inkomstskalan-av-det-forhojda-grundavdraget.pdf>

⁵² RUT 2024:1133.

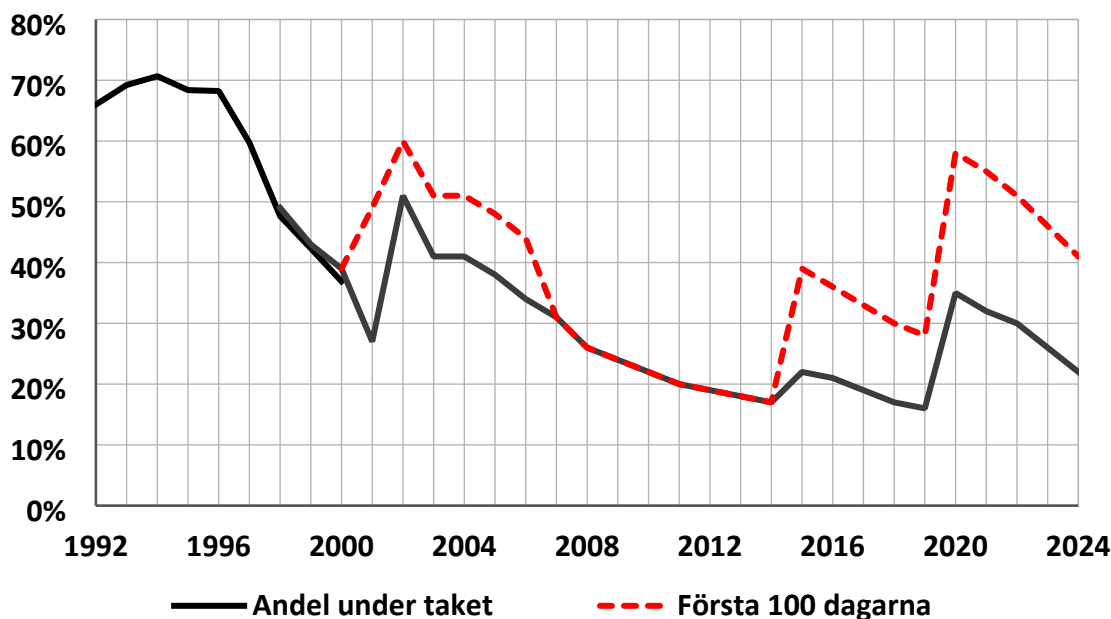
7.7 Høj och stärk arbetslöshetsförsäkringen

För att den som förlorar jobbet ska kunna få goda möjligheter att antingen ställa om eller hitta ett jobb som motsvarar ens kompetens behöver arbetslöshetsförsäkringen ge en rimlig ersättning. Vänsterpartiet menar att 80 procent av inkomsten är en rimlig nivå för att säkra inkomsttryggheten och omställningsförmågan för individen.

Under pandemin genomförde regeringen flera tillfälliga förstärkningar av arbetslöshetsförsäkringen. Bland annat höjdes ersättningsnivåerna, och arbetsvillkoret justerades så att fler kunde kvalificera sig för ersättning. De tillfälliga förstärkningarna av a-kassan innebär att knappt 4 av 10 av de heltidsarbetande får 80 procent av sin tidigare lön i ersättning från a-kassan.

Genom budgetpropositionen för 2023 och proposition 2022/23:85 En fortsatt stärkt arbetslöshetsförsäkring permanentades de tillfälliga förstärkningarna av arbetslöshetsförsäkringen. Det har av regeringen beskrivits som en satsning på arbetslöshetsförsäkringen, men i praktiken innebär det en fortsatt urholkning av ersättningsnivåerna. Eftersom golv och tak anges i nominella belopp och därmed varken följer pris- eller löneutvecklingen innebär det en årlig urholkning i takt med att lönerna stiger. Detta illustreras i figuren nedan.

Figur 27 Andel löntagare som får 80 procent av sin tidigare inkomst från a-kassan

Källa: SCB.

Figur 27 visar hur stor andel av löntagarna som får 80 procent av sin tidigare inkomst i ersättning från arbetslöshetsförsäkringen. För de första hundra dagarna är det alltså drygt hälften av löntagarna som är försäkrade i den omfattningen och efter de första hundra dagarna rör det sig om ca 22 procent. De förstärkningar som genomfördes med anledning av pandemin synliggörs av att kurvorna pekar uppåt 2020. Som framgår av figuren minskade dock denna andel redan 2021 och ytterligare 2022 och 2023. Detta gör det svårt att beskriva regeringens förbättringar inom arbetslöshetsförsäkringen som några reella förbättringar.

Vänsterpartiets mål är att 80 procent av löntagarna ska få 80 procent av sin tidigare lön vid arbetslöshet. Vi vill därför höja den högsta dagpenningen och grundbeloppet

(tak och golv), indexera ersättningsbeloppen till löneutvecklingen, höja ersättningsnivån till 80 procent för hela ersättningsperioden samt för tid med aktivitetsstöd, förbättra kvalificerings- och ersättningsvillkoren och återinföra studerandevillkoret.

Reformerna ska ske successivt enligt följande modell:

- 2025 permanentas de tillfälliga kvalificerings- och ersättningsreglerna som gällt under pandemin, och karensdagarna i a-kassan avskaffas. Ersättningsnivån ändras så att den uppgår till 80 procent av den tidigare lönen under hela ersättningsperioden, även för dem med aktivitetsstöd. Taket i a-kassan höjs för hela ersättningsperioden, även för dem med aktivitetsstöd så att 80 procent av löntagarna hamnar under det. Samma år höjs grundbeloppet och ersättningarna i aktivitetsstödet i relation med höjningen av taket.
- 2026 återinförs studerandevillkoret.
- 2027 inkomstindexeras ersättningsnivåerna i arbetslöshetsförsäkringen.

De tillfälliga kvalificerings- och ersättningsreglerna som gällde under pandemin, och som permanentades genom budgetpropositionen för 2023, innebär att taket i a-kassan uppgår till 1 200 kronor per dag under de 100 första dagarna och därefter 1 000 kronor per dag, samt att ersättning enligt grundförsäkringen uppgår till 510 kronor per dag och den tillfälligt lägsta nivån för grundbeloppet på 255 kronor bibehålls.

Vänsterpartiets förslag om att taket i arbetslöshetsförsäkringen ska uppgå till en nivå som innebär att 80 procent av löntagarna har inkomster under det innebär att det höjs till 1 714 kronor per dag. Taket i grundförsäkringen höjs till 688 kronor per dag och grundbeloppet till 344 kronor per dag. Till följd av våra förslag får deltagarna i de arbetsmarknadsåtgärder vi satsar på en högre ersättning. Vi underlättar därmed omställningen.

Förslagen innebär att en medelinkomsttagare som varit arbetslös i över 100 dagar får drygt 4 000 kronor mer per månad. Den som har ersättning enligt grundförsäkringen får mellan omkring 2 000 och 4 000 kronor mer per månad.

Vänsterpartiets föreslagna förstärkning av arbetslöshetsförsäkringen försvagar de offentliga finanserna med 6,3 miljarder kronor under 2025, 5,5 miljarder kronor under 2026 och 6,6 miljarder kronor under 2027. Att återinföra studerandevillkoret för samma period kostar 1 miljard kronor.⁵³

Vänsterpartiets förslag:

- Reformera a-kassan enligt beskrivningen ovan.

8 Fortsatta nedskärningar i välfärden

Behoven i välfärdstjänsterna såsom skolan, äldreomsorgen och vården varierar och utvecklas i takt med befolkningsökningen. Men vi har i Sverige inget system som säkerställer att resurserna ska motsvara behoven – snarare tvärtom. Kommunernas och regionernas kostnader ökar varje år, förutom i takt med befolkningsutvecklingen även i takt med pris- och löneökningarna. De generella statsbidragen är dock inte indexerade för att följa den automatiska kostnadsutvecklingen, vilket innebär att verksamheterna

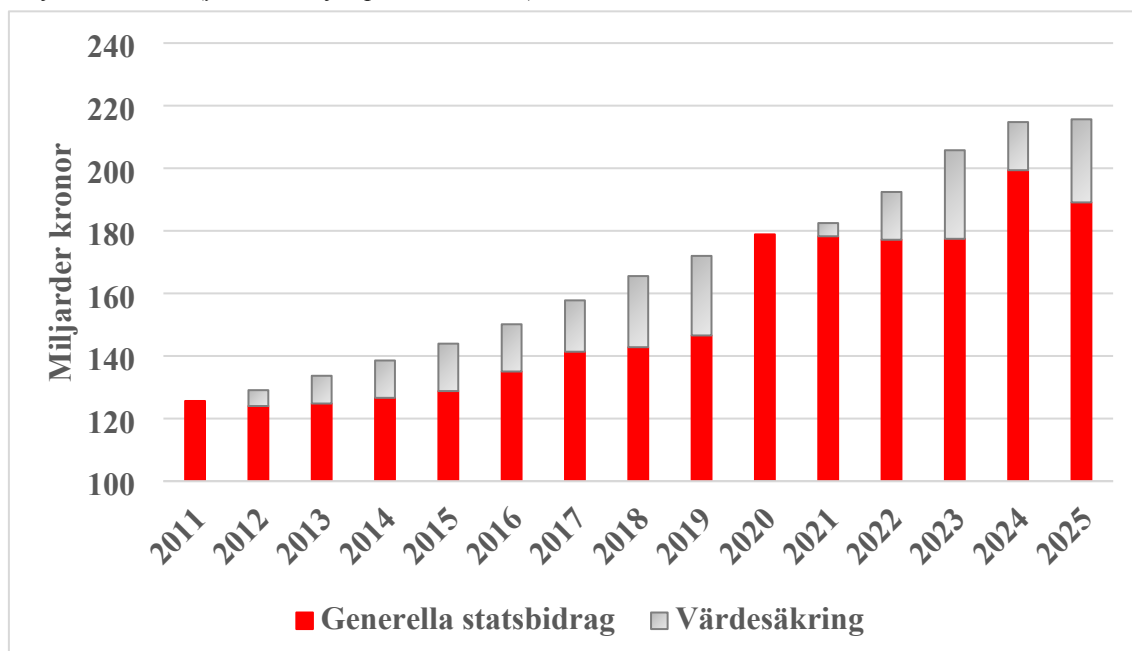
⁵³ RUT 2024:867.

ute i kommunerna ständigt måste anpassas till det rådande kostnadsläget, i stället för till medborgarnas behov.

I snitt har befolkningsökningen inneburit en kostnadshöjning med 1 procent per år och de totala priserna i regioner och kommuner har ökat med 3 procent per år mellan 2010 och 2024. Kostnadseffekten av prisökningarna blev mycket tydlig förra året (2023) då inflationen var historiskt hög – över 8 procent – och regeringen enbart tillförde kommunsektorn en bråkdel av vad den skulle behövt för att klara befintlig kvalitet och personal. Sveriges Kommuner och Regioner (SKR) har visat att om de generella statsbidragen sedan 2011 hade följt prisutvecklingen och befolkningsutvecklingen, så skulle de ha varit 15 miljarder kronor högre i år (2024), sektorsbidragen till sjukvården inkluderade. Detta ligger i linje med vad Vänsterpartiet föreslog i vår budgetmotion för 2024.⁵⁴ Nästa år minskar de generella statsbidragen, framför allt till följd av att sektorsbidragen från 2024 minskar kraftigt. För nästa år skulle statsbidragen behöva vara cirka 25 miljarder högre än i regeringens föreslagna budget. I diagrammet nedan syns skillnaden mellan beslutade generella statsbidrag och vad som skulle behövas för att värdesäkra statsbidragen för pris-, löne- och befolkningsökningar.

Figur 28 Värdesäkrade och beslutade generella statsbidrag

Miljarder kronor (y-axeln börjar på 100 mdkr kr)

Källa: SKR, september 2024.

Problemet att nominella statsbidrag successivt urholkas i takt med inflation och ökad befolkning har uppmärksammats av många. Indirekta krav på att bedriva samma verksamheter till lägre kostnader innebär ett generellt effektiviseringskrav som osynliggör de politiska beslut som ligger bakom. I den senaste Långtidsutredningen föreslår professor Lars Calmfors i en bilaga⁵⁵ att statsbidragen ska kunna anpassas så att kommunsektorns totala intäkter med automatik kan finansiera en viss verksamhetsvolym med oförändrad skattesats. Motivet är att dagens system faktiskt vilseleder

⁵⁴ Vänsterpartiet (2024), Rädda välfärden – för ett tryggare Sverige. Vänsterpartiets budgetmotion 2024.

⁵⁵ SOU 2023:92, Bilaga 7, *Nytt ramverk för finanspolitiken*.

medborgare om vad som är egentliga satsningar, vad som bara är bibehållen nivå och vad som faktiskt innebär nedskärningar trots att nya (men otillräckliga) medel tillförs.

I en rapport från tankesmedjan Katalys lyfter författarna en enkel modell för att komma till rätta med smygnedskärningar i välfärden – ofta kamouflerade som ”effektiviseringar”. De föreslår en förändrad modell för redovisning av de generella statsbidragen under utgiftsområde 25 som ser ut enligt följande:

Statsbidrag föregående budgetår

± behovsförändringar

± förändringar av priser och löner

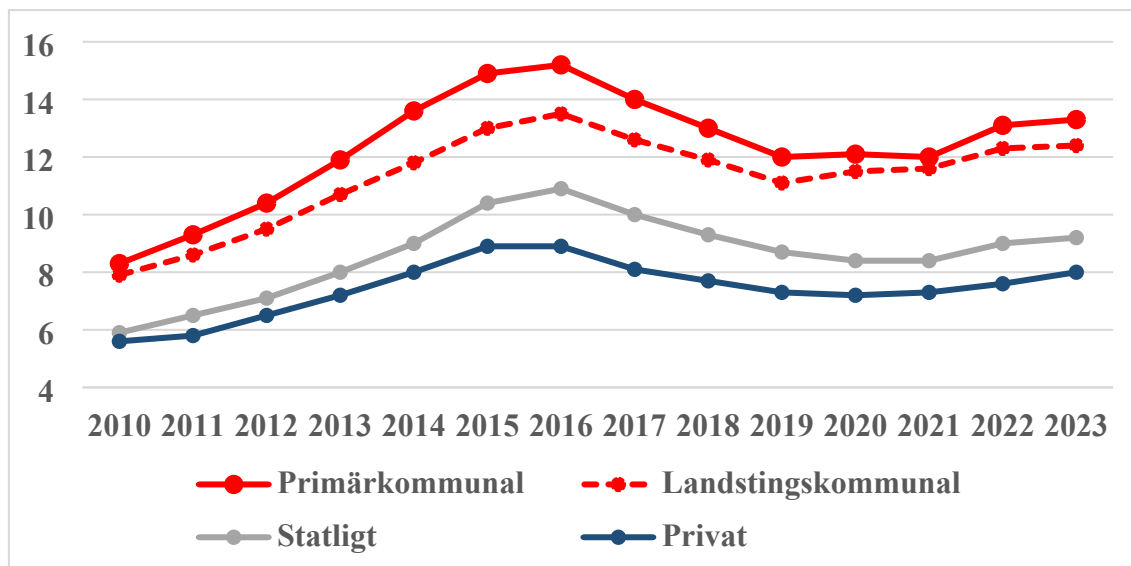
± tekniska justeringar

± politiska prioriteringar

= Statsbidrag budgetåret.

Den ständiga underfinansieringen av kommunala och regionala verksamheter leder till en mycket hög arbetsbelastning, som i sin tur återspeglas i höga sjuktal. Sjukfrånvaron påverkar i nästa led vad välfärden kan leverera och innebär samtidigt en stor kostnad för samhället. Kommun- och regionsektorn har högst antal sjukskrivningsdagar per förvärvsarbete av samtliga sektorer. Högst antal dagar år 2023 har kommunerna, med 13,3. Lägst antal dagar har privat sektor, med 8 dagar. Utvecklingen inom välfärdssektorn visar en kraftig överrepresentation avseende kvinnors sjukskrivningsdagar jämfört med mäns.

Figur 29 Antal sjukskrivningsdagar per förvärvsarbete och sektor

Källa: Försäkringskassan.

Den stressrelaterade ohälsan är en tydlig jämställdhetsfråga. Att de kvinnodominerade välfärdsyrkena ska ligga högst i sjukskrivningsstatistiken är ingen naturlag. Grundproblemet är obalansen mellan krav och resurser.

Enligt en rapport från Facken i Välfärden uppgick kostnaden för sjukfrånvaron för anställda i kommun- och regionsektorn till 51,4 miljarder kronor år 2023. Den totala

kostnaden för produktionsbortfall på grund av sjukfrånvaro ökade enligt samma rapport med över 50 procent, eller 17,9 miljarder kronor, mellan 2013 och 2023.⁵⁶

Vänsterpartiet har återkommande föreslagit att statsbidragen till kommuner och regioner ska indexeras för att försäkras mot kostnader som sektorn inte styr över och som drabbar alla på samma sätt. Detsamma gäller befolkningsökning och befolkningsammansättning. I dag är det omöjligt för medborgarna att förstå om ökade statsbidrag motsvarar en nedskärning, oförändrad situation eller en real förbättring. Med en automatisk indexering skulle de politiska avvägningarna när det gäller välfärden bli tydligare.

8.1 Regionerna gör stora underskott 2024

SCB:s prognos för regionernas budgetar för innevarande år visar att 20 av 21 regioner kommer att gå med underskott i år. Underskotten varierar mellan 2 och 11 procent av totala skatter och bidrag.⁵⁷ Totalt prognosticerar SCB att underskottet i regionerna blir 20 miljarder kronor 2024 – dvs större än vad SKR förutspådde i sin majrapport. Detta trots att två regioner har höjt skatten med sammantaget ca 3 miljarder kronor i år.

Enligt uppskattningar från regionerna själva finns det behov av personalminskningar med sammanlagt 5 000 personer. Störst underskott gör Region Skåne (drygt 4 miljarder kronor, vilket innebär totalt 8 miljarder på två år). Här görs personalminskningen hittills genom naturliga avgångar. Det pressar dock personalen oerhört. Samtidigt råder totalstopp på hyrpersonal vilket totalt sett ger ett minskat antal vårdplatser, särskilt inom psykiatrin. Det innebär dessutom mindre kompetensutveckling.

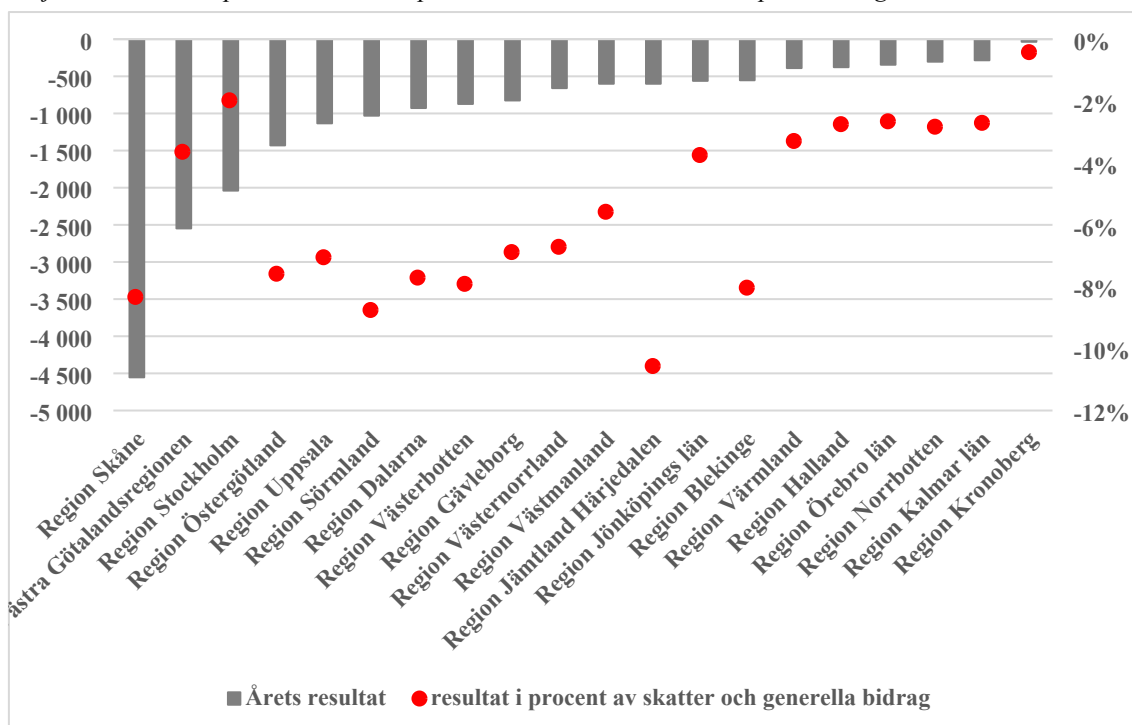
Region Östergötland förväntas göra ett underskott på 1,4 miljarder, 8 procent av intäkterna, och kommer att minska antalet anställda med ca 1 100 personer.

⁵⁶ Facken i Välfärden (2024), Miljarder skäl att förbättra arbetsmiljön – Om kommunernas och regionernas kostnader för produktionsbortfall till följd av sjukfrånvaro.

⁵⁷ SCB (2024), resultaträkning för regioner, prognos 2024-08-30.

Figur 30 Regionernas resultat efter finansiella poster 2024

Miljoner kronor, staplar vänster axel, procent av skatter och intäkter, punkter höger axel

Källa: SCB, regionernas prognos från juni 2024.

Kommunallagens krav att kommunsektorn ska leverera budgetar i balans samt leva upp till ”god ekonomisk hushållning” innebär att kommuner och regioner generellt bör sikta på att göra ett överskott på 2 procent av skatter och bidrag varje år.

Enligt kommunallagen ska eventuella underskott återställas inom en treårsperiod. Detta gäller då under förutsättning att ett underskott inte kan täckas upp av en resultatutjämningsreserv (RUR) eller om ”synnerliga skäl” föreligger.

8.1.1 Vårdgarantin efterlevs inte

Enligt den lagstadgade vårdgarantin ska patienter

1. kontakt med primärvården inom 0 dagar
2. få en medicinsk bedömning inom tre dagar
3. få ett förstabetesök i den specialiserade vården inom 90 dagar
4. få en operation eller annan åtgärd inom den specialiserade vården inom 90 dagar efter beslut om behandling.

De första två garantierna uppfylldes i juli 2024 till 87 respektive 91 procent. När det gäller besök i den specialiserade vården och att få en operation eller annan åtgärd ser det dock sämre ut. Endast 65 procent fick ett förstabetesök i den specialiserade vården inom 90 dagar i juli 2024, och 53 procent fick operation eller behandling inom 90 dagar efter beslut om det. Garantins efterlevnad har varierat något under det senaste året, men är i princip på samma nivåer som juli 2023.⁵⁸

I juli 2024 väntade drygt 160 000 personer på en operation i Sverige. De långa väntetiderna har lett till att allt fler sökt vård utomlands de senaste åren. Det handlar om cirka 1 300 resor för alltifrån cancerbehandlingar i Helsingfors till knäoperationer i Riga eller

⁵⁸ SKR.se (hämtat 2024-09-10), Väntetider i vården.

adhd-utredningar i Köpenhamn. I regel ansöker den som genomför resan om ersättning för kostnaderna i efterhand. Det innebär självklart en risk för den enskilde men framför allt att detta är en möjlighet för människor med relativt goda resurser. Dessutom innebär det att pengar som annars skulle ha använts inom den svenska sjukvården därmed går till utländska vårdföretag.⁵⁹

Enligt Socialstyrelsen saknades 2 230 vårdplatser inom somatisk vård och 50 inom intensivvård 2023.⁶⁰ Inspektionen för vård och omsorg (Ivo) inledde 2022 en tillsyn riktad mot 27 akutsjukhus. Vid tillsynen konstaterades flera allvarliga konsekvenser av den aktuella vårdplatsbristen. Bland annat att akutmottagningarna överbelastades, vilket resulterade i att patienter stannade kvar på akutmottagningarna i väntan på vårdplatser. Det finns exempel på dödsfall som kan knytas till bristen på vårdplatser. Det förekom både att läkare behövde skriva ut patienter innan de var medicinskt färdigbehandlade och att patienter inte skrevs in på vårdavdelning trots att läkaren bedömt att det fanns ett behov av ineliggande vård. Hälften av de granskade sjukhusen uppgav att de varje vecka tvingades skicka hem patienter trots att de medicinskt bedömts ha behov av att läggas in. Vid de uppföljande inspektionerna vid 24 sjukhus under våren 2023 framkom att personalen i stor utsträckning uppfattade att situationen på sjukhusen var oförändrat ansträngd.⁶¹

8.1.2 Personalen måste bli fler, inte färre

En ökande befolkning medför att det krävs fler personer inom vård- och omsorgsyrderna för en bibehållen personaltäthet. Redan i dagsläget råder dock en omfattande brist inom flera välfärdsyrken. Enligt Socialstyrelsens bedömning av tillgång och efterfrågan på legitimerad personal i hälso- och sjukvården rapporterade samtliga regioner om brist på barnmorskor, specialistläkare och sjuksköterskor.⁶²

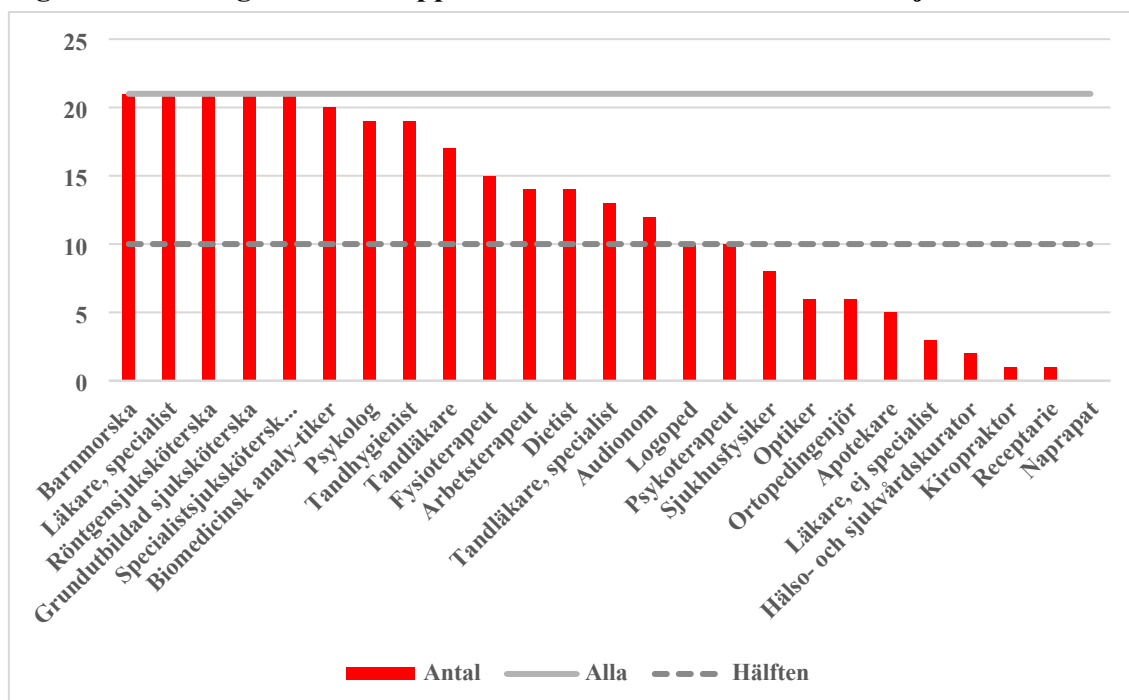
⁵⁹ SVT (2024-07-20), Hit åker svenskarna för att undvika vårdköer.

⁶⁰ Socialstyrelsen (2024), Plats för vård – Förslag till en nationell plan för att minska bristen på vårdplatser i hälso- och sjukvården.

⁶¹ Ivo (2024), Nationell tillsyn av vårdplatser och patientsäkerhet på sjukhus.

⁶² Socialstyrelsen (2023), Bedömning av tillgång och efterfrågan på legitimerad personal i hälso- och sjukvård samt tandvård, Nationella planeringsstödet 2023.

Figur 31 Antal regioner som rapporterade om brist inom hälso- och sjukvården 2022

Källa: Socialstyrelsen (2023), Nationella planeringsstödet.

I Socialstyrelsens årliga arbetsmarknadsenkät har professionsförbunden tillfrågats om hur de ser på tillgången till personal idag och på fem års sikt för sina respektive professionsyrken.⁶³ Samtliga uppger att de bedömer att det idag råder brist på legitimerad personal, både i primärvård och specialiserad vård, och att bristen förväntas kvarstå eller öka på fem års sikt. Förbunden lyfter fram att bristande arbetsmiljö leder till att fler söker sig bort från den offentliga hälso- och sjukvården, i vissa fall till privat vård och i vissa fall till andra områden i samhället.

För legitimationsyrken utöver läkare, tandläkare eller sjuksköterskor är trenden att söktrycket på utbildningarna går nedåt, enligt föreningarnas svar. Svårighet att locka unga till att studera till vissa yrken uppges bero på relativt låg lön, osäkra och ofördelaktiga arbetstider som är svåra att kombinera med familjebildning samt få möjligheter till karriärutveckling. Många legitimationsyrken har även svårt att behålla befintlig personal, många gånger på grund av anledningarna listade ovan.

8.2 Kommunerna har mycket stora investeringsbehov

SCB:s prognos för kommunerna för innevarande år visar att 175 (av 290) kommuner kommer att gå med underskott i år.⁶⁴ Totalt prognosticerar SCB att kommunerna gör ett nollresultat i år.

Efter två år av strama ekonomiska förutsättningar vänder det 2025 och det sammantagna resultatet i kommunerna blir återigen starkt. Det kan tyckas återhållsamt att räkna med en volymförändring motsvarande demografiska behovsförändringar i och med att kommunerna i budgetarbetet för 2025 kan hitta områden som fått stå tillbaka under ett par år och där behov av förstärkningar finns. Men många kommuner kommer att ha

⁶³ Socialstyrelsen (2024), Nationella planeringsstödet 2024 – Tillgång och efterfrågan på legitimerad personal i hälso- och sjukvården och tandvården.

⁶⁴ SCB (2024), resultaträkning för regioner, prognos 2024-08-30.

behov av att återställa underskott från 2023 och 2024, eller nå de mål om soliditet och resultat som finns under planperioden. Den svåra bemanningssituationen, i princip i hela landet, kommer att hålla tillbaka kostnadsökningen. Resultaten åren 2025–2027 blir ungefär i nivå med kommunernas genomsnitt de senaste tio åren, knappt 4 procent av skatter och bidrag.

Fackförbundet Kommunal har i en rapport visat att det fattas minst 50 000 heltidsanställda inom välfärden för att uppnå en tillfredsställande bemanning.⁶⁵ Det handlar om kvalificerade och mycket viktiga arbeten som kräver stor kompetens och bör behandlas därefter. Enligt statistik från Kommunals senaste medlemsundersökning (2021) anser 37 procent av personalen i äldreomsorgen att bemanningen sällan eller aldrig är tillräcklig. Över en tredjedel av de svarande anser att den otillräckliga bemanningen utgör en risk för de äldre, minst någon gång i veckan. Knappt hälften, 45 procent av de svarande, anser att de dagligen har förutsättningar att ge en god omsorg och tillgodose de äldres individuella behov.⁶⁶

Många yrken, särskilt arbetaryrken, inom vård och omsorg har låga löner. Ungefär 80 procent av de anställda inom vård och omsorg är kvinnor. Enligt LO är arbetarkvinnors löner 88 procent av männens.⁶⁷ En satsning på resurser för att förbättra villkoren inom vård och omsorg blir därför en mycket tydlig satsning på kvinnors löner, särskilt arbetarkvinnor.

För att kommunsektorn ska lyckas med sin personalförsörjning krävs både stora utbildningssatsningar och betydande ansträngningar för att öka välfärdssektorns attraktivitet. Centralt i detta sammanhang är högre löner, ökad personaltäthet och förbättrad arbetsmiljö.

Kommunernas resultatnivå framöver kan verka hög, men med denna följer även fortsatt mycket höga investeringsnivåer och därmed ett behov av höga resultat för att hålla tillbaka upplåningen. Självfinansieringsgraden av investeringar har i genomsnitt varit 76 procent under de senaste tio åren. När resultaten nu har fallit tre år i rad ökar istället behovet av extern finansiering, antingen via ökad upplåning eller försäljning av tillgångar.

Närmare 90 procent av befolkningen i Sverige är anslutna till det kommunala vatten- och avloppsledningsnätet. Kommunerna tillhandahåller fler än 1 200 avloppsreningsverk i syfte att hantera spillvatten, dagvatten och dräneringsvatten i ett hållbart avloppsreningsystem. Ett fungerande vatten- och avloppssystem är grundläggande för en hållbar samhällsutveckling och ett av FN:s 17 globala hållbarhetsmål. Investeringsbehoven i va-anläggningarna är mycket stora. En stor del av anläggningstillgångarna byggdes upp under 1950-, 60- och 70-talen. I många kommuner har de nu nått sin tekniska livslängd. När denna infrastruktur byggdes ut senast så ansvarade kommunerna i hög utsträckning för genomförandet men finansieringen delades relativt jämnt mellan stat och kommunsektor. Nu ligger ansvaret nästan uteslutande på kommunerna. Detta innebär såväl att den kommunala låneskulden ökar – den del som härrör från va-investeringar utgör nu cirka 18 procent av den totala låneskulden (2022) – som att avgifterna för hushållen kommer att fortsätta öka. På senare år har taxorna ökat i historiskt snabb takt. Skillnaderna för kommunerna är mycket stora – det skiljer i snitt 1 300 kronor i månaden mellan den kommun med högst brukaravgifter och den med

⁶⁵ Kommunal (2019), Skatteväxling för välfärden – ett idéprogram.

⁶⁶ Kommunal (2021), Rätt bemanning.

⁶⁷ LO (2023), Larsson, Lönerapport år 2023 – Löner och löneutveckling år 1913–2022.

lägst.⁶⁸ Till skillnad från de skattefinansierade verksamheterna så finns inget utjämningsystem som skulle syfta till att utjämna kostnaderna baserade på strukturella faktorer. Vänsterpartiet anser därför att det är rimligt att staten står för en andel av dessa kostnader, delvis i form av ökade generella statsbidrag men även i form av den tillfälliga satsningen på Sverigejobb som beskrivs i avsnitt 9.2.

På senare tid har dessutom frågan om va-systemets robusthet vid händelse av kris, höjd beredskap och kris aktualiserats. Regeringen har tillsatt en utredning som ska redovisa sitt resultat sista november i år (2024).

8.3 Ett återhämtningsstöd till välfärden

Kommuner och regioner ansvarar för större delen av vår gemensamma välfärd – sjukvården, socialtjänsten, äldreomsorgen, skolan och barnomsorgen. Kommunsektorn har också en mycket stark självbestämmanderätt med självständigt politiskt system och självständig förvaltning. Den decentraliseringsmodell som utvecklats i Sverige är en av de mest långtgående i världen. Dock är stora delar av de områden som kommunsektorn ansvarar för reglerade i lag. Kommunsektorn är dessutom en del av vårt totalförsvär. Lagstiftaren och staten har ålagt kommunerna att uppfylla en rad åtaganden till jämlika villkor. I ett sådant decentraliserat system får statsbidrag en mycket viktig roll.

Två huvudsakliga motiv föreligger för statsbidrag. Det första motivet baseras på en obalans mellan decentraliserade utgifter och intäkter. Denna obalans, som följer av att det finns en samhällsekonomisk vinst av att decentralisera offentliga utgifter samtidigt som de samhällsekonomiska kostnaderna vid beskattning ofta är lägre på central nivå, gör att staten måste bidra till finansieringen av kommunerna. Det andra motivet baseras på en obalans mellan kommunerna. Denna obalans beror på att kommunerna har olika skattebaser och olika utgiftsbehov och därför olika förutsättningar att på egen hand klara verksamheten. Staten måste se till att det sker en utjämning mellan kommunerna.

Det finns dock ingen garanti för att denna ansvarsfördelning består. I takt med att befolkningen ökar och kostnaderna med den så riskerar kommuner och regioner få stå för en allt större del av finansieringen.

Att värdesäkra statsbidragen framstår därför i dagsläget som en av de viktigaste strukturreformerna. Hela kommunsektorn behöver långsiktiga förutsättningar för att bedriva det välfärdsarbete som är så centralt för oss alla. Det handlar också om att skapa transparens kring de förutsättningar som staten bidrar med till kommuner och regioner. Detta är dock en reform som i dagsläget inte har majoritet i riksdagen.

Regeringen föreslår ingen höjning av de generella statsbidragen till nästa år. De minskar därmed samtidigt sektorsbidraget från 9 till 2 miljarder kronor. Detta är långt ifrån vad kommunsektorn behöver i form av generella statsbidrag för att uppfylla sina åtaganden, för stora investeringsbehov och för att förhindra fortsatta nedskärningar. Vänsterpartiet menar att kommuner och regioner behöver kompenseras för år av åtstramande budgetkrav och nedskärningar, när verksamheterna ute i kommunerna ständigt måste anpassas till det rådande kostnadsläget i stället för till medborgarnas behov. Det krävs långsiktiga förutsättningar att bygga upp och bedriva en god vård och omsorg.

⁶⁸ Lägst avgift 2,5 öre/liter och högst 13,2. Beräknat för en normalstor villa med förbrukning för två vuxna och två barn. Källa: Svenskt Vatten.

Vänsterpartiets förslag:

- Inför ett återhämtningsstöd till välfärden. Vi föreslår 20 miljarder kronor mer i generella statsbidrag än regeringen för 2025. Detta bör fördelas med 50 procent till kommunerna och 50 procent till regionerna. Återhämtningsstödet bör kvarstå till dess att vi har skapat en stabil och långsiktig finansiering av kommunsektorn.
- Inför en ny resursfördelningsmodell: utred en indexering av statsbidragen så att de kan följa såväl befolknings- som prisutvecklingen.

8.4 Förstärk sektorsbidraget till hälso- och sjukvården

Sjukvården är den del av välfärden som drabbats hårdast av regeringens neddragningar de senaste åren och har störst behov av tillskott. För att kunna rikta det statliga stödet till vården, där behoven är som störst, föreslår Vänsterpartiet en förstärkning av sektorsbidraget till hälso- och sjukvården. Vänsterpartiet vill tillföra ytterligare 5 miljarder kronor, utöver de 2 miljarder kronor som regeringen föreslår för 2025. Hur behoven kommer att se ut 2026 och 2027 vet vi inte säkert idag. Därför återkommer vi i kommande budgetmotioner med preciseringar av våra föreslagna förstärkningar av välfärden.

Sektorsbidraget innebär att regionerna själva beslutar över hur resurserna används, varför stödet går att likna vid ett generellt statsbidrag till hälso- och sjukvården. Det är regionerna som är bäst lämpade att besluta över vilka satsningar som behöver prioriteras i respektive region. Större resurser, med stor flexibilitet för regionerna att förfoga över, är också en nyckel för att öka jämlikheten inom vården.

Generellt sett är primärvården den del av vårdkedjan som är i störst behov av upprustning i landets regioner. För att primärvården ska kunna utgöra basen i vårdkedjan och fungera på ett tillfredsställande sätt krävs en rad förändringar och åtgärder som regeringen inte har förmått att gå vidare med. Primärvården måste rustas upp och tillgängligheten behöver förbättras avsevärt. För att nå dit och för att klara uppdraget på ett tillfredsställande sätt saknas det framför allt resurser. De knappa resurserna innebär en ansträngd arbetsmiljö för de som arbetar i primärvården. Arbetsmiljön behöver förbättras och arbetstiden förkortas. Utan personal som erhåller goda arbetsvillkor och en god arbetsmiljö kommer det inte att vara möjligt att förverkliga en upprustning av primärvården.

Riksrevisionen har granskat de prestationsbundna insatserna för att korta vårdköerna, även kallade kömiljarder. Riksrevisionen konstaterar att satsningen inte har haft någon tydlig, långvarig effekt på väntetiderna.⁶⁹ Flera aspekter av kömiljarderna har snarare försämrat effekten, som att de inte tar hänsyn till regionernas olikheter. Regionernas incitament att vidta åtgärder har även försvagats av att kömiljarderna inte tar hänsyn till relativ förbättring, vilket gjort att regioner som redan låg bra till belönats. Dessutom menar Riksrevisionen att kömiljarderna riskerar att leda till undanträngning av andra vårdinsatser till förmån för insatser för att korta köerna, men att det inte varit möjligt att belägga detta kvantitativt på grund av bristande statistik.

Vänsterpartiet har under en längre tid varit kritiskt mot de prestationsbaserade kömiljarderna för att de inte kortar vårdköer, inte höjer kvaliteten i vården och inte går att förena med målet om en jämlik vård. Vi anser att satsningen bör avskaffas i sin

⁶⁹ Riksrevisionen (2023), I väntan på vård – ineffektiv statlig styrning för kortare köer (RiR 2023:12).

helhet och resurserna tillföras hälso- och sjukvården genom ökade sektorsbidrag och ökade generella statsbidrag.

Vänsterpartiets förslag:

- Vänsterpartiet avsätter 5 miljarder kronor mer än regeringen i sektorsbidrag till sjukvården 2025.
- Vänsterpartiet avskaffar kömiljarderna och avvisar därmed regeringens förslag till anslag på totalt 7 480 miljoner kronor 2025 för prestationsbundna insatser för att korta vårdköer.

8.5 Glesbygdstillägg inom sjukvården

I glest befolkade regioner är det dyrare att bedriva sjukvård på grund av de långa avstånden. Det är svårare och dyrare att i glesbygd bygga upp sjukvårdsenheter för att kunna erbjuda invånarna en rimlig tillgänglighet till vård. Som en följd av det har människor i glesbygdskommuner långt sämre hälsa än genomsnittet, medan boende i rika kommuner runt storstäderna har bättre hälsa.⁷⁰ Detta är en konsekvens av marknadslogikens intrång inom sjukvården: Tillgången och användningen är som störst där flest och friskast människor finns. För att säkra tillgången till vård även i glest befolkade områden krävs att vi solidariskt via skattesystemet tillför nödvändiga resurser.

Som kompensation för geografiska förhållanden har begreppet glesbygdsmedicin vuxit fram. Det innefattar en rad kunskapsområden och metodutveckling som syftar till att kompensera för avståndsproblematik och upprätthålla den bredare kompetens som är nödvändig då befolkningsunderlaget är litet och avstånden stora. Vård i glesbygd omfattar alla slags sjukdomar, olycksfall, symptom och tecken på ohälsa i en befolkning. Att jobba i glesbygd kräver bred medicinsk kunskap med tillämpning i öppenvård, slutenvård och hemsjukvård. Därutöver fordras ingående kunskap om de sociala, psykologiska, ekonomiska, existentiella och samhällsstrukturrella villkor som gäller för människor i glesbygd. Det betyder ett utvecklat och fördjupat närvårds-koncept.

Vänsterpartiet vill använda det kommunala utjämningsystemet för att stärka sjukvården i regioner som har en liten befolkning med stora geografiska avstånd. Resurserna utbetalas då direkt och finansieras helt av staten – utan att någon annan region får minskat anslag. Vården kommer alltid att vara mer kostnadskrävande i glesbygden, därför måste våra gemensamma resurser fördelas efter de förutsättningarna.

Vänsterpartiets förslag:

- Vi avsätter 1 miljard kronor i form av generellt statsbidrag för ett glesbygdstillägg inom sjukvården.

8.6 Öka tillgång till psykologisk behandling

En fungerande stöttning och vård av psykiska besvär kan avsevärt minska lidandet och ibland helt bota en person från psykisk ohälsa. Ändå är psykiatrin ett av sjukvårdens

⁷⁰ Folkhälsomyndigheten (2019), Öppna jämförelser folkhälsa 2019.

mest eftersatta områden. Fokus ligger ofta på korta behandlingar och tillgången på vård är ojämn mellan regionerna. Ofta får även behövande betala själva vid besök hos privata psykoterapeuter. Vänsterpartiets utgångspunkt är att förebyggande och tidiga insatser behöver kombineras med en adekvat vård som är tillgänglig och jämlik över hela landet. Därför måste möjligheter till psykologisk behandling kraftigt öka.

I Sverige har Region Skåne möjliggjort användningen av längre behandlingar om 25 sessioner på regionens bekostnad. Vänsterpartiet menar att detta borde vara ett erbjudande i samtliga regioner. Förslaget innebär att individuellt anpassad psykologisk behandling erbjuds inom primärvården genom remiss, för att på sikt bli en del av regionernas reguljära verksamhet. Endast aktörer som inte är vinstdrivna ska kunna omfattas av förslaget. Vi tillskjuter resurser för detta 2025, 2026 och 2027. I grunden handlar detta arbete om att likställa den psykiska och den somatiska vården och befästa invånarnas rätt till båda. I ett välfärdssamhälle ska inte psykisk stöttning och vård vara en klassfråga.

Vänsterpartiets förslag:

- Möjliggör en längre, individuellt anpassad psykologisk behandling inom primärvården genom remiss.

8.7 Reformera tandvården

Tänderna är en del av kroppen och tandvården bör på sikt ingå i sjukvården. Alla ska ha råd att ha bra tänder, inte bara de som kan betala dyra behandlingar. Sedan tandvårdsmarknaden avreglerades har priserna stigit kraftigt. De höga kostnaderna för undersökning och behandling gör att de som tjänar minst besöker tandläkaren mer sällan eller tvingas att avstå från tandläkarbesök. Personer med väldigt låga inkomster har ingen nytta av dagens högkostnadsskydd eftersom det bara gäller kostnader över 3 000 kronor och endast halva kostnaden ersätts. Det har bidragit till att tandhälsa har blivit en klassmarkör.

Undersökningar visar att sviktande munhälsa påverkar individens förutsättningar på exempelvis arbetsmarknaden.⁷¹ Det är även dokumenterat att olika yrken leder till ojämlikheter, såsom att industriarbetare som jobbar natt har en sämre munhälsa.⁷²

Vänsterpartiets reformplaner för tandvården i Sverige syftar till ökad jämlikhet, förbättrad tillgänglighet och en bättre generell tandhälsa i befolkningen. En god tandhälsa förebygger allvarlig infektionssjukdom med risk för hjärt-kärlsjukdomar och allvarliga tandsjukdomar samt behandlar vanligt förekommande tandbesvär i syfte att lindra smärta eller för att öka funktionalitet.

Trots tydliga utfästelser från Sverigedemokraterna om progressiva tandvårdsreformer går politiken nu i helt fel riktning. Sverigedemokraterna och regeringen vill sänka åldersgränsen för fri tandvård från 23 till 19 år och slopa det dubbla tandvårdsbidraget för personer mellan 23 och 29 år. Reformerna infördes tack vare Vänsterpartiet 2019 och har ökat jämlikheten i munhälsa och tillgängligheten till tandvård för unga vuxna. Många unga vuxna kommer att sluta besöka tandvården i förebyggande syfte när de inte längre har tillgång till avgiftsfri tandvård.

⁷¹ LO (2015). Klassamhällets dolda leende – LO:s åtgärdsprogram för en mer jämlik tandhälsa.

⁷² <https://arbetet.se/2017/09/13/nattjobb-samre-for-tanderna/>.

I budgeten för 2025 aviserar regeringen och Sverigedemokraterna ett förstärkt högkostnadsskydd för de som är 67 och äldre. Hur det ska utformas är ännu oklart, men det är tydligt att Sverigedemokraterna sviker det svenska folket avseende tandvården.

Vänsterpartiet vill gå mycket längre. Vi vill införa ett verkligt högkostnadsskydd inom tandvården. Det skulle ge en betydande fördelningspolitisk effekt. Vårt förslag liknar kostnadsfördelningen inom hälso- och sjukvården. Förslaget innebär att 100 procent av patientens kostnader skulle subventioneras över 1 400 kronor per 12-månadersperiod.⁷³ Patienternas andel av tandvårdskostnaderna i det statliga tandvårdsstödet skulle sjunka från 63 procent till 33 procent med denna reform.

Den beräknade kostnaden för reformen utifrån när den är genomförd fullt ut 2027 är 7,2 miljarder kronor.⁷⁴ För att möjliggöra för tandvården att ställa om och genomföra satsningen i praktiken ska den införas den första januari 2025 och trappas upp över en treårsperiod. Det innebär:

2025 – högkostnadsskydd över 2 200 kronor – kostnad 4,9 miljarder kronor

2026 – högkostnadsskydd över 1 800 kronor – kostnad 6 miljarder kronor

2027 – högkostnadsskydd över 1 400 kronor – kostnad 7,2 miljarder kronor.

Vinsterna med reformen är många. Ett enhetligt system som är lättförståeligt och väl etablerat hos befolkningen, likt det som gäller inom hälso- och sjukvården, ger sannolikt en hög acceptans. Tandhälsa skulle genom denna reform bli en del av den universella svenska välfärdsmodellen. Fördelningseffekten är god eftersom patientandelen av avgiften för tandvård minskar och den skattefinansierade delen ökar.

Vänsterpartiets förslag:

- Tandvård bör jämföras med sjukvården. Vi vill därför likställa tandvårdens högkostnadsskydd med det för övrig hälso- och sjukvård med en beräknad kostnad på 7,2 miljarder kronor jämfört med dagens system som trappas upp över en treårsperiod. Reformen införs från den 1 januari 2025 och trappas upp stegvis. Vi avsätter 4,9 miljarder kronor för ändamålet 2025.

8.8 Stärk socialtjänsten

Som en konsekvens av en ökande ojämlikhet och ett djupt rotat klassamhälle lever många barn och vuxna i social utsatthet i Sverige. All form av utsatthet ska så långt det går förebyggas, men när problem uppstår ska samhället kunna bistå med skydd och stöd.

Socialtjänsten medarbetare utför i dag på individuell nivå ett arbete långt utöver vad som kan förväntas. Ändå räcker de inte till. Den ständiga resursbrist som präglar socialsekreterares vardag leder till att det inte är möjligt att leverera den sociala service som regler, bestämmelser och i vissa fall lagar reglerar.

Under de senaste åren har förväntningarna på socialtjänsten ökat till följd av en otryggare omvärld, ett hårdare samhällsklimat och försämrade levnadsvillkor för många

⁷³ Enligt modellen för högkostnadsskydd täcker subventioneringen kostnader för ersättningsberättigad tandvård som högst motsvarar respektive åtgärds referenspris, vilket beslutas av TLV, alternativt vårdgivarens pris om detta är lägre. Högkostnadsskyddet beräknas enligt samma princip som för hälso- och sjukvården, alltså 0,025 gånger prisbasbeloppet avrundat nedåt till närmaste femtiotal kronor.

⁷⁴ RUT 2024:1124.

grupper i samhället. Vi ser ökade skillnader i skolan och svårare ekonomiska förutsättningar för många familjer, vilket i sin tur har bidragit till grov kriminalitet där barn både är offer och förövare. Obalans mellan krav och resurser, tillsammans med desinformation har lett till minskat förtroende för socialtjänsten. Behoven av stöd och hjälp ökar, samtidigt som allt fler socialchefer beskriver det som svårare att klara av socialtjänstens uppdrag med befintliga resurser.

I socialchefsundersökningen 2020 ställde fackförbundet Vision för första gången frågor till socialchefer om kommunernas ekonomiska situation och dess konsekvenser inom det socialpolitiska området. I denna undersökning svarade en stor andel av socialcheferna att de inte hade tillräckliga resurser för att upprätthålla rättssäkerhet och kvalitet. 2023 hade läget förvärrats enligt samma undersökning. Över hälften av socialcheferna svarar att de har svårt att ge insatser individen har rätt till.⁷⁵ De verksamhetsområden som sticker ut och som har påverkats särskilt negativt av kommunernas ekonomiska förutsättningar är äldreomsorgen och stöd till barn och unga.

Tidningen Socionomen ställde inför 2024 frågor om den ekonomiska situationen till kommunernas socialförvaltningar. Nästan 40 procent svarade att de inte skulle kunna upprätthålla socialtjänstens dåvarande nivå på service till medborgarna och ytterligare 30 procent visste inte om de skulle klara av det. Att kunna upprätthålla dåvarande servicenivå innebär inte nödvändigtvis att alla invånarnas behov skulle vara tillgodosedda. Bland de dryga 30 procent som svarade att de kunde bibehålla dåvarande nivå angav flera kommuner att de redan inte gav all den service till invånarna som behövs.

Flera personer som Socionomen intervjuar jämför med 90-talskrisen, som satte djupa spår i socialtjänsternas verksamhet. En rad undersökningar som genomförts visar att en stor andel av personalen inom socialtjänsten upplever att de inte kan uppfylla lagkraven och tvingas tumma på kvaliteten eftersom resurserna inte är tillräckliga. Ytterligare en konsekvens av resursbristen är att socialtjänsten och äldreomsorgen har svårt att både behålla och rekrytera personal. Det förebyggande arbetet – som av regeringen och många andra bedömare pekats ut som avgörande för att vända utvecklingen med ungdomskriminaliteten – beskrivs som extra utsatt till följd av underfinansieringen.⁷⁶

Det sociala arbetet måste därför utvecklas på bred front. Samtidigt finns behov av att rikta särskilda insatser för att stärka arbetet med barn och unga i riskgrupp. Alla barn och unga ska ha samma möjligheter till en bra uppväxt, där kriminalitet aldrig ska kunna ses som en lösning på tillvaron. För att barn och unga ska kunna få stöd tidigt måste socialtjänstens medarbetare bli fler och ha möjlighet att arbeta proaktivt. Det handlar exempelvis om att i högre grad kunna fokusera på uppsökande arbete och att motivera familjer att våga ta emot stöd. En ökad tillgänglighet och tillit mellan familjer och socialtjänsten är därför en viktig del för att socialt arbete överhuvudtaget ska kunna utföras.

Socialtjänstens barn- och ungdomsvård utgör en stor del av kommunernas individ- och familjeomsorg. Samtidigt är situationen ansträngd och de ekonomiska resurserna små. Vänsterpartiet anser att socialtjänsten ska ha de resurser som krävs för att fullgöra sina skyldigheter gentemot barn och unga, för att genomföra utredningar, för att följa upp insatser och inte minst för att ha tid att etablera kontakt och prata med barn och unga. I dag läggs allt mindre tid på samtal och allt mer på myndighetsutövning och

⁷⁵ Vision (2023), Socialchefsrapporten 2023, Man får det man betalar för.

⁷⁶ Socionomen (2024-01-24), Granskning: Socialtjänsten i gungning när budgeten krymper.

kontroll för socialarbetare. De bör i stället få möjlighet att i högre grad fokusera på uppsökande, förebyggande arbete och att motivera familjer att våga ta emot stöd. Socialtjänsten ska vara tillgänglig och välkomnande för barn, unga och deras föräldrar. Insatser ska om möjligt utformas tillsammans med familjen och med barnets bästa i fokus. Det är därför viktigt att socialtjänsten får resurser för att arbeta offensivt och med kompensatoriska åtgärder för att på det viset ge alla barn och unga chans till jämlika livsvillkor.⁷⁷

Regeringen beskriver det som att de gör en riktad satsning på brottsförebyggande arbete med 80 miljoner kronor till förebyggande insatser mot gängkriminalitet till nästa år. I själva verket är detta en nedskärning från de 250 miljoner som lagts på detta i år. Vänsterpartiet föreslår en satsning på totalt 350 miljoner per år på förebyggande insatser mot gängkriminalitet – 270 miljoner mer än regeringen 2024.

Vänsterpartiets förslag:

- 1 miljard kronor riktad till socialtjänstens arbete med barn och unga i riskgrupp.

⁷⁷ Se Vänsterpartiets partimotion 2023/24:67 för fler förslag på förebyggande insatser för barn och unga.

8.9 Vänsterpartiets satsningar på kommunsektorn

Tabell 4 Vänsterpartiets satsningar på kommunsektorn

Diff. mot regeringen, mnkr

	2025	2026	2027
UO9 <i>Hälsovård, sjukvård och social omsorg</i>			
Förstärkt sektorsbidrag sjukvården	5 000		
Nej till kömiljarder	-7 480	-4 275	-4 675
Ökad tillgång till psykologisk behandling	700	700	700
Stärk socialtjänsten	1 450	1 450	1 450
Glesbygdstillägg sjukvård	1 000	1 000	1 000
UO16 <i>Utbildning</i>			
Stärk fritidshem i utsatta områden	250	250	250
Kraftigt förstärkt personaltäthet i elevhälsan	1 000	2 000	4 000
Mindre barngrupper i förskolan	500	1 000	2 000
Nej till akutskolor	-200	-200	-200
Stärk vuxenutbildningen	300	30	30
Inför barnskötarlyft	250	500	500
UO17 <i>Kultur</i>			
Stärk kulturskolan	100	100	100
Stärk biblioteken	210	210	210
Särskild satsning parasport	175	200	210
Idrott utsatta områden	250	250	250
Nej till nedskärning studieförbunden	250	350	500
Stärk folkhögskolorna	360	360	360
UO22 <i>Kommunikationer</i>			
Utökat investeringsstöd för kollektivtrafik	4 000	1 500	1 500
UO25 <i>Allmänna bidrag till kommuner</i>			
Generella statsbidrag; bibehållen personaltäthet*	20 000	30 000	30 000
Satsning på brottsförebyggande arbete	200	200	200
Sverigejobb	3 000	7 000	10 000
Investeringsstöd samhällsfastigheter	1 800	1 800	1 800
Summa kommuner	19 355	29 960	36 120
Summa regioner	13 760	14 465	14 065
Summa totalt	33 115	44 325	50 185

* Fördelningsnyckeln för de generella statsbidragen föreslås ändras så att kommunerna och regionerna får 50 procent vardera.

9 En aktiv arbetsmarknadspolitik

Vänsterpartiets politik strävar mot full sysselsättning. Med full sysselsättning menar vi att alla som vill och kan arbeta ska ha ett arbete som det går att försörja sig på. Ingen ska behöva gå arbetslös annat än under korta perioder och sysselsättningsgraden ska vara tillräckligt hög för att finansiera en generös offentlig välfärd.

Vänsterpartiet vill återupprätta den aktiva arbetsmarknadspolitik. Det kräver större satsningar på aktiva åtgärder som rustar och höjer de arbetssökandes kompetens, liksom att de myndigheter som berörs kan fokusera på det område de är bäst på. Vi föreslår en förändring av Arbetsförmedlingens verksamhetsområde liksom en ny arbetsmarknadspolitik insats som kombinerar arbetslöshet inom bygg och anläggning med de stora kommunala investeringsbehov som finns inom samma område.

9.1 En fungerande arbetsförmedling

Arbetslösheten är hög och fortsätter att öka. I slutet av augusti var drygt 360 000 personer inskrivna som arbetslösa, vilket är cirka 29 000 fler än för ett år sedan. Det motsvarar en arbetslöshet på totalt 6,8 procent enligt Arbetsförmedlingens sätt att beräkna arbetslösheten.⁷⁸ För att rusta de arbetslösa att ta de jobb som finns och de nya jobb som växer fram krävs en aktiv arbetsmarknadspolitik. Det förutsätter i sin tur en fungerande arbetsförmedling. Idag präglas Arbetsförmedlingen av stora brister.

Vänsterpartiet har återkommande tillfört ökade resurser till Arbetsförmedlingen, men det ensamt är inte tillräckligt. Den omfattande reformeringen av Arbetsförmedlingen, som ursprungligen bygger på januariavtalet, har varit minst sagt olycklig. Det står klart att myndigheten med nuvarande förutsättningar inte klarar av sitt uppdrag – att förmedla arbete till människor som är arbetslösa.

För att komma till rätta med Arbetsförmedlingens brister krävs åtgärder både på lång och på kort sikt. Vänsterpartiet föreslår i denna budgetmotion ett antal akutåtgärder för att komma till rätta med nuvarande brister inom myndigheten. Arbetsförmedlingen ska finnas tillgänglig i hela landet för att garantera att alla medborgare ges ett likvärdigt stöd oavsett var man bor. Myndigheten ska fokusera på att rusta de arbetssökande och matcha dem mot de jobb som finns och växer fram. Verksamheten ska bedrivas i offentlig regi utan vinstintresse.

Vänsterpartiets förslag:

- Genomför en förändring av Arbetsförmedlingen enligt beskrivningen nedan – stoppa kaosprivatiseringen av Arbetsförmedlingen och säkerställ närvaro i hela landet.
- Höj Arbetsförmedlingens förvaltningsanslag med 2 miljarder kronor 2025 och därefter 3 miljarder kronor för 2026 respektive 2027.
- Öka anslaget för arbetsmarknadspolitiska program och insatser med 2 miljarder kronor 2025 och därefter 3 miljarder kronor 2026 respektive 2027.

9.1.1 Stoppa kaosprivatiseringen av Arbetsförmedlingen

En stor del av den svenska arbetsmarknadspolitik bedrivs i praktiken av privata aktörer. Som exempel upphandlar Arbetsförmedlingen matchningstjänsten Rusta och

⁷⁸ Arbetsförmedlingens verksamhetsstatistik i augusti 2024.

matcha från omkring 150 leverantörer.⁷⁹ I juli 2024 deltog drygt 66 000 personer i tjänster utförda av leverantörer. Det nuvarande systemet är upplagt för oseriösa aktörer som ser en möjlighet att tjäna pengar på arbetslösa. Det finns också en uppenbar risk att arbetssökande som står långt från arbetsmarknaden får sämre möjligheter till stöd. SKR har gjort en kartläggning av tjänsten Rusta och matcha som visar att de som står längre från arbete varken får mer eller annat stöd än övriga. Individer med funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga får till och med mindre stöd än andra.⁸⁰ Dessutom är det sannolikt att fristående aktörer väljer att enbart etablera sig på orter med ett tillräckligt befolkningsunderlag. Det finns också exempel på hur myndighetens stöd utnyttjas av organiserad brottslighet. Vänsterpartiet vill se ett stopp för privata aktörer i arbetsmarknadspolitiken.

9.1.2 Säkerställ lokal närvaro i hela landet

Arbetsförmedlingen ska finnas i hela landet för att garantera att alla medborgare ges ett likvärdigt stöd oavsett var man bor. Mellan slutet av 2018 och 2024 minskade antalet kommuner med fast bemannade kontor från 172 till 81.⁸¹ Mellan 2018 och 2024 minskade antalet arbetsförmedlare på myndigheten med ca 31 procent, från 7 710 till 5 320 personer.⁸² För att lösa närvaron har man numera en modell där arbetsförmedlare kan resa in till kommuner för att ta emot fysiska besök med arbetssökande på Statens servicecenter eller kommunens lokaler. Närvaron av arbetsförmedlare och möjligheten till fysiska möten måste vara lika oavsett var i landet man bor. Digitala lösningar ska vara en möjlighet, inte det enda sättet. För att utan dröjsmål säkerställa närvaron av arbetsförmedlare i hela landet bör antalet arbetsförmedlare som arbetar på Statens servicecenter eller liknande öka drastiskt. Det förändrade arbetssättet innebär att behovet har förändrats något, men vi bedömer att antalet i ett första steg bör öka med 1 200 personer. Därför höjer vi myndighetens förvaltningsanslag.

9.1.3 30 000 i arbetsmarknadsutbildning

Många av dem som är arbetslösa idag saknar den utbildning och kompetens som efterfrågas på arbetsmarknaden. Samtidigt råder det brist på arbetskraft i många branscher. Behoven av utbildning, och andra former av arbetsmarknadspolitiska program och insatser som rustar de arbetslösa att ta de jobb som finns och de nya som växer fram, är omfattande. Trots detta har regeringen skurit ner på anslaget. Idag satsar regeringen omkring 7 miljarder på arbetsmarknadspolitiska program och insatser. Detta kan jämföras med 2018 då den dåvarande S-MP-regeringen satsade 13 miljarder kronor. Givet de omfattande behoven av aktiv arbetsmarknadspolitik (med fokus på utbildningsinsatser) bör anslaget höjas.

Arbetsmarknadsutbildning leder i hög utsträckning till arbete och ger långsiktigt positiva effekter på deltagarnas arbetsinkomster. Trots det har antalet deltagare i arbetsmarknadsutbildning minskat de senaste åren. Fler arbetslösa ska ges möjlighet att delta i arbetsmarknadsutbildning. På sikt bör målet vara 30 000 personer i arbetsmarknads-

⁷⁹ IFAU, rapport 2024:9, Rusta och matcha, Vad händer hos privata leverantörer av arbetsmarknadsinsatser?

⁸⁰ SKR, (2024), Erfarenheter från fyra år med Arbetsförmedlingens leverantörer.

⁸¹ Riksdagens utredningstjänst dnr 2024:1084.

⁸² Ibid.

utbildning. Samtidigt bör kvaliteten på utbildningarna förbättras och i högre grad än idag riktas mot bristyrken.

9.1.4 Ge Arbetsförmedlingen möjlighet att allokera sina anslag

Idag kan inte Arbetsförmedlingen allokera sina anslag utefter faktiska behov. Det bidrar till att insatser ges till fel person, i fel omfattning och i fel tid. Om nya behov uppstår eller om en åtgärd visar sig fungera sämre än planerat kan inte pengarna flyttas. Det är ineffektivt. Låt istället myndigheten allokera sina anslag utefter vad man bedömer ger de bästa arbetsmarknadspolitiska effekterna! Det minskar avståndet mellan arbetsmarknadens behov och den förda politiken.

9.1.5 Ge Arbetsförmedlingen möjlighet att erbjuda arbetsmarknadsutbildning som finns inom yrkesvux

Finanspolitiska rådet har gett regeringen rekommendationen att låta Arbetsförmedlingen få möjlighet att erbjuda arbetsmarknadsutbildning som finns inom yrkesvux. Det skulle dels bidra till att öka antalet utbildningsplatser, dels förbättra den könsmissiga balansen inom den gymnasiala yrkesutbildningen för arbetslösa. Vänsterpartiet instämmer i rådets rekommendation.

9.1.6 Ge Arbetsförmedlingen möjlighet att stoppa möjligheten att överklaga tilldelningsbeslut inom arbetsmarknadsutbildningen

Av de arbetsmarknadstjänster som Arbetsförmedlingen upphandlade 2014–2017 var det omkring en tredjedel som överprövades.⁸³ Det leder till långa processtider som i sin tur leder till minskade möjligheter att anpassa utbildningsutbudet efter arbetsmarknadens föränderliga behov. Utdragna processer hämmar både omfattningen och träffsäkerheten på utbildningsutbudet. Vi vill ge Arbetsförmedlingen befogenhet att stoppa möjligheten att överklaga tilldelningsbeslut inom arbetsmarknadsutbildningen för att öka utbildningarnas omfattning.

9.2 Sverigejobb

Behovet av kommunala infrastrukturinvesteringar är stort. Det finns nu starka skäl att tidigarelägga kommunala och regionala investeringar för att dämpa arbetslösheten och förstärka konjunkturen. Det hindras dock av situationen i de kommunala ekonomierna. Den pressade ekonomiska situation som råder riskerar snarare att leda till att nödvändiga investeringar skjuts på framtiden. Det är självklart att den löpande verksamheten prioriteras, men problemet är att det byggs upp en underhålls- och investerings-skuld i kommuner och regioner.

Under goda tider, när kommuner och regioner har råd att börja betala av denna skuld, går också privat sektor för full fart. Då finns en risk för snabbt stigande priser om konkurrensen om befintlig arbetskraft är stor, vilket kan fördyra projekten.

Det är därför fördelaktigt om det offentliga investeringar är kontracykliska, dvs. ökar i sämre tider. När privat sektor går för fullt igen kan då de offentliga investeringarna i stället plana ut något. Det skulle långsiktigt innebära lägre

⁸³ Finanspolitiska rådet (2024), *Svensk finanspolitik*.

investeringskostnader och över tid också en lägre arbetslöshet. Det förutsätter dock att staten bidrar till att ändra dagens logik och ger kommuner och regioner förutsättningar att tidigarelägga sina investeringar.

Just nu är ett utmärkt tillfälle att börja betala av den befintliga bygg- och anläggningskulden inom offentlig verksamhet. Målet är att tidigarelägga offentliga investeringar som annars skulle skjutas upp på grund av det ansträngda ekonomiska läget. Det handlar t.ex. om renovering av skolor och förskolor, anläggningsarbeten för nybyggnation, reinvesteringar i va-infrastruktur, klimatanpassningar i den fysiska miljön och avbetalning av underhållsskulden för det kommunala vägnätet.

Vi föreslår en modell som innebär att staten går in och tar hälften av investeringskostnaden för planerade projekt som utförs mellan 2025 och 2027. En del av stödet kan konstrueras så att kommuner kan ansöka om stöd hos MSB på samma sätt som i dag, men omfattningen – såväl ramen som inriktningen – bör vara betydligt större. En central förutsättning är att den planerade verksamheten ägs och drivs i offentlig regi. Genom ett anbudsförfarande kan sedan privata aktörer vara med och realisera investeringen.

Detta ska kombineras med en ny arbetsmarknadspolitisk insats kallad *Sverigejobb*, riktad till arbetslösa med kompetens inom bygg och anläggning. Modellen innebär en form av anställningsstöd där staten tar 80 procent av kostnaderna för anställningen. Villkoret ska vara 100 dagar i arbetslöshet och en utbildning inom bygg och anläggning eller motsvarande kvalifikationer. Befinner man sig i arbetslöshet har man företräde till anställning. De ska i likhet med vid andra subventionerade anställningar ha fulla rättigheter och lön som andra anställda.

Vi beräknar att investeringsbehoven i ett första steg kan uppgå till 20 miljarder kronor per år. Om allt detta kommer till stånd skulle det innebära att staten står för 10 miljarder kronor. Om dessa investeringar tidigareläggs så kan det bidra till en sysselsättningsökning med 25 000 personer – vilket skulle kunna ge en tydlig sänkning av arbetslösheten. Vi föreslår en upptrappning av förslaget under tre år.

Vänsterpartiets förslag:

- Investera 3 miljarder kronor till Sverigejobb 2025 och därefter 7 miljarder kronor 2026 och 10 miljarder kronor 2027.

10 Förskola, skola och högre utbildning

Sverige står inför mycket stora samhällsutmaningar, inte minst när det gäller skolan. Barns och ungas psykiska ohälsa har kraftigt försämrats under de senaste åren och allt fler unga dras in i kriminalitet. Förskolan och skolan är helt centrala skyddsfaktorer för dessa problem och det är då avgörande att skolan får de resurser och förutsättningar som behövs. Som det ser ut nu går skolväsendet redan på knäna och det påverkar både lärarna och barnen/eleverna.

Kommunernas ekonomiska situation har länge varit sådan att de anpassat sin verksamhet utifrån de ekonomiska begränsningar de tvingas leva med. En undersökning gjord av Sveriges Lärare visar på långtgående nedskärningar bland de anställda. Så stor andel som 70 procent svarar att de upplever en sämre ekonomisk situation i år än 2023.⁸⁴ I minst två av tre kommuner uppges att det sker nedskärningar i för- och grundskolan. En av fem lokalföreningar rapporterar att flera lärartjänster i grundskolan försvunnit och 15 procent att lärarstyrkan inom förskola minskat med flera tjänster. Nedskärningarna drabbar i första hand annan skol- och förskolepersonal än just lärare, men innebär i sin tur en ökad belastning på lärarna och sämre förutsättningar för en fungerande verksamhet. För samtliga skolformer svarar en majoritet av lokalföreningarna att de helt eller delvis anser att de ekonomiska resurserna som ställs till verksamhetens förfogande inte är tillräckliga för att klara målen. Allra högst andel är det i grundskolan där fler än åtta av tio föreningar svarar att resurserna är otillräckliga.⁸⁵ Sammantaget visar rapporten på att resurserna inte räcker för att nå målen.

Resultat från Skolledarenkäten 2023 visar att 64 procent av rektorerna i grundskolan har beskrivit att de under året kommer att vara tvungna att genomföra besparingar som påverkar elevernas möjlighet att nå målen för utbildningen. I samma undersökning svarar endast 10 procent av skolledarna att det finns tillräckliga resurser till extra anpassningar och särskilt stöd för de barn och elever som har behov av det.⁸⁶ Arbetsmiljöverkets senaste undersökning visar att lärare i hög grad upplever hög arbetsbelastning och att deras arbete är fysiskt och psykiskt påfrestande.⁸⁷

Trots att förskolans och skolans roll för att minska samhällsproblemen understryks gång på gång så säkerställer inte regeringen att det finns tillräckligt med resurser för verksamheterna inom skolområdet: förskolan, grundskolan, fritidshemmen, gymnasieskolan, vuxenutbildningen och folkhögskolorna – alla vittnar om att det krävs besparingar. Vänsterpartiet föreslår i denna budgetmotion att de generella statsbidragen ska öka kraftigt 2024 och i takt med inflation, löner och befolkningens tillväxt i olika åldersgrupper de kommande åren. Ökade generella statsbidrag till kommuner är den plattform som krävs för att verksamheterna ska få arbetsro för att skapa en långsiktigt trygg, demokratisk och produktiv utbildningssektor.

Utöver detta har Vänsterpartiet ett antal förslag som ska öka personaltäteten i förskolan och stärker elevhälsan, samt främjar deltagandet i förskola och fritidshem. Vi föreslår dessutom mer resurser till forskning, folkbildning, kulturskolan och idrotten.

⁸⁴ Undersökningen är gjord bland 274 lokalföreningar.

⁸⁵ Sveriges Lärare (2024), Nedskärningarna fortsätter.

⁸⁶ Sveriges Skolledare (2023), Nedskärningarna hotar elevernas möjlighet att nå målen. Bakgrunds-PM till stora Skolledarenkäten.

⁸⁷ Arbetsmiljöverket (2023). Hämtat från Sveriges Lärare (2023), Döden i svenska skolan.

10.1 Fler vuxna i förskolan

Förskolan ska lägga grunden för resten av livet, och personalen ska ha tiden och kompetensen att ge alla barn det stöd de behöver för att kunna utvecklas utifrån sina förutsättningar. För Vänsterpartiet är det viktigt att värna barnen. Rätten till en bra förskola för alla barn är en självklarhet. Bra barnomsorg är också en förutsättning för att kvinnor och män ska kunna förvärvsarbeta på lika villkor. Inom förskolan löper dock personalen större risk att drabbas av stressrelaterade sjukdomar jämfört med andra yrkesgrupper på arbetsmarknaden. Det riskerar att drabba barnens utveckling. Barnen har rätt till en bra verksamhet och personalen har rätt till en god arbetsmiljö. I en ekonomiskt orolig tid ser vi hur kommunerna tvingas dra ner på resurser, samtidigt föds det färre barn i Sverige vilket gör att man i många kommuner tvingas skära i verksamheten på grund av besparingar och lägga ned förskolor för att det inte finns tillräckligt med barn för att fylla dem.

1990-talskrisen innebar en kraftig försämring av personaltäteten. Personalen i förskolan har blivit färre. Rektorer har blivit färre, även måltidspersonal och vaktmästare. Idag är det ca 40 procent av personalen som jobbar i förskolan som helt saknar någon form av utbildning för arbete med barn. I Sverige är varannan barngrupp för stor (54 procent) i förhållande till Skolverkets rekommendationer. Genomsnittlig gruppstorlek har gått från 14,4 barn (1990) till 15,2 barn (2022).

För att höja kvalitén i förskolan föreslår Vänsterpartiet därför en reglering av barngrupperna genom att likt Norge reglera hur många barn det får vara per anställd. Max 3 barn per vuxen för barn upp till och med 3 år och max 5 barn per vuxen i grupperna med barn som är 4–5 år. Samtidigt föreslås barngruppernas storlek regleras till max 12 barn i grupperna med barn under 3 år och max 15 barn i grupperna med barn över 3 år. Förslaget innebär även att staten ska ta det ekonomiska ansvaret för att hålla detta, inte kommunerna. En lagstiftning kring personaltätet behöver tas fram och träda i kraft i kombination med det kompetenshöjande Barnskötarlyftet. I budgeten avsätter vi medel för en stegvis ökad personaltätet.

För att förskolan ska kunna utvecklas och rekrytera mer personal krävs det en utveckling av de olika yrkesrollerna. Därför föreslås att Vänsterpartiet ett riktat barnskötarlyft. En utbildningsåtgärd som liknar Äldreomsorgslyftet. Personalen får kombinerat med arbete utbilda sig till barnskötare. Många har lång erfarenhet och kommer att kunna validera sina kunskaper och tillgodoräkna sig delar av utbildningen. Som en del av detta är det också viktigt att skydda yrkestiteln barnskötare. Titeln barnskötare bör reserveras för personer med en examen från barn- och fritidsprogrammet eller med motsvarande utbildning/yrkespaket på komvux. En skyddad yrkestitel höjer statusen på yrket och i förlängningen kvaliteten i verksamheten.

Vänsterpartiets förslag:

- 1–3-åringar: max 3 barn/vuxen och 12 barn/grupp. 4–5-åringar: max 5 barn/vuxen och 15 barn/grupp. Kostnad 500 miljoner 2025.
- Vänsterpartiet vill också se ett riktat barnskötarlyft, i likhet med det som genomförts inom äldreomsorgen. Kostnad 250 miljoner 2025.

10.2 Kraftigt förstärkt elevhälsa

De allra flesta barn och unga i Sverige mår bra, men långt ifrån alla. Allt fler drabbas av psykisk ohälsa. Vänsterpartiet menar att skolan i hela sin verksamhet måste verka för att bevara och främja elevernas hälsa och för att stödja eleverna om de trots förebyggande insatser mår dåligt, fysiskt eller psykiskt. Det handlar inte bara om att det ska finnas fungerande skolhälsovård, utan också om att skolan ska ge kunskap om hälsa.

Forskning visar att individernas hälsa är beroende av faktorer som kön, klass, etnicitet, sexuell läggning med mera. Exempelvis visar forskning att hos elever som sökt till yrkesförberedande program i gymnasieskolan förekommer psykosomatiska besvär i mycket större utsträckning än bland elever som sökt studieförberedande program. Dessutom visar forskning att flickor har psykosomatiska besvär dubbelt så ofta som pojkar. Sådana besvär är också dubbelt så vanliga hos pojkar med utlandsfödda föräldrar än hos dem med svenskfödda föräldrar.

Elevernas hälsa ska uppfattas som en fråga för hela skolan, inte bara för den enskilde eleven. Skolan får inte blunda för att hur verksamheten organiseras och miljön utformas påverkar elevernas hälsa. Organiseringen kan bidra till elevers ohälsa, såväl psykiskt som fysiskt. Om en elev har hög frånvaro, svårigheter i skolarbetet, svårigheter i sociala relationer etc. ska orsaker även sökas i skolan som helhet, inte åtgärdas genom att ogiltig frånvaro skrivs in i ordningsomdömen eller betyg.

För att skolsköterska, kurator och psykolog ska kunna ingå i det förebyggande arbetet måste de finnas närvarande i skolverksamheten. Elever ska enkelt och omedelbart kunna komma i kontakt med dem, lärare ska kunna få handledning och dessa yrkesgrupper kan vid behov ingå i arbetslagens arbete.

Alla barn och unga ska få det stöd och den vård de behöver och likvärdigt oavsett var i landet de bor. Vänsterpartiet föreslår därför att personaltätheten inom elevhälsan byggs ut kraftfullt genom ett reglerat tak på antal elever per respektive yrkesgrupp. Utgångspunkten är vad de olika professionerna anser är rimliga nivåer.

Vänsterpartiet föreslår:

- Inför ett nyckeltal för elevhälsa vid varje skolenhet. Kostnad 1 miljard 2025.

10.3 Främja ökat deltagande i förskola och fritidshem

I Skolinspektionens stora utvärdering av förskolan var den övergripande slutsatsen att kvaliteten varierar alltför mycket.⁸⁸ Det är allvarligt eftersom förskolans kompensatoriska uppdrag blir påtagligt i en samhällsutveckling med ökad skolsegregation och socioekonomiska skillnader. En samstämmig forskning visar att en förskolas möjlighet att vara utjämnande är avhängigt av dess kvalitet. Allra störst betydelse har det för barn från ekonomiskt och socialt utsatta förhållanden.⁸⁹

Vänsterpartiet anser att alla barn i Sverige ska erbjudas likvärdig tillgång till förskola. Eftersom förskoleavgiften kan utgöra ett hinder för hushåll med små resurser vill vi genomföra en riktad sänkning av den. Förslaget innebär att det införs ett fribelopp om 20 000 kronor per månad och att den nuvarande gränsen för när maxtaxan börjar gälla

⁸⁸ Skolinspektionen (2018), Förskolans kvalitet och måluppfyllelse.

⁸⁹ Persson, Sven (2015). En likvärdig förskola för alla barn – innebörder och indikatorer. Stockholm: Vetenskapsrådet.

höjs med 20 000 kronor per månad. Fribeloppet gör att den nuvarande nivån på max-taxan inte påverkas. Liknande modell tillämpas redan i dag i flera kommuner, exempelvis Skellefteå.⁹⁰ Förslaget skulle innebära att hushåll med inkomster upp till 20 000 per månad inte betalar någon avgift alls. Hushåll med inkomster mellan 20 000 och 74 800 kronor får sänkt avgift och hushåll med inkomster över 74 800 kronor per månad får samma avgift som i dag.

Tabell 5 Skillnad förskoleavgift per månad i kronor

Hushållsinkomst ⁹¹	1 barn	2 barn	3 barn
19 000	570	950	1 140
29 000	600	1 000	1 200
39 000	600	1 000	1 200
49 000	600	1 000	1 200
59 000	402	670	804
69 000	102	170	204
79 000	0	0	0

Till följd av förslaget får omkring 320 000 hushåll sänkt förskoleavgift. Det kostar staten omkring 1,4 miljarder kronor per år.⁹²

Fritidshemmen är en del av en samlad skoldag och ska därför hålla lika hög kvalitet som skolan. Många barn börjar och slutar sin dag på fritidshemmet. Fritidshemmen har också en viktig roll vad gäller informellt lärande. För att främja jämlikhet och jämställdhet är det viktigt att uppmärksamma skillnader i nyttjandet av fritidshem. Det kan röra sig om föräldrarnas utbildning, födelseland, civilstånd och även bostadsort.

Barn till högutbildade går betydligt oftare på fritidshem än barn vars föräldrar har kortare utbildning. Dessutom vet vi att barn i ekonomiskt utsatta hushåll deltar i mindre utsträckning i organiserade fritidsaktiviteter. Detsamma gäller barn med ensamstående föräldrar, varav de flesta är kvinnor, barn i arbetarhushåll och barn vars föräldrar är födda utomlands. För dessa barn är rätten till bra fritidshem än viktigare. För att fler barn ska kunna ta del av fritidshemmets viktiga verksamhet föreslår Vänsterpartiet att ett fribelopp införs för fritidshemsavgiften så att de med låga inkomster betalar en lägre avgift än i dag, enligt samma utformning som för förskolan.

Tabell 6 Skillnad fritidshemsavgift per månad i kronor

Hushållsinkomst ⁹³	1 barn	2 barn	3 barn
19 000	380	570	760
29 000	400	600	800
39 000	400	600	800
49 000	400	600	800

⁹⁰ Skelleftea.se.

⁹¹ Inkomster som är avgiftsgrundande: lön/inkomst från eget företag, föräldrapenning, sjukpenning, arbetslöshetsersättning, pension, sjukbidrag. Inkomster som inte är avgiftsgrundande: försörjningsstöd (ekonomiskt bistånd), bostadsbidrag, barnbidrag, studiemedel (bidrag och lån).

⁹² RUT 2022:750.

⁹³ Inkomster som är avgiftsgrundande: lön/inkomst från eget företag, föräldrapenning, sjukpenning, arbetslöshetsersättning, pension, sjukbidrag. Inkomster som inte är avgiftsgrundande: försörjningsstöd (ekonomiskt bistånd), bostadsbidrag, barnbidrag, studiemedel (bidrag och lån).

Hushållsinkomst ⁹³	1 barn	2 barn	3 barn
59 000	268	402	536
69 000	68	102	136
79 000	0	0	0

Till följd av förslaget får omkring 260 000 hushåll sänkt fritidshemsavgift. Det kostar staten omkring 650 miljoner kronor per år.⁹⁴

Precis som inom förskolan behövs personalförstärkningar och staten behöver gå in med mer resurser som fördelas efter behov. Det skulle förbättra möjligheterna att bedriva en meningsfull verksamhet med hög pedagogisk kvalitet. Vänsterpartiet vill se en särskild satsning på ökad personaltäthet där behoven är som störst. För det avsätter vi 250 miljoner kronor per år.

Vänsterpartiets förslag:

- Inför ett statligt finansierat fribelopp i förskoleavgiften.
- Inför ett statligt finansierat fribelopp i fritidshemsavgiften.
- En statligt finansierad satsning på ökad personaltäthet där behoven är som störst.

10.4 Högre utbildning: universitet och högskola

Universitet och högskolor ska enligt lagen ägna sig åt utbildning, forskning, att samverka med samhället och att resultaten kommer samhället till del på ett produktivt sätt. Det är viktigt för att skapa välbefinnande och ett öppet och demokratiskt samhälle.

Nuvarande resursfördelningssystem för högre utbildning har funnits i 30 år. I dag får utbildningarna en finansiering som styrs av en prislapp där olika utbildningar får olika anslag. Vänsterpartiet menar att dessa prislappar behöver ses över och finansierings-systemet göras om så att finansieringen följer högskolans och utbildningarnas behov och förändringar i kostnader. I väntan på en mer genomgripande förändring föreslår Vänsterpartiet en höjning av samtliga prislappar med 1 000 kr per helårsstudent.

Genom forskning skapas ny kunskap. Denna kunskap är viktig för att utveckla ekonomin, skapa arbetstillfällen, förbättra välfärden och skapa ett ekologiskt och socialt hållbart samhälle. Forskning behövs även för att utsätta vårt samhälle för kritisk granskning i syfte att utveckla demokratin och kultur- och samhällslivet. Därför behövs ett ökat stöd till den fria forskningen.

Vänsterpartiet stödjer en sammanhållen forskningspolitik och står bakom ambitionerna om en mer jämställd akademi. Styr- och resursutredningens resonemang om forskningsmedel tydliggjorde att lärosätenas anslag för forskning behöver öka. Vi vill avsätta ytterligare 500 miljoner kronor per år från 2025 till forskning, genom en förstärkning av basanslagen. Denna satsning är inte styrd eller riktad utan används på de sätt som lärosätena anser mest lämpligt.

Vänsterpartiet vill se ett avskaffande av hyrpersonal i vården från 2027. Det är helt centralt att ett sådant stopp kombineras med andra åtgärder från staten för att säkra personalförsörjningen inom vården. Vi föreslår därför ett tiopunktsprogram för att avskaffa hyrpersonal i vården, med en särskild satsning på Norra sjukvårdsregionen och även glesbefolkade regioner. Förslaget beräknas kosta staten omkring 400 miljoner kronor 2025. Om merkostnaden för hyrpersonal beräknas vara omkring 30 procent

⁹⁴ RUT 2022:750.

(enligt SKR:s bedömning) skulle besparingen beräknat på kostnaderna för 2023 motsvara ca 3 miljarder kronor.⁹⁵

På Gazaremsan har under det senaste året alla universitet bombats sönder. Det är en del i vad många kallar ”educide”, när en krigförande part medvetet bombar lärosäten och skolor för att på så sätt slå sönder utbildningssystemet. I Norge har man valt att aktivt engagera sig i att möjliggöra studier för palestinska studenter och under hösten 2024 kommer de första 10 medicinstudenterna till Oslo. Norge visar att det går att göra saker för att stötta utbildningssektorn i Gaza redan nu. Vänsterpartiet vill se att även Sverige stöttar studenter från Palestina genom att avsätta 20 miljoner till stipendier för studenter från Palestina.

Vänsterpartiets förslag:

- Avsätt 500 miljoner kronor extra till forskning genom förstärkning av basanslagen 2025.
- Höjd ersättning till alla högskoleutbildningar, kostnad 320 miljoner 2025.
- Avsätt 500 miljoner kronor extra till forskning genom förstärkning av basanslagen 2025.
- Utöka läkarutbildningen med 500 platser åren 2025–2030. Fokus ska ligga på Norra sjukvårdsregionen, så att antalet examinerade läkare där på sikt kan öka från dagens 190 till 350.
- Utöka sjuksköterskeutbildningen snarast med 1 000 nya utbildningsplatser med fokus på Norra sjukvårdsregionen, så att antalet examinerade sjuksköterskor 2025 kan öka från 600 till 800. Den totala kostnaden beräknas bli 250 miljoner kronor, för båda utbildningarna.
- Skriv av studieskulderna för vårdutbildad personal som väljer att bo och arbeta i glesbefolkade regioner. Varje år ska en tiondel av studieskulderna skrivas av, så att hela studieskulden är avskriven efter 10 års tjänstgöring. Den totala kostnaden för nya studiemedel samt avskrivningar beräknas bli 115 miljoner kronor.
- Stötta fler palestinska studenter genom stipendier för studier i Sverige. Kostnad 20 miljoner.

10.5 Stöd till folkbildningen

Folkbildningen är en viktig plattform för människors möjlighet till bildning och utveckling under hela livet. Den stärker demokratin och människors möjlighet att delta i samhället.

Vänsterpartiet avvisar regeringens stora sänkning av stödet till studieförbunden. Studieförbunden fyller en unik roll i svensk utbildning och når ut till fler och är bredare. De är för många en första kontakt med det svenska föreningslivet och en väg in i samhället. Vänsterpartiet väljer därför att tvärtemot regeringen öka statsbidraget och satsar 350 miljoner kronor mer än regeringen på studieförbunden år 2025.

I folkbildningssammanhang har folkhögskolorna en alldeles särskild roll i fråga om att erbjuda utbildning för dem som saknar grundskole- eller gymnasieutbildning, och ett viktigt mål är att utjämna utbildningsklyftor och att höja utbildningsnivån generellt i

⁹⁵ Riksdagens utredningstjänst (dnr 2024:488) och egna uträkningar.

samhället. Folkbildningen möjliggör också att människor kan ta del av kultur, skapa kultur och verka inom kulturen oavsett var i landet man bor.

Folkbildningsanslaget har ingen lön- och prisuppräknings och har därför urholkats över tid. Folkhögskolan har heller inte ingått i Lärarlyftet. Samtidigt är en allt större andel av deltagarna i behov av särskilt stöd. Läget på landets folkhögskolor blir mer och mer akut och Vänsterpartiet vill därför se ett förstärkt bidrag per årsplats. Vi föreslår en ökning av anslaget med 160 miljoner kronor jämfört med regeringens förslag 2025.

Folkhögskolan fyller också en viktig roll vid hög arbetslöshet såsom läget är idag. Man är bra på att nå dem med kort utbildning som står långt från arbetsmarknaden. Idag ser vi ett ökat tryck på antalet sökande och behovet av dessa utbildningsinsatser är därför stort. Vänsterpartiet föreslår en särskild satsning med 2 000 extra platser på folkhögskola 2025–2027. För ändamålet avsätter vi 220 miljoner kronor år 2025.

Asylsökande och de flyktingar från Ukraina som inte haft rätt att läsa sfi har erbjudits insatserna Svenska från dag 1 och Vardagssvenska genom studieförbunden. Studieförbunden bedömer att det här är grupper som fortsatt behöver mycket stöd. Vi beklagar att regeringen tagit bort den tidigare riktade satsningen för asylsökande och vissa nyanlända långt från arbetsmarknaden. Vänsterpartiet föreslår att ett nytt riktat stöd för särskilda folkbildningsinsatser för asylsökande och vissa nyanlända invandrare införs och avsätter 106 miljoner kronor år 2025 för detta.

Vänsterpartiets förslag:

- Stärk folkbildningen med 886 miljoner kronor per år med start år 2025.

10.6 Idrott för alla

Vänsterpartiet vill se en höjning av det generella anslaget till idrotten. Barns och ungdomars deltagande i idrott har blivit en klassfråga. Det påverkar både rätten till en meningsfull fritid och rätten till fysisk och psykisk hälsa. Det finns en tydlig koppling mellan låg socioekonomisk status och ohälsa. För Vänsterpartiet är det mycket angeläget att utjämna dessa växande klyftor bland barn och ungdomar. Idrottande, i förening, spontant med vänner eller på egen hand, har stor potential att ge människor glädje, välmående och ett socialt sammanhang. När klyftor, utanförskap och social otrygghet ska bekämpas är därför idrotten en mycket viktig aktör.

Det behövs pengar för att föreningarna ska kunna upprätthålla sin verksamhet när mycket blivit dyrare. I slutänden blir det medlemmarna i föreningen som får betala via ökade deltagaravgifter, vilket riskerar att utestänga ännu fler barn. En höjning av det generella anslaget till idrotten möjliggör en satsning på idrott i svaga områden.

Kommunerna behöver skapa nya platser för idrott och renovera slitna och trasiga idrottsytor runt om i landet. Om detta ska bli verklighet måste krafttag tas. Många kommuner står inför stora behov av nybyggda eller ombyggda idrottsytor men få har erfarenhet av att bygga nya hallar och risken är stor att man inte tänker nytt och för framtidens idrottande. Vänsterpartiet har länge efterfrågat en svensk funktion liknande den danska nationella instansen för ändamålet, Lokal- och anläggningsfonden, som bistår med såväl finansiellt stöd som processtöd från arkitekter och andra experter till kommunerna.

Nu har det äntligen blivit verklighet i och med bildandet av Center för idrotts- och friluftsanläggningar, som ska stötta kommuner och föreningar med kunskap.

Vänsterpartiet menar dock att detta center, likt det danska, också måste få en budget för att kunna bidra med nationellt ekonomiskt stöd till de lokala byggprojekten och avsätter medel för ändamålet under det generella anslaget till idrotten.

Vi vill även se en ökad ekonomisk satsning riktad specifikt till parasporten. Samhället måste kunna garantera allas rätt till motion och föreningsidrott och parasporten är en viktig del i det.

Vänsterpartiets förslag:

- Stärk idrotten för alla med 425 miljoner kronor med start år 2025.

11 Ekonomisk politik för en rättvis grön klimatomställning

Vi befinner oss i en klimatkris. Möjligheten att begränsa uppvärmningen till 1,5 grader enligt Parisavtalets målsättning minskar dramatiskt. Förra året blev det varmaste året som uppmätts och medeltemperaturen ligger redan nu mycket nära gränsen på 1,5 grader. Det är helt nödvändigt att omställningstakten ökar kraftigt, och att de globala utsläppen minskar drastiskt.

Tyvärr har regeringen tillsammans med Sverigedemokraterna helt övergivit klimatabitionerna för Sverige. Genom siffertrixande och ett ensidigt fokus på kärnkraft försöker man slingra sig ur sitt ansvar. För att Sverige ska nå de mål som är bundna till det nationella klimatpolitiska ramverket samt klimatåtaganden inom EU krävs ett åtgärds paket under nuvarande mandatperiod med kraftig politisk kursändring. Regeringens och Sverigedemokraternas budget saknar helt den typen av konkreta åtgärder.

Vänsterpartiets klimat- och miljöpolitik tar sin utgångspunkt i att samhället behöver ställa om på ett omfattande, skyndsamt och strukturerat vis för att uppnå klimatmålen och undvika en klimatkatastrof. Många av de nödvändiga förändringarna av vår produktion och konsumtion behöver genomföras de närmaste tio åren. Om omställningen ska lyckas behöver den ske med en tydlig folklig förankring för de genomgripande förslag som behöver komma till. Därför kan och bör inte klimatpolitiken frikopplas från frågor om sysselsättning, välfärd och regional utveckling. På mycket kort tid behöver omställningen av vår konsumtion och produktion sättas i centrum av samhällets utveckling och den ekonomiska politiken.

Politiken har alltför länge satt sin tilltro till marknadens krafter i hopp om att klimatomställningen ska hanteras utan det aktiva samhällets inblandning. Men marknaden kan inte lösa kritiska systemfrågor. Det går exempelvis inte att bygga elbilar om det inte finns tillräckligt med laddstolpar eller en utbyggd förnybar elproduktion och nätkapacitet. Konsumtion som är fossilfri måste också initialt kunna utvecklas utan det grundläggande marknadskravet på lönsamhet. Det helhetsansvaret kan bara det offentliga ta och när det inte görs hålls nödvändiga förändringar tillbaka. Sammantaget gör det att införandet av ny teknik går alldeles för långsamt och mycket av utsläppsminskningarna i praktiken måste tas via beteendeförändringar och minskad konsumtion, en strategi som både riskerar att möta stort motstånd och dras med betydande ineffektivitet.

Ett annat lika viktigt skäl är att pris på koldioxid – koldioxidskatt – har en regressiv effekt. Höginkomsttagare som konsumerar mer (och bidrar med större utsläpp) betalar förvisso mer i kronor men som andel av inkomsten blir effekten mindre än för låg- och medelinkomsttagare. Det innebär att effekten blir att marknaden skapar mest undanträngning av konsumtion hos de hushåll som redan i dag har lägst utsläpp och inte heller kan bibehålla sin konsumtion med hjälp av minskat sparande.

11.1 En investeringsplan för grön omställning

Med en annan politik skulle Sverige ha goda förutsättningar att nå de nödvändiga klimatmål som vi har åtagit oss att leva upp till. Genom gemensamma ansträngningar och ett aktivt samhälle som investerar i klimatet och miljön kan vi åstadkomma en

verkligt meningsfull och effektiv klimatomställning. Vänsterpartiet vill ta sikte på en klimatpolitik som är strukturerad, omfattande och folkligt förankrad. För att klimatomställningen ska bli verkningsfull måste hela samhället och alla delar av ekonomin ställas om.

Genom investeringar på 700 miljarder kronor vill vi de kommande tio åren se till att klimatomställningen accelereras på det sätt som efterfrågas av bl.a. Klimatpolitiska rådet. Med Vänsterpartiets föreslagna investeringar kommer Sverige att ta reella steg mot att bli världens första fossilfria välfärdsland. Vi går från ord till handling och föreslår en omställningspolitik som kommer att märkas i alla delar av vårt samhälle.

Redan nästa år behöver samhället dels genomföra viktiga klimatinsatser, såsom att kraftigt sänka biljettpriserna i kollektivtrafiken och stärka järnvägsunderhållet, dels inleda ett strukturerat arbete inför vår tids stora investeringsåtagande. Vänsterpartiet föreslår att en klimatinvesteringsmyndighet inrättas som ges i uppdrag att planera, samverka och strukturera det gröna investeringsprogram som vi vill sätta.

Vänsterpartiets klimatinvesteringspaket:

- Investera 490 miljarder kronor över tio år i en stärkt transportinfrastruktur med fokus på järnvägsutbyggnad.
- Investera 130 miljarder kronor över tio år i bygg- och fastighetssektorn för klimatrenoveringar och förbättrad nybyggnation.
- Investera 100 miljarder kronor över tio år i ett robust elnät och förnybar elproduktion.
- Stärk skyddet av värdefull natur och återställ naturliga kolsänkor.

11.2 Investera för ökad sysselsättning

Vänsterpartiet söker mandat för att genomföra ett historiskt omfattande investeringspaket för klimatet. Genom nämnda investeringar på 700 miljarder kronor vill vi de kommande tio åren se till att klimatomställningen accelereras. Vi föreslår en investeringsledd klimatpolitik för att främja utvecklingen inom tre områden: transporter, energi och bostäder. Ett sådant omfattande investeringspaket får också positiva effekter på svensk ekonomi och arbetsmarknad.

Olika typer av offentliga satsningar får olika effekter på ekonomin och på de offentliga finanserna. En satsning som till stor del ökar efterfrågan på inhemskt producerade varor och tjänster ger en positiv effekt på den svenska produktionen och sysselsättningen. Det ger i sin tur s.k. *multiplikatoreffekter* eftersom en högre sysselsättning och lägre arbetslöshet ger högre hushållsinkomster när människor går från arbetslöshet till arbete. Många av investeringsbehoven relaterade till klimatomställningen är tydligt arbeidskraftsintensiva. Ett exempel är energieffektivisering av bostadssektorn. Ett annat exempel är vår föreslagna satsning på Sverigejobb. Den typen av investeringar ger större effekt på sysselsättningen än investeringar som har stor kapitalintensitet.

Offentliga investeringar kan få mycket stora återverkningar i ekonomin – mångdubbelt större än exempelvis skattesänkningar.⁹⁶ Vänsterpartiet har presenterat beräkningar av hur stora effekter vårt klimatinvesteringspaket kan ge på BNP och arbetslöshet i vår ekonomisk-politiska plattform ”Ny start för Sverige”.⁹⁷

⁹⁶ Konjunkturinstitutet (2021). *Finanspolitiska multiplikatorer i Sverige*.

⁹⁷ Vänsterpartiet (2022), *Ny start för Sverige*.

De ekonomiska effekterna av offentliga investeringar är självklart inte bara beroende av hur mycket som investeras, utan även av under vilka former de investeras. Om allt arbete utförs av gästarbetare med låga löner som efter avslutat arbete återvänder till sitt hemland blir följdverkningarna i den svenska ekonomin av de extra investeringarna mindre. Krav på arbetstillstånd, kollektivavtalsenliga löner eller skattskyldighet i Sverige liksom kontroller och kraftfulla sanktioner mot fuskande arbetsgivare är inte bara viktiga för att skydda arbetstagarnas villkor och svenska skatteintäkter. De är också viktiga för att ge svenska företag och arbetare en schysst möjlighet att konkurrera på lika villkor och på så sätt säkerställa att en större del av det välstånd som skapas i arbetet med att bygga ny infrastruktur kommer den svenska ekonomin till del.

För att dessa investeringar ska få fullt genomslag i form av ökad sysselsättning och minskad arbetslöshet är det nödvändigt att det samtidigt görs omfattande satsningar på utbildnings- och arbetsmarknadspolitiken. Samtidigt som arbetslösheten är hög så råder det i dag brist på yrkesutbildade personer i flera branscher.

12 Vänsterpartiets klimatinvesteringar 2024–2027

Tabell 7 Vänsterpartiets klimatinvesteringar

Avvikelse från regeringen, mnkr

	2025	2026	2027
En arbetsmarknad för en grön omställning	3 000	7 000	10 000
Sverigejobb	3 000	7 000	10 000
Klimatsmarta och trygga boenden	7 050	10 700	11 300
Renoverings- och effektiviseringsstöd	3 000	3 000	3 000
Investeringsstöd för klimatsmarta hyres- och studentbostäder	2 250	5 000	5 500
Investeringsstöd för uppförande av klimatsmarta flerbostadshus trä	750	1 500	1 500
Klimatsmart stadsplanering och klimatanpassade städer m.m.	1 050	1 200	1 300
Ett hållbart energisystem	4 275	5 275	5 000
Stärkt elöverföringskapacitet	2 000	3 000	3 000
Investeringar till lokal förnybar elproduktion	1 000	1 000	1 000
Vindkraft till land och till havs	1 275	1 275	1 000
Framtidens transporter	18 752	18 133	16 552
Åtgärda underhållsskulden av järnvägen	5 500	1 981	0
Statligt stöd till regionala kollektivtrafiken och elbusspremie	5 000	2 500	2 500
Sverigebiljetten	5 000	10 000	10 000
Omställning personbilstrafik	3 252	3 652	4 052
Värnet om naturen/skydda miljön	7 636	7 736	8 418
Ökat skydd av mindre skogsområden m.m.	1 150	1 150	1 175
Bevara naturvärden och återskapa våtmarker	2 331	2 331	2 388
Ökade insatser för havs- och vattenmiljöer	470	570	670
Skydd av värdefull natur	3 685	3 685	4 185
Omställning i näringsliv och offentlig verksamhet	5 150	5 655	7 600
Program grön omställning inom pappersindustrin	250	250	250
Klimatklivet, ökade insatser	3 575	4 080	5 500
Omställning inom skogs- och jordbruk	725	725	750
Forskning för klimatomställning och insatser för klimatanpassning	600	600	1 100
Summa	45 863	54 499	58 870

13 Klimatsmarta och trygga boenden

Det gröna samhällsbygget förutsätter trygga och klimateffektiva bostäder i hela landet. Bostadsbyggandet i Sverige har störttykt. Boverkets bedömning är att ca 25 000 nya bostäder kommer att påbörjas under 2024.⁹⁸ Det är en minskning med 16 procent från förra året, redan då var det den lägsta siffran sedan 2012. Detta trots att det råder ett underskott på bostadsmarknaden i 148 av landets 290 kommuner och att underskottet

⁹⁸ Boverket, Byggprognos, den 20 maj 2024.

förväntas öka om tre år.⁹⁹ Boverket spår en liten uppgång i byggandet under nästa år, men också att byggandet fortsatt håller sig på låga nivåer. Dessutom bedöms antalet färdigställda bostäder minska markant.

Ett minskat byggande innebär också en minskad efterfrågan på arbetsmarknaden. När färre bostäder byggs riskerar allt fler i byggbranschen att bli av med jobbet. I förlängningen kan det leda till en kompetensflykt som kan vara svår att åtgärda.

13.1 Renovering i kombination med klimatåtgärder

Det svenska miljonprogrammet har gett oss välbyggda och välplanerade flerfamiljshus och dessutom finns det mycket som tyder på att de robusta miljonprogramshusen lämpar sig väl för omfattande klimatanpassningar. Många av miljonprogramslägenheterna är dock i stort behov av upprustning och energieffektivisering. Av miljonprogrammets bostäder beräknas runt 150 000 stycken vara i akut behov att renovering och ytterligare flera 100 000 bostäder i behov av renovering i relativ närtid. Det handlar exempelvis om stambyten, förnyelse av elinstallationer och ny ventilation. Kostnaderna beräknas bli mycket höga och om för samhället nödvändiga energieffektiviseringar inte ensamt ska betalas av nuvarande hyresgäster måste även staten vara med och ta ett finansiellt ansvar.

Det är centralt att den omfattande renovering som behövs också kombineras med klimatåtgärder. Bygg- och fastighetssektorn står enligt Boverket för över 20 procent av utsläppen av växthusgaser. Samtidigt är problemen med chockhöjningar av hyror, med påföljande s.k. renovräkningar efter upprustningar av flerbostadshus med hyresrätt, välkända. Detta drabbar främst hushåll med snävast ekonomiska marginaler. Ett renoverings- och energieffektiviseringsstöd till flerbostadshus med hyresrätt kan på ett effektivt sätt avhjälpa båda dessa stora samhällsproblem. Som stödgivare har staten stora möjligheter att ställa höga krav både på klimatsmarta ombyggnationer, och på rimliga hyresnivåer efter renoveringarna. Vänsterpartiet vill investera 100 miljarder kronor de kommande tio åren för att åstadkomma effektiva och ändamålsenliga klimatrenoveringar av det befintliga bostadsbeståndet utan att betalningsbördan tynger hyresgästerna i alltför hög utsträckning. Investeringarna åstadkommer stor klimatnytta samtidigt som hyresgästernas boendestandard stärks väsentligt. Investeringsmedel ska kunna sökas av såväl allmännyttiga som privata fastighetsägare, i likhet med ett investeringsstöd, och täcka en del av omkostnaderna för att göra nödvändiga renoveringar med tydligt satta klimat- och miljökrav.

Vänsterpartiets förslag:

- Investera 3 miljarder kronor 2025 i renoverings- och effektiviseringsstöd till flerbostadshus med hyresrätt.

13.2 Fler klimatsmarta hyresrätter till en överkomlig hyra

Trygghet i arbetslivet måste åtföljas av trygghet på bostadsmarknaden och i bostadsområdena. De senaste decenniernas utförsäljningspolitik och växande underinvesteringar på bostadsområdet har inneburit en svår bostadsbrist på de flesta platser i

⁹⁹ Boverket, Läget på bostadsmarknaden i riket, den 16 maj 2024.

landet. Den utvecklingen måste brytas. Trygghet behöver skapas genom att bostäder byggs till överkomliga priser. Den situation som råder i dag med kraftiga subventioner, bidrag och skattelättnader till hus- och bostadsrättsägare är i hög utsträckning oförenlig med en social bostadspolitik till gagn för löntagarkollektivet.

För att minska bostadsbristen är det uppenbart att fler hyresrätter med överkomlig hyra behöver byggas. Ett effektivt sätt att stimulera nyproduktionen av hyresrätter är genom investeringsstöd.

Samtidigt kräver en effektiv klimatomställning att nybyggnationen av bostäder kraftigt minskar sin klimatpåverkan. Därför vill vi ställa högre miljökrav på de nya investeringsstöden för byggande av hyresbostäder men vill även se riktade investeringar mot ett ökat byggande i trä. Om hälften av Sveriges flerbostadshus byggdes i trä i stället för i andra material år 2025 skulle klimatpåverkan i byggskedet kunna minskas med så mycket som 40 procent per år.

Vänsterpartiet avsätter 130 miljarder kronor de kommande tio åren för att stärka klimatnyttan i nyproduktionen samt för att åstadkomma effektiva och ändamålsenliga klimatreoveringar av det befintliga bostadsbeståndet.

Vänsterpartiets förslag:

- Avsätt 2 miljarder kronor 2025 till stöd för anordnande av klimatsmarta hyresbostäder och 250 miljoner kronor till klimatsmarta studentbostäder.
- Investera 750 miljoner kronor 2025 för uppförande av klimatsmarta flerbostadshus i trä och därefter 1,5 miljarder kronor 2026 och 2027.

14 Ett hållbart energisystem

För att åstadkomma en snabb och omfattande klimatomställning behöver vi elektrifiera delar av samhället. När fordonsflottan ska ställas om från fossilberoende till i huvudsak el, samtidigt som tåginfrastrukturen byggs ut och industrins tillverkningsprocesser skiftar till fossilfritt, kommer tillgången till el att behöva öka betydligt; i vissa scenarier förutspås användningen öka mångdubbelt gentemot i dag. Sannolikt innebär denna process den största utbyggnaden av produktion och distribution av el i modern tid i Sverige. Vänsterpartiet tar ansvar för att det ska finnas el till elektrifieringen av både industrin och transportsektorn. Det är centralt för att pressa ned utsläppen.

Vänsterpartiet vill göra massiva investeringar i förnybar elproduktion. Vi föreslår därför ett investeringsstöd till lokal förnybar elproduktion. Investeringarna riktas till förnybar lokal elproduktion till konkurrenskraftigt elpris, med kravet att det ska vara till gagn för svensk industri och svenska hushåll. Det omfattar investeringar i såväl lokal förnybar elproduktion som överföringskapacitetsutbyggnad till lokal- och regionalnät samt anslutning till transmissionsnät.

Vänsterpartiets förslag:

- Investera 1 miljard kronor per år till lokal förnybar energiproduktion.

14.1 Vindkraft – på land och till havs

Trots att det finns en stor potential för havsbaserad vindkraft i Sverige har byggandet ännu inte tagit fart. Sverige ligger långt efter andra länder med liknande förutsättningar. Förutom de uppenbara klimatvinsterna ger havsbaserad vindkraft dessutom fler jobb i Sverige, eftersom mycket arbete måste utföras på plats. En utbyggd havsbaserad vindkraft i södra Sverige skulle också minska belastningen på överföringskapaciteten från de norra till de södra delarna av landet.

Vänsterpartiet vill se en ny, systematisk och effektiv modell, som skulle innebära ett slut på marknadskaoset när det gäller utbyggnaden av svensk havsvind. Energimyndigheten bör få i uppdrag att peka ut lämpliga områden för utbyggnad och arrangera auktioner. Företagen får sedan ge bud på den lägsta möjliga subventionen. Regeringen bör utlysa minst 3 GW om året från 2026 till 2035 genom ett sådant auktionsförfarande, samlat 30 GW på tio år. Detta ska ske i kombination med ett stopp för utbyggnaden av elkablar till Europa. För att få kontroll över priserna måste vi ta tillbaka kontrollen över den svenska elmarknaden. Offentliga investeringar i svensk elproduktion riskerar annars att i praktiken bli subventioner till grannländernas bristfälliga insatser.

Vänsterpartiet har redan tidigare föreslagit Sverigepriser på el, där de svenska elpriserna frikopplas från de höga exportpriserna. Med vår modell får vi betydligt lägre elpriser för hushållen och snabbar på klimatomställningen. Samtidigt kan vi fortsätta exportera el som i dag.

Ett robust och motståndskraftigt samhälle kräver att det offentliga har kontroll över samhällsviktig verksamhet. Genom ett statligt bolag som tillför eget kapital kan staten säkerställa sin ägarandel i kommande havsvindsprojekt. Vi menar att 25 procent, strax över vad som gäller i Danmark, är rimligt. Vi avsätter därför som utgångspunkt 50 miljarder kronor över en tioårsperiod. Det är väl investerade pengar, både statsfinansiellt och klimatmässigt.

Havsbaserad vindkraft är emellertid inte möjlig på alla platser i landet. Därför behöver utbyggnaden på land också accelereras. Kommunerna har i dag i praktiken vetorätt mot vindkraft. Detta genom att en kommun som är negativt inställd till vindkraft helt enkelt kan låta bli att ta upp sådana ärenden och därmed helt bromsa utbyggnaden. Kommunernas åsikt ska väga tungt, men i ett läge där Sverige på energiområdet ska gå från fossil energi och kärnkraftsenergi till förnybar och lägre energianvändning är ett kommunalt veto orimligt. Möjligheten till kommunalt veto mot vindkraft bör avskaffas.

Det behövs bättre incitament för utbyggnad av vindkraft, både land- och havsbaserad, genom att den kommun och de boende i närområdet där vindkraften ska byggas gynnas.¹⁰⁰ Regeringen har presenterat ett förslag för att öka incitamenten för kommuner att tillstyrka ny vindkraft som innebär ett stöd motsvarande den fastighetsskatt som vindkraften i den aktuella kommunen har gett upphov till. Vänsterpartiet har länge förordat en produktionsbaserad ersättning där vindkraftsföretagen står för att återföra en del av vinsten till de människor som påverkas av utbyggnaden av vindkraft. Det skulle dels öka acceptansen och dels innebära en mer rättvis fördelning, där de delar av landet som står för en stor del av energiförsörjningen också i högre utsträckning gynnas av detta. Under en övergångsperiod på två år bör ett statligt stöd ges till de kommuner där vindkraft redan har byggts.

¹⁰⁰ SOU 2023:18, Värdet av vinden.

Vänsterpartiets förslag:

- Avsätt 1 miljard kronor 2025 för att säkra statligt ägande vid byggande av havsvindkraftsparker.
- Inför en produktionsbaserad ersättning till de lokalsamhällen där vindkraft byggs och under en övergångsperiod 275 miljoner kronor i stöd till kommuner för tidigare investerade vindkraftsparker.

14.2 Stärkt elöverföringskapacitet

Under lång tid har investeringar i elnätet varit eftersatt. Det är uppenbart att marknaden inte har lyckats lösa det efter avregleringen på 1990-talet. Vi vill bygga elnätet robust igen med kraftiga investeringar i såväl överföringskapaciteten mellan norra och södra Sverige som i utbyggnad av elnätet för klimatomställningen. Elnätet behöver ses som en del av samhällets infrastruktur, som vi gemensamt bygger upp utifrån samhällliga mål, som annan infrastruktur i form av exempelvis vägar och järnvägar. För oss är det väsentligt att elnätet är ägt av samhället genom exempelvis stat, region eller kommun. Förslaget är en del av Vänsterpartiets klimatinvesteringsprogram och innebär investeringar på 50 miljarder kronor över 10 år i utbyggnaden av transmissionsnätet för elöverföring.

Vänsterpartiets förslag:

- Investera 2 miljarder kronor 2025 i utbyggnaden av transmissionsnätet för elöverföring. Därefter 3 miljarder kronor per år 2026 och 2027.

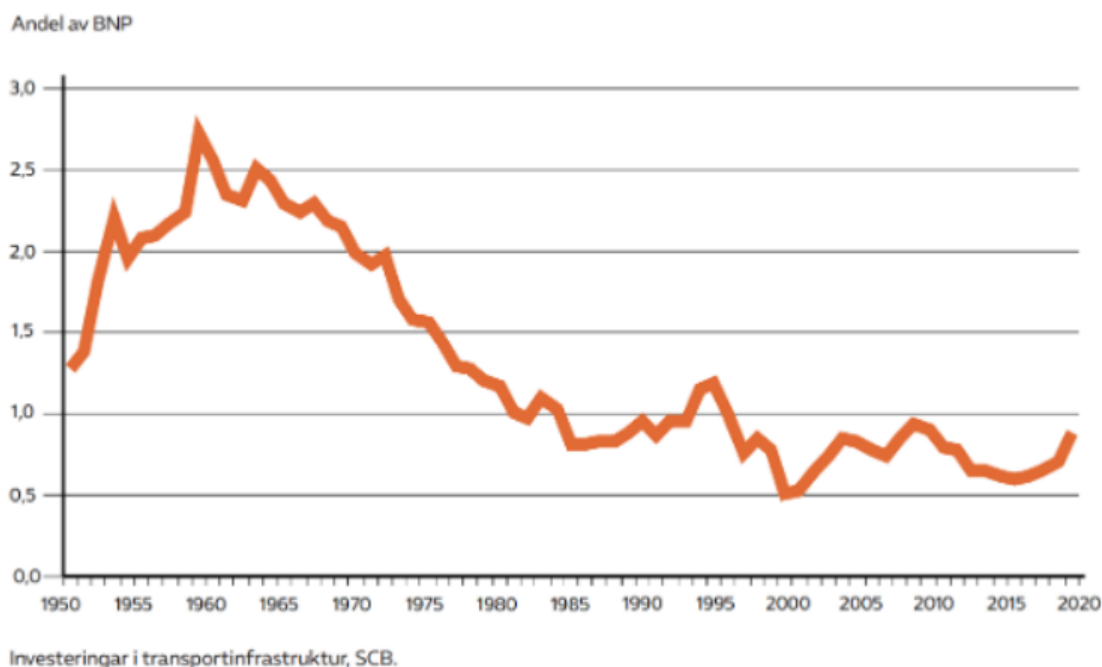
15 Framtidens transporter

15.1 Åtgärda underhållsskulden i fråga om järnvägen

För att klara av klimatomställningen måste järnvägsinfrastrukturen fungera i hela landet. I nuläget är underhållet av järnvägsinfrastrukturen eftersatt, vilket förorsakar störningar i trafiken. Detta påverkar både person- och godstransporter.

Det är tydligt att det var under perioden 1950-talet till 1980-talet som en ambitiös investeringspolitik fördes och den svenska transportinfrastrukturen byggdes ut. Sedan dess har transportinvesteringarna under större delen av tiden legat under 1 procent av BNP. Vi har levt på tidigare generationers investeringar, men bidragit alldeles för lite själva. En sådan politik går en tid men resultatet blir till slut omfattande brister och ett försvagat samhälle.

Figur 32 Investeringar i transportinfrastruktur 1960–2020

Det är nödvändigt att återställa allmänhetens och näringslivets förtroende för järnvägs-
trafiken. Att åtgärda brister i och öka robustheten hos järnvägsinfrastrukturen är en
viktig del av detta. Vi vill komma upp till en nivå som åtgärdar underhållsskulden både
på stambanorna och på de regionala banorna. Exempel på banor som vi vill åtgärda
snarast är Inlandsbanan och Dalabanan, Bohusbanan/Lysekilbanan, Kinnekullebanan,
Stångådalsbanan och Tjustbanan samt Kust-till-kust-banan och Väst kustbanan.

Vänsterpartiets förslag:

- Avsätt 5,5 miljarder kronor 2025 för att åtgärda underhållsskulden i fråga om järnvägen.

15.2 Sverigebiljetten för billigare kollektivtrafik

Priserna för kollektivtrafikresenärer är alldeles för höga på många platser i Sverige. För att vända utvecklingen krävs det en politik som ger förutsättningar för en utbyggd, tillgänglig kollektivtrafik som alla har råd med, och som gör att folk ställer bilen hemma. Att investera i kollektivtrafik är att investera i samhällsnytta. Kollektivtrafik gör det möjligt att arbetspendla, utbilda sig och ta sig till vänner och fritidsaktiviteter. Den binder samman regioner och vidgar arbetsmarknaden, transporterar gods och minskar samtidigt klimatutsläppen. Kollektivtrafiken beräknas skapa samhälls-ekonomisk nytta för mer än 14 miljarder kronor netto varje år.

I Tyskland införde man i maj 2023 en rikstäckande biljett – Tysklandsbiljetten – som gör det möjligt att resa kollektivt över hela landet för ett par hundralappar i månaden. I Sverige satsar man fortsatt på privatbilismen. Biljetter i lokaltrafiken har stigit mer i pris än bensin under 2000-talet. I stället för att se och uppskatta det kollektiva färdmedlet har vi en högerkonservativ regering som prioriterat skattelättnader för diesel och bensin och slopat färdmedelsneutralt reseavdrag.

Vänsterpartiet vill se en modell som tar rygg på Tysklands populära, nya rikstäckande månadsbiljett. Sverige behöver en Sverigebiljett. Det ska vara en taxa för

vuxna och arbetspendlare, en annan, lägre, för pensionärer, barn och unga. Det ska vara enkelt och billigt och man ska kunna resa obegränsat i all kollektivtrafik i hela landet. Förslaget innebär i praktiken en halverad taxa i kollektivtrafiken. Målet är att fler ska ställa bilen. För detta avsätter Vänsterpartiet 5 miljarder kronor 2025 och 10 miljarder kronor 2026 respektive 2027.

Utän stora samhällsliga satsningar måste regioner och kommuner i Sverige dra ner på resorna och höja priserna. Det har Sverige som samhälle inte råd med. Klimatkrisen kräver handling. Pengarna finns. Behoven är uppdämda och stora. Det handlar om politiska prioriteringar.

Vänsterpartiets förslag:

- Inför en Sverigebiljett som gör det möjligt att resa kollektivt över hela landet för 450 kronor i månaden.

15.3 Investeringssöd och utbyggnad av kollektivtrafik

Investeringar i ny infrastruktur måste riktas till klimatvänliga transportslag. Vänsterpartiet vill bygga ut kollektivtrafiken genom att införa ett statligt investeringssöd. Förslaget innebär ett investeringssöd om 5 miljarder kronor 2025, varav 1 miljard kronor avsätts till en elbusspremie. Syftet med investeringssödet är att säkerställa att nyinvesteringar genomförs för en utbyggnad av kollektivtrafiken och en omställning till fossilfria fordon. Vi vill prioritera s.k. *trimningsåtgärder* som förbättrar tillgängligheten och styr trafiken mot mindre energiintensiva trafikslag och till kollektivtrafiken.

Vänsterpartiets förslag:

- Inför ett statligt investeringssöd om 5 miljarder kronor 2025 till stöd för den regionala kollektivtrafiken.
- Av detta ska 1 miljard kronor avsättas till en elbusspremie.

16 Klimatklivet

Vi ser ett ökande behov av klimatinvesteringar inom transportsektorn, industrin och jordbruket. Enligt Naturvårdsverket gör konjunkurläget att tillgången på investeringsvilligt privat kapital minskar, och därmed ökar kostnaden för investeringarna. Det ställs då ökade krav på tillgång till offentligt kapital för en omställning av både nya och befintliga strukturer som till stor del är uppbyggda kring fossila bränslen och råvaror.

Klimatklivet är ett investeringssöd i syfte att minska utsläppen och kan t.ex. handla om ökad användning av biogas, laddinfrastruktur och elektrifiering, cirkulära flöden och jordbruk. En förutsättning för att kunna använda anslaget på ett effektivt sätt är att det finns möjlighet att teckna avtal om fleråriga projekt. På så sätt kan fler stora långsiktiga och effektiva klimatinvesteringar komma till stånd.

Klimatklivet bör förstärkas och förlängas för att staten ska möjliggöra företagens behov av stöd för en grön omställning. Vänsterpartiet anser att Klimatklivet bör förlängas till och med 2033 och att en årlig anslagsnivå bör uppgå till 7 miljarder kronor årligen för att möjliggöra vår nationella omställning. Näringslivet behöver långsiktiga och förutsägbara förutsättningar och omställningen kräver stora investeringar.

Vänsterpartiets förslag:

- Öka statliga insatser för att stärka den gröna omställningen inom industrin, jordbruket och transporter och för cirkulär ekonomi med 3,6 miljarder kronor 2025.

17 Värnet om naturen/skydda miljön

En fungerande natur med rik biologisk mångfald och ett ekosystem i balans är grunden för liv på jorden och framtida välfärd. Fler arter än någonsin i människans historia är på väg att försvinna. Även i Sverige är läget för den biologiska mångfalden allvarlig, vilket bekräftas i den senaste utvärderingen (2023) av våra miljömål. Behov av åtgärder är stort för att vända utvecklingen. Skydd av värdefull natur är en förutsättning för att uppnå krav inom EU och globala åtaganden för biologisk mångfald. Klimatkrisen och artkrisen måste mötas gemensamt.

FN:s klimatpanel konstaterar att åtgärder för att bevara ekosystem är ett förhållandevis billigt sätt att minska utsläppen.¹⁰¹ Skydd och restaurering av naturliga ekosystem erbjuder stora möjligheter genom att ta upp och låsa in koldioxid från atmosfären. EU har satt upp ett mål om att rättsligt skydda minst 30 procent av landytan samt 30 procent av havsområdet till 2030.

Om inte ytterliga resurser tillförs för att stärka skyddet av värdefull natur riskerar höga naturvärden i Sverige att förloras genom avverkning. Markägare riskerar dessutom att komma i kläm då de inte kan få ersättning för att skogen skyddas. Besöksnäringen är den snabbast växande näringen i världen, och potentialen i framtiden för friluftsliv och naturturism, inte minst i den fjällnära regionen, bedöms som stor. Enligt Naturvårdsverket är skogsägarnas intresse för att skydda sina värdefulla skogar mycket högt. Det speglas inte minst av att myndigheten redan i september 2023 hade in-tecknat hela det årets anslag för områdesskydd. Utifrån inkomna intresseanmälningar från markägare om formellt skydd har Naturvårdsverket totalt omkring 75 000 ha skogsmark som väntar på avtal om ersättning.

Att restaurera våtmarker och återväta torvmarker ger många vinster för miljön och klimatet. Genom att binda kol i våtmarker kan utsläppen av växthusgaser minska. Att anlägga våtmarker har även stor betydelse för den biologiska mångfalden då stora delar av landet tidigare dikats ut. Våtmarker stärker även landskapets skydd mot torka, översvämning och brand, vilket är av stor betydelse ur klimatanpassningsperspektiv. Vänsterpartiet vill därför öka satsningar på återskapande av våtmarker och genomföra dessa långsiktigt.

År 2023 halverades nästan anslaget *Åtgärder för värdefull natur*, som fortsatt är på låg nivå. Anslaget har en avgörande betydelse för Sveriges möjligheter att bevara och restaurera naturvärden samt tillgängliggöra upplevelsevärden i skyddad natur och bidra till minskade klimatutsläpp.

All markanvändning har påverkan på miljö och klimat. Sverige har goda förutsättningar att utveckla ett hållbart jordbruk som i framtiden både bidrar till den globala livsmedelsförsörjningen och stärker vår nationella självförsörjning av livsmedel. För att uppnå ett ekologiskt hållbart och fossilfritt jordbruk måste stöd och styrmedel utformas inom jordbrukssektorn så att de bidrar till att vi når våra miljö- och klimatmål och de

¹⁰¹ FN:s IPCC-rapport (2022). *Att begränsa klimatförändringen*.

globala hållbarhetsmålen. Vänsterpartiet vill bl.a. se ett stärkt stöd för produktion och förädling av växtbaserad mat, ett investeringsstöd för klimatanpassning i jordbruket, ökat stöd för anläggande och skötsel av våtmarker i jordbrukslandskapet och ett omställningsstöd för övergång till ett kalhyggesfritt skogsbruk.

Vänsterpartiets förslag:

- Satsa mer på åtgärder för värdefull natur, inklusive att öka takten i återskapandet av våtmarker med 2,3 miljarder kronor 2025.
- Stärk skyddet av värdefull natur med 3,7 miljarder kronor 2025.

18 Ett enhetligt och rättvist skattesystem

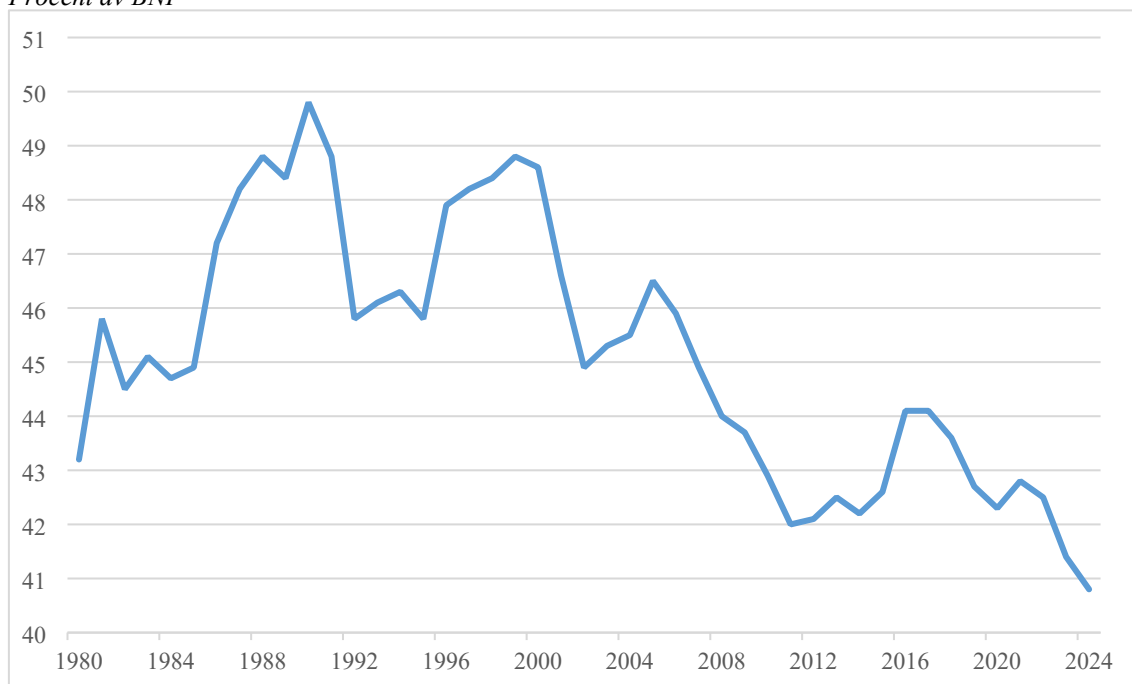
18.1 Målen för skattepolitiken

En politik för hållbar tillväxt, ökad jämlikhet och full sysselsättning behöver understödjas av en hög kvalitet i välfärdstjänster samt trygga och kostnadseffektiva försäkringssystem. Skatterna fyller i detta hänseende flera viktiga funktioner. De ska vara en stabil finansiering av offentliga investeringar, utbildning och en aktiv arbetsmarknads- och näringspolitik. Därtill bör de jämna ut inkomster, konsumtion och sparande mellan olika inkomstgrupper och vara styrande i klimat- och miljöpolitiken. Det finns ett samband mellan ett relativt högt skatteuttag och hög sysselsättning. Skattefinansierad äldreomsorg, förskola och fritis gör det möjligt för flera att kombinera yrkes- och familjeliv.

Skatternas huvudsakliga uppgift är att finansiera välfärden och övriga delar av det offentliga åtagandet. För att skattesystemet ska uppfattas som legitimt är det viktigt att skattereglerna är generella, enkla och med breda skattebaser. Detta var också utgångspunkten för den stora skattereformen i början av 1990-talet. Denna resulterade i lägre skatter på arbete, skärpt beskattning av kapital och minskade möjligheter till skatteplanering. Sedan dess har det gjorts många avsteg från dessa principer. Skattesystemet har utvecklats till att bli ett sammelsurium av olika avdrag, reduktioner och nedsättningar av olika skatter. Skatterna har också sänkts kraftigt sedan skattereformen. Mellan 1990 och 2024 har skattekvoten sänkts från 49,8 procent av BNP till 41,1 procent (se figur 33), vilket motsvarar 560 miljarder kronor i mindre skatteinkomster varje år.

Figur 33 Skattekvoten, 1980–2024

Procent av BNP

Källa: Konjunkturinstitutet och BP25.

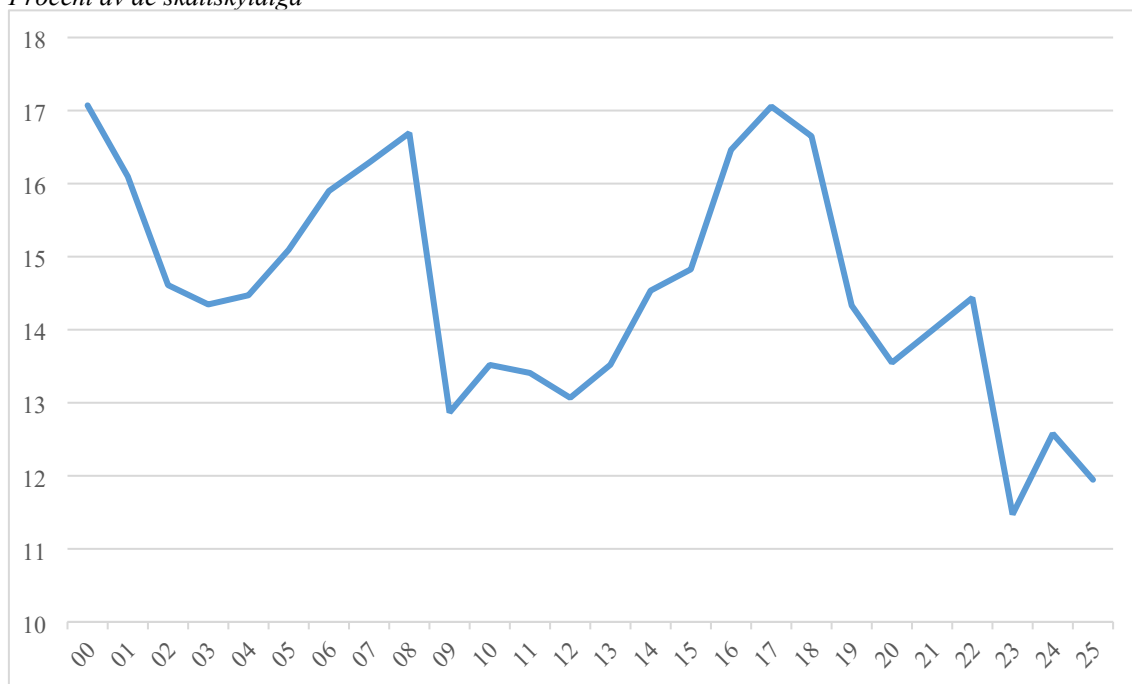
Skattesänkningarna har satt press på de offentliga välfärdstjänsterna och ökat den ekonomiska ojämlikheten. Sverige behöver en ny stor skattereform, som ökar skatteintäkterna och stärker likformigheten i skattesystemet.

18.2 Extrem skattepolitik i BP25

Sverige står inför flera stora utmaningar, som samtliga kräver offentliga åtaganden. Försvaret behöver rustas upp, fler poliser anställas, och välfärden behöver ett återhämtningsprogram. Samtidigt står vi inför ett klimatnödläge som kräver stora statliga investeringar. I detta läge väljer regeringen att lägga cirka 30 miljarder kronor på skattesänkningar, vilket motsvarar 50 procent av regeringens reformutrymme. Det är tondövt och fantasilöst. Skattesänkningarna kommer inte att stärka Sveriges konkurrenskraft eller öka sysselsättningen. I budgetpropositionen är det tydligt vilket intresse regeringen företräder, de välbeställda. Regeringen väljer att lägga över 4 miljarder kronor på att enbart sänka skatten för dem med inkomster över 800 000 kronor. Till denna skattesänkning som enbart riktar sig till höginkomsttagarna väljer regeringen också att höja skiktgränsen för statlig inkomstskatt så att brytpunkten hamnar på 53 590 kronor i månaden. I figuren nedan visas andelen av de skattskyldiga som betalar statlig inkomstskatt. Tanken bakom den stora skattereformen på 1990-talet var att andelen som betalar statlig inkomstskatt skulle ligga på en konstant nivå. Denna princip är nu bruten då andelen som betalar statlig inkomstskatt kraftigt har minskat och nu ligger på den näst lägsta nivån sedan systemet infördes.

Figur 34 Andel som betalar statlig inkomstskatt, 2000–2025

Procent av de skattskyldiga

Källa: SCB och RUT, dnr 2024:1065.

I en omtalad studie från London School of Economics har forskarna D Hope och J Limberg analyserat effekterna av sänkta skatter på höga inkomster.¹⁰² Studien kommer, föga förvånande, fram till att skattesänkningar för de rika ökar den ekonomiska ojämlikheten utan att nämnvärt påverka arbetslösheten eller den ekonomiska tillväxten.

I budgetpropositionen föreslår regeringen ett nytt jobbskatteavdrag, det nionde i ordningen, samt ytterligare en höjning av grundavdraget. Regeringen bedömer att förslaget på lång sikt skulle öka antalet sysselsatta med 2 000 personer och antalet helårsarbetskrafter med 8 000. Detta skulle enligt regeringen leda till att reformen har en självfinansieringsgrad på 20 procent.¹⁰³ I Finanspolitiska rådets rapport för 2024 analyseras det jobbskatteavdrag som regeringen presenterade i förra budgeten, alltså i budgetpropositionen för 2024. Regeringen bedömde de långsiktiga sysselsättnings-effekterna av det förslaget till 4 000 personer. Rådets bedömning av det förslaget är: ”Sammantaget bedömer vi därför att regeringens redovisade sysselsättningseffekt av förstärkningen av det ordinarie jobbskatteavdraget är liten men ändå sannolikt en överskattning.”¹⁰⁴ Vänsterpartiet avvisar dessa skattesänkningar, vilket stärker de offentliga finanserna med 24,4 miljarder kronor under 2025.¹⁰⁵

¹⁰² Hope, D och Limberg, J (2020), ”The Economic Consequences of Major Tax Cuts for the Rich”, London School of Economics.

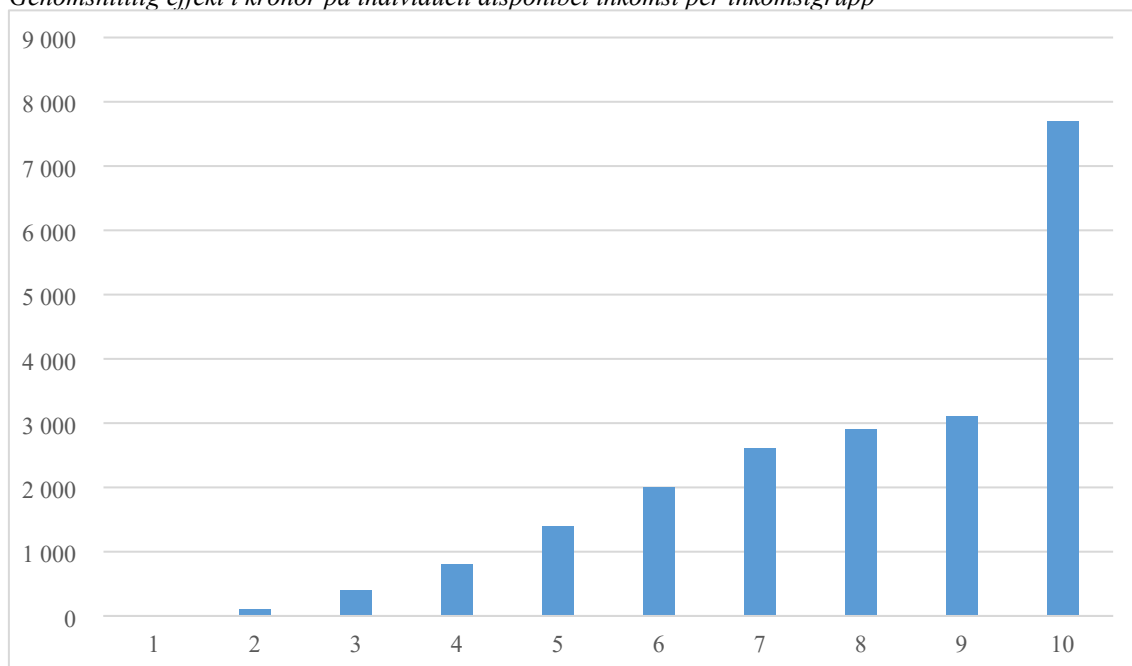
¹⁰³ Finansdepartementet (2024), ”Förslag om ytterligare sänkt skatt på arbetsinkomster och pension”, Fi2024/01005.

¹⁰⁴ Finanspolitiska rådet (2024), ”Svensk finanspolitik 2024”.

¹⁰⁵ BP25 och RUT, dnr 2024:1065.

Figur 35 Fördelningsanalys av regeringens inkomstskatteförslag¹⁰⁶

Genomsnittlig effekt i kronor på individuell disponibel inkomst per inkomstgrupp

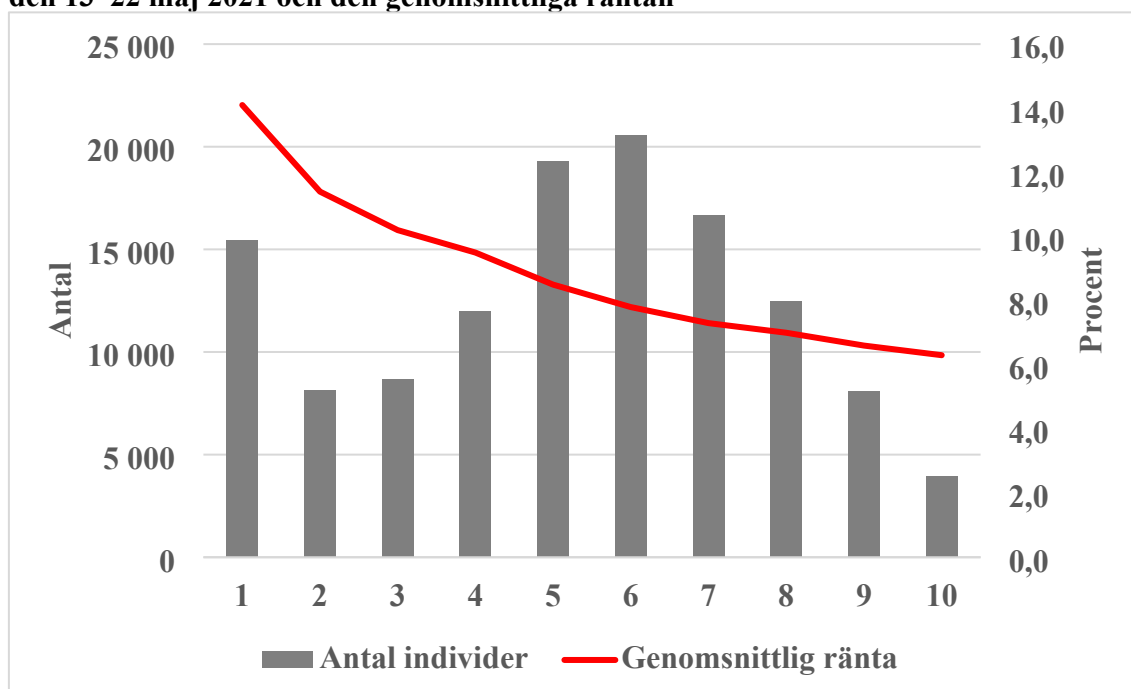
Källa: RUT, dnr 2024:1107.

I figuren ovan visas RUT:s fördelningsanalys av regeringens förslag till ändrade inkomstskatter. Den tiondel av befolkningen med de högsta inkomsterna får överlägset mest av regeringens skattesänkningar. Om de höjda skiktgränserna fogas till analysen blir fördelningsprofilen av regeringens skattepolitik än mer slående. En person med en månadslön på 150 000 kr, vi kan kalla honom för Jimmie Åkesson, får en skattesänkning på totalt cirka 40 000 kr per år. Motsvarande siffra för en undersköterska med en månadslön på 29 000 kr är 2 000 kronor. Detta är en extrem skattepolitik som kraftigt drar isär samhället samtidigt som sysselsättningseffekterna i bästa fall är små.

Budgetpropositionen innehåller dock en större skattechöjning, avtrappat ränteavdrag för vissa lån utan säkerhet. Förslaget innebär att man bara får dra av räntan på lån som uppfyller särskilda förutsättningar gällande värdering av ställda säkerheter och maximal belåningsgrad. Förslaget gäller också retroaktivt, dvs. inte bara på nya lån, och kommer drabba hushåll med små ekonomiska marginaler mycket hårt. Som framgår av figuren nedan är den genomsnittliga räntan på konsumtionslån för individer i de lägre inkomstskikten mycket hög, vilket är en avspeglning av att lån utan säkerhet är mer utbredd i dessa grupper. Vänsterpartiet vill istället komma till rätta med problemen med över-skuldsättning genom att ställa större krav på långivarna att göra ordentlig kreditkontroll innan utlåning och att huvudregeln vid avbetalning av lån ska vara att man betalar av lånebeloppet innan räntan.

¹⁰⁶ De förslag som ingår i analysen är (i) förstärkt jobbskatteavdrag, (ii) höjt grundavdrag samt (iii) att slopa avtrappningarna av det förhöjda grundavdraget och jobbskatteavdragen.

Figur 36 Antal individer per inkomstgrupp som tog konsumtionslån under perioden den 13–22 maj 2021 och den genomsnittliga räntan

Källa: Finansdepartementet, "Avtrappat ränteavdrag för vissa lån", Fi2024/00174.

18.3 Skatt på kapital och egendom

Sverige hör till ett av få OECD-länder som varken har en förmögenhetsskatt, arvs- och gåvoskatt eller en fastighetsskatt som är kopplad till bostadens (fulla) värde. Konjunkturinstitutet har på SNS uppdrag studerat de svenska skatterna i en internationell jämförelse. Egendomsskatter utgörs, enligt OECD:s klassificering, av fastighetsskatter (och avgifter), förmögenhetsskatt, arvs- och gåvoskatt samt skatt på transaktioner av ägande (främst stämpelskatt). De svenska egendomsskatterna ligger klart under genomsnittet jämfört med såväl OECD som EU-15. Sveriges egendomsskatter motsvarar 1 procent av BNP, medan inkomsterna från egendomsbeskattningen inom OECD och EU-15 motsvarar ca 2 respektive 2,25 procent av BNP.¹⁰⁷

18.4 Enhetliga kapitalskatter

En central tanke bakom 1990-talets skattereform var en förstärkt horisontell rättvisa, där lika inkomster skulle beskattas lika. Denna likformighetsprincip skulle så långt som möjligt tillämpas konsekvent. Genom reformen infördes en separat och proportionell beskattning av kapitalinkomster – räntor, utdelningar och reavinster – med en enhetlig skattesats på 30 procent. Sedan reformens genomförande har en rad undantag gjorts. Utdelning från fåmansbolag beskattas endast med 20 procent. Utdelning från noterade aktier med 25 procent.

Ett annat exempel är sparande inom ramen för investeringssparkonto (ISK). ISK är en sparform för privatpersoner som infördes i Sverige 2012. Skillnaden mellan konventionell beskattning av sparande och beskattning av sparande i ISK består i vad

¹⁰⁷ Konjunkturinstitutet (2019), "Svenska skatter i internationell jämförelse".

som ska tas upp och vad som får dras av. Konventionell beskattning innebär att utdelning och kapitalvinst tas upp till beskattning. Kapitalvinster får kvittas mot kapitalförluster. Beskattningen av ISK sker i form av s.k. *schablonbeskattning* på kontots värde i stället för på den vinst man gör. Normalt sett är detta en mycket gynnsam beskattning. Skattesatsen på ISK bygger implicit på att värdet på innehaven i genomsnitt stiger med 1 procentenhet utöver avkastningen på riskfria statsobligationer. Den historiska avkastningen på börsen ligger betydligt högre än så, vilket innebär att över tid är ISK en mycket attraktiv sparform. Under 2021, då börsen gick bra och räntorna var låga, bedömde regeringen att beskattningen av ISK resulterade i ett skattebortfall på hela 72 miljarder kronor jämfört med om tillgångarna på ISK hade beskattats med den vanliga kapitalinkomstskatten på 30 procent.¹⁰⁸ För 2024, som mer bedöms bli ett normalår vad gäller börsutveckling och räntor, beräknas skattebortfallet till 13 miljarder.¹⁰⁹ Vänsterpartiet föreslår att ett tak på ISK-konton sätts till 2 miljoner kronor. Förslaget beräknas stärka de offentliga finanserna med 3,9 miljarder kronor 2024.¹¹⁰

I sammanhanget bör det noteras att tillgångarna inom ISK är mycket ojämnt fördelade. Det är cirka 3,9 miljoner individer som har investerat kapital i ISK. Cirka 40 procent av dessa har ett sparande som understiger 50 000 kronor. Andelen sparare som har tillgångar som överstiger 2 miljoner kronor uppgår till 4,4 procent. Samtidigt äger dessa 4,4 procent 57 procent av de samlade tillgångarna som placerats inom ISK.¹¹¹

I budgetpropositionen för 2025 går regeringen vidare med förslag som gör sparandet än mer gynnat. Förslaget att införa en skattefri grundnivå på 300 000 för sparande inom ISK och kapitalförsäkring beräknas kosta 7 miljarder kronor per år.¹¹² Det är en dyr och ineffektiv reform där hälften av skattesänkningen går till de rikaste 30 procent av befolkningen med högst disponibla inkomster.¹¹³ Såväl Konjunkturinstitutet som Ekonomistyrningsverket, plus samtliga fackliga centralorganisationer avstyrker förslaget. Konjunkturinstitutet varnar för att förslaget kan leda till ökad skatteplanering.

Vidare finns de s.k. 3:12-reglerna som ger arbetande ägare i fåmansbolag betydligt lägre skatt på sina inkomster än vanliga löntagare. Det beror på att skatten på utdelning från dessa bolag endast är 20 procent. Området regleras av en lagstiftning för att förhindra att ägare av fåmansägda företag fritt ska kunna välja om de ska ta ut vinst som lågbeskattade kapitalinkomster eller högre beskattad lön – i form av ett gränsbelopp för hur mycket delägare till fåmansbolag maximalt får ta ut i utdelning. Dessa regelverk blev dock väsentligt generösare efter en reform 2006, där skatten på utdelning sänktes från 30 procent till 20 procent, samtidigt som gränsbeloppen för utdelningen höjdes.¹¹⁴ Reformen syftade till att förbättra den skattemässiga behandlingen av riskfyllda investeringar. Empiriska undersökningar visar dock att de ökade utdelningarna som följde av förändringarna inte kan tolkas komma från ökade företagsvinster och mer entreprenörskap. De nya reglerna ledde heller inte till ökad sysselsättning (även om lönerna bland anställda ökade). Den huvudsakliga effekten har i stället blivit en

¹⁰⁸ Regeringens skrivelse 2020/21:98 Redovisning av skatteutgifter 2021.

¹⁰⁹ Regeringens skrivelse 2023/24:98 Redovisning av skatteutgifter 2024.

¹¹⁰ RUT, dnr 2024:775.

¹¹¹ Ibid.

¹¹² När förslaget är fullt ut genomfört. För 2025 föreslår regeringen att den skattefria grundnivån sätts till 150 000 kronor.

¹¹³ RUT, dnr 2024:504, egen beräkning.

¹¹⁴ Reformen baserades på förslag i utredningen av Edin, Hansson, Lodin (2005), ”Reformerad ägarbeskattning – effektivitet, prevention, legitimitet”, Finansdepartementet (2005).

omfattande inkomstomvandling bland höginkomsttagare samt ökade möjligheter till skatteplanering för de som tjänar mest.

Vänsterpartiet vill se en reformerad kapitalinkomstbeskattning, präglad av likformighet och rättvisa.

Vänsterpartiets förslag:

- Utdelning och kapitalvinst från onoterade aktier ska beskattas med 30 procent.
- Utdelning och kapitalvinst från fåmansbolag ska beskattas med 30 procent. Begränsat utdelningsutrymme. Sänk gränsbeloppet och det lönebaserade utrymmet. Begränsa det sparade utdelningsutrymmet genom en årsspärr och sänkning av uppräkningsräntan.
- Inför ett tak på 2 miljoner kronor på sparande inom ISK. Sparande utöver taket ska beskattas med den vanliga skatten på kapitalinkomster. Nej till regeringens förslag till skattefrihet.

18.5 Arvs- och gåvoskatt

Arv är ett tydligt exempel på hur kapital påverkar en individs livschanser. Arvsflödena har dessutom ökat i betydelse i Sverige, framför allt under de senaste 25–30 åren. Sedan 1990-talet mitt har de mer än fördubblats.

Arvs- och gåvoskatter finns i många OECD-länder, Vänsterpartiet föreslår att en arvs- och gåvoskatt införs också i Sverige, med ett relativt högt fribelopp. Hur stort ett sådant fribelopp ska vara behöver utredas, men vi vill ha ett fribelopp som gör att vanliga hushåll som även äger sin bostad inte påverkas.

Riksdagens utredningstjänst har inte kunnat räkna på något konkret förslag, eftersom det saknas underlag i form av offentliga register. Därför har vi sagt att vi vill utforma en skatt som drar in 1 procent av det årliga arvs- och gåvoflödet. SNS har i en rapport uppskattat det årliga (2016) arvs- och gåvoflödet till ca 370 miljarder kronor. Skatten skulle således inbringa ca 3,7 miljarder kronor per år.

Vänsterpartiets förslag:

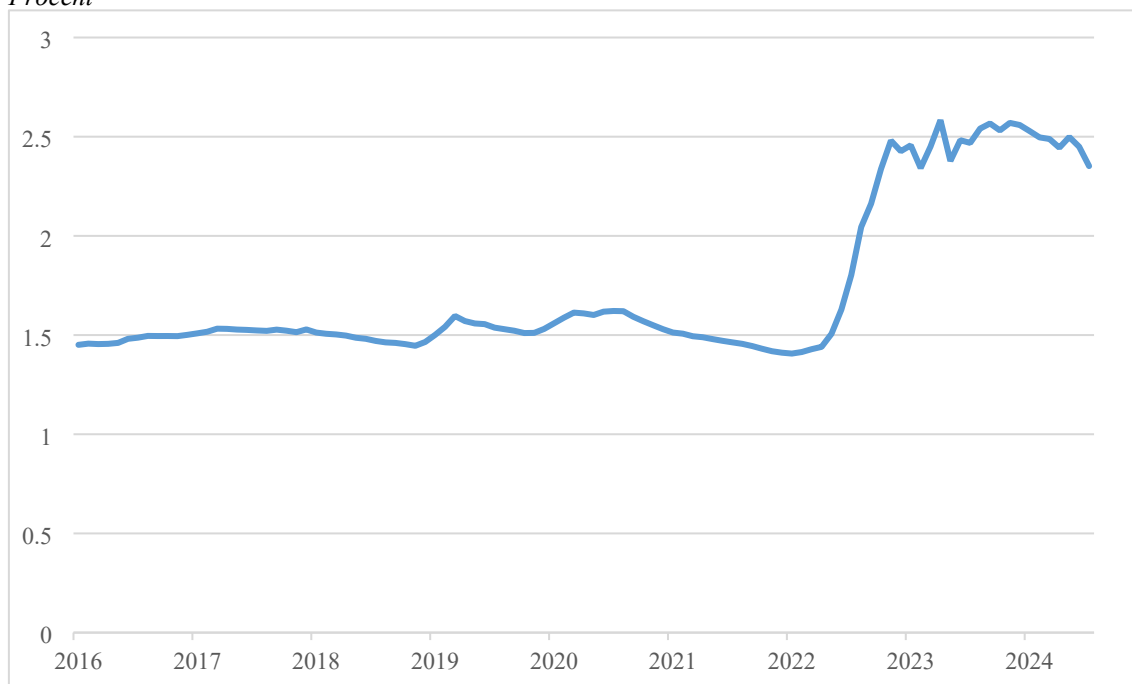
- Inför en arvs- och gåvoskatt.
- Inför ett stort fribelopp som gör att vanliga hushåll som äger sin bostad inte drabbas.

18.6 Oligopolskatt på bankernas övervinster

Bankerna har gjort rekordvinster de senaste åren. Bankernas höga vinster har både strukturella och mer tillfälliga förklaringar. På Riksbankens åtstramande penningpolitik följde kraftigt höjda bolån. Mellan januari 2022 och januari i år steg den genomsnittliga 3-månadersräntan med 227 procent. Bankerna var emellertid inte lika snabba på att höja räntan på människors transaktionskonton. Detta fick bankernas inlåningsmarginaler att explodera, se figur 37 nedan.

Figur 37 Bankernas inlåningsmarginal, 2016–2024 (juli)

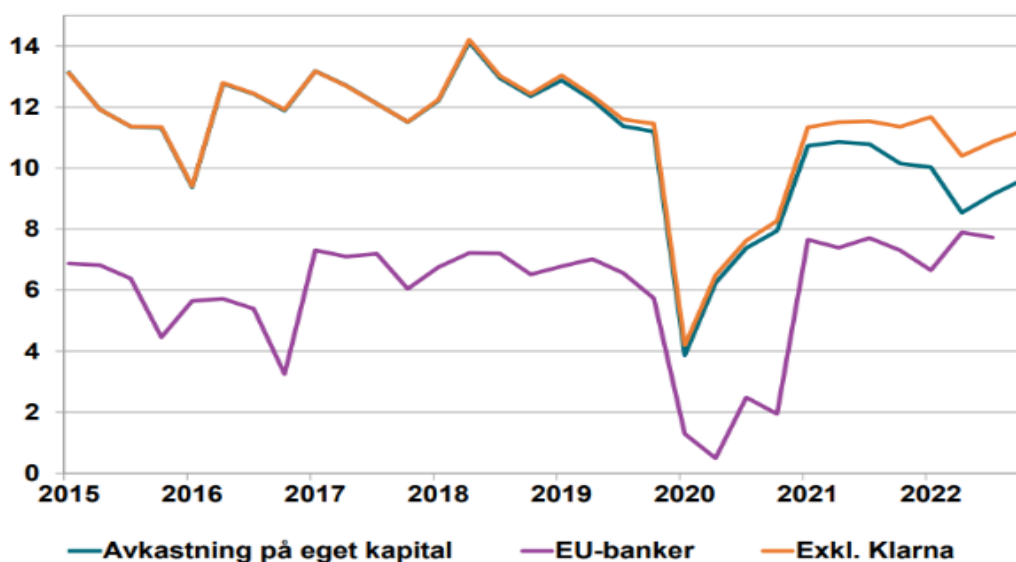
Procent

Källa: Finansinspektionen.

Den främsta anledningen till att de lyckats med detta beror på den bristande konkurrensen på bankmarknaden. Den svenska bankmarknaden är ett oligopol som domineras av de fyra storbankerna. Detta har resulterat i att de svenska bankerna under lång tid har tjänat mer än sina europeiska motsvarigheter, se figur 38 nedan som jämför avkastningen på eget kapital mellan svenska banker och banker i övriga EU.

Figur 38 Avkastning på eget kapital EU-banker jämfört med svenska banker

Källa: FI och Europeiska bankmyndigheten (EBA).

Anm. Kvoterna avser viktade genomsnitt. Glidande medelvärde avser medelvärde de fyra senaste kvartalen.

Källa: FI och Europeiska bankmyndigheten (EBA).

För att komma till rätta med detta har Vänsterpartiet föreslagit att använda statens bank (SBAB) för att sätta press på de övriga bankerna. Detta kan uppnås genom att SBAB:s avkastningskrav sänks från tio till fem procent, utöver statsobligationsräntan. Det är samma nivå som gällde fram till 2013. Vi inser dock att det kan ta tid innan detta förslag får full effekt. Så länge det inte finns ett regelverk på plats som skapar en mer pressad konkurrens på bankmarknaden anser Vänsterpartiet att bankernas övervinster ska beskattas. I likhet med vad som införts i flera europeiska länder föreslår Vänsterpartiet därför att en tillfällig bankskatt införs. Förslaget innebär att en skatt på 50 procent av bankernas övervinster införs under perioden 2025–2027, och som kan förlängas om den bristande konkurrensen kvarstår. Med övervinster avses här den överskjutande vinst som ligger över ett genomsnitt av vinsterna 2018–2022. En försiktig bedömning är att en sådan skatt kommer att öka skatteintäkterna med 15 miljarder kronor under nästa år och med 10 miljarder kronor 2026–2027.

Vänsterpartiets förslag:

- Inför en bankskatt på 50 procent av bankernas övervinster.

18.7 Beskattning av fastigheter

Avkastningen av att bo i egen villa eller bostadsrätt är en kapitalinkomst. Avkastningen består både i det löpande värdet av själva boendet¹¹⁵ och av det faktum att bostaden också kan stiga i värde. År 2007 avskaffades den gamla fastighetsskatten och ersattes med en kommunal fastighetsavgift.¹¹⁶ Den tas ut som en avgift på 0,75 procent av taxeringsvärdet, med ett tak på (för 2024) 9 525 kronor. Dagens fastighetsavgift har ingen synlig koppling till avkastning, övriga kapitalskatter eller till ränteavdragen. Taket innebär att man betalar ”full” fastighetsavgift upp till ett taxeringsvärde på knappt 1,3 miljoner kronor. På taxeringsvärden därutöver betalas ingen avgift. Detta leder till att den genomsnittliga skatten blir lägre ju mer värdet på en fastighet överstiger 1,3 miljoner kronor. Fastighetsavgiften är därmed starkt regressiv.

Vänsterpartiet vill därför komplettera den kommunala fastighetsavgiften med en statlig fastighetsskatt. Skatten ska tas ut med 1,5 procent på den del av taxeringsvärdet som överstiger 5 miljoner kronor och med 2,5 procent på den del av taxeringsvärdet som överstiger 7 miljoner kronor. Vi föreslår också att dagens begränsningsregel, som innebär att pensionärer inte ska behöva betala mer än 4 procent av sin inkomst i avgift, utökas till att omfatta alla inkomster. Fastighetsskatten beräknas omfatta cirka 142 000 småhus, vilket motsvarar knappt 6 procent av Sveriges samtliga småhus.¹¹⁷

Fastighetsbeskattning baseras på taxeringsvärden. Dessa skiljer sig åt mot dagsaktuella marknadsvärden. Hus med taxeringsvärden på 5 miljoner kronor beräknas idag kosta cirka 8,6 miljoner kronor.¹¹⁸ Det är alltså endast hus som kostar så mycket som omfattas av Vänsterpartiets förslag till fastighetsskatt. Förslaget beräknas stärka de offentliga finanserna med 4,1 miljarder kronor under 2025.¹¹⁹

¹¹⁵ Boendetjänsten kan jämföras med den hyra som betalas för boende i hyresbostad.

¹¹⁶ Den kommunala fastighetsavgiften har dock alla drag av en skatt.

¹¹⁷ RUT, dnr 2024:767.

¹¹⁸ Ibid.

¹¹⁹ Ibid.

Vänsterpartiets förslag:

- En statlig fastighetsskatt införs på villor med ett marknadsvärde på 8,6 miljoner kronor.
- Dagens begränsningsregel, som innebär att pensionärer inte ska behöva betala mer än 4 procent av sin inkomst i avgift, utökas till att omfatta alla inkomster.

18.8 Skatt på förvärvsinkomster

Den svenska skattedebatten har präglats av ett tydligt fokus på att sänka skatten på arbetsinkomster. Beskattningen av arbetsinkomster innehåller i dag mer än tio olika former av skattereduktioner – däribland rutavdrag, rotavdrag och olika former av jobbskatteavdrag. Ingen av dem med tydliga påvisbara positiva effekter. Enbart jobbskatteavdraget innebär en skattereduktion med cirka 150 miljarder kronor per år. I årets budgetproposition väljer dessutom regeringen att gå fram med skattesänkningar som enbart riktar sig mot dem med riktigt höga inkomster – vilket vi kommenterar ovan i avsnitt 13.3.

En viktig skatteprincip bör vara att lika inkomster ska beskattas lika. Denna princip slogs sönder av den borgerliga regeringen i och med införandet av de olika jobbskatteavdragen. Detta eftersom jobbskatteavdragen endast omfattar arbetsinkomster. Detta innebär att den som är arbetslös och får 25 000 kronor i månaden från a-kassan betalar ca 1 900 kronor mer i skatt varje månad än den som har en arbetsinkomst på 25 000 kronor i månaden.¹²⁰ Nu går regeringen vidare, och föreslår ytterligare ett jobbskatteavdrag, det nionde i ordningen, som ytterligare ökar skattekllyftan mellan arbetsinkomster och övriga inkomster. Förslaget kostar ca 11 miljarder kronor per år. Det är en orimlig prioritering, när landets regioner tvingas skära ned på sjukvården p.g.a. att regeringen inte indexerat statsbidragen till kommunsektorn utifrån priser, löner och förändrad demografi. Skattesänkningen är en dyr reform som dessutom inte ger normalinkomsttagare speciellt mycket mer i plånboken. För en person med en månadslön på 25 000 kronor innebär förslaget en skattesänkning på 102 kronor per månad.¹²¹

Den föregående regeringen har sedan tidigare i praktiken slutit skattekllyftan för ålderspensionärer. Vänsterpartiet föreslår att skattekllyftan sluts för alla inkomster, såsom sjuk- och rehabiliteringspenning, a-kassan, sjuk- och aktivitetsersättning och föräldraförsäkringen. Det innebär sänkt skatt för grupper med små ekonomiska marginaler.

Vänsterpartiet föreslår också att en ny skatt på 5 procentenheter införs på månadsinkomster över 62 000 kronor. Vi föreslår dessutom att jobbskatteavdragen trappas av på inkomster över 45 000 kronor i månaden, för att vara helt utfasade på månadsinkomster över 100 000 kronor i månaden. De båda förslagen bedöms sammantaget stärka de offentliga finanserna med 26 miljarder kronor 2025.¹²²

Figur 39 nedan visar utredningstjänstens fördelningsanalys av Vänsterpartiets förslag till ändrade inkomstskatter. Analysen visar att hälften av befolkningen får sänkt skatt med Vänsterpartiets förslag.

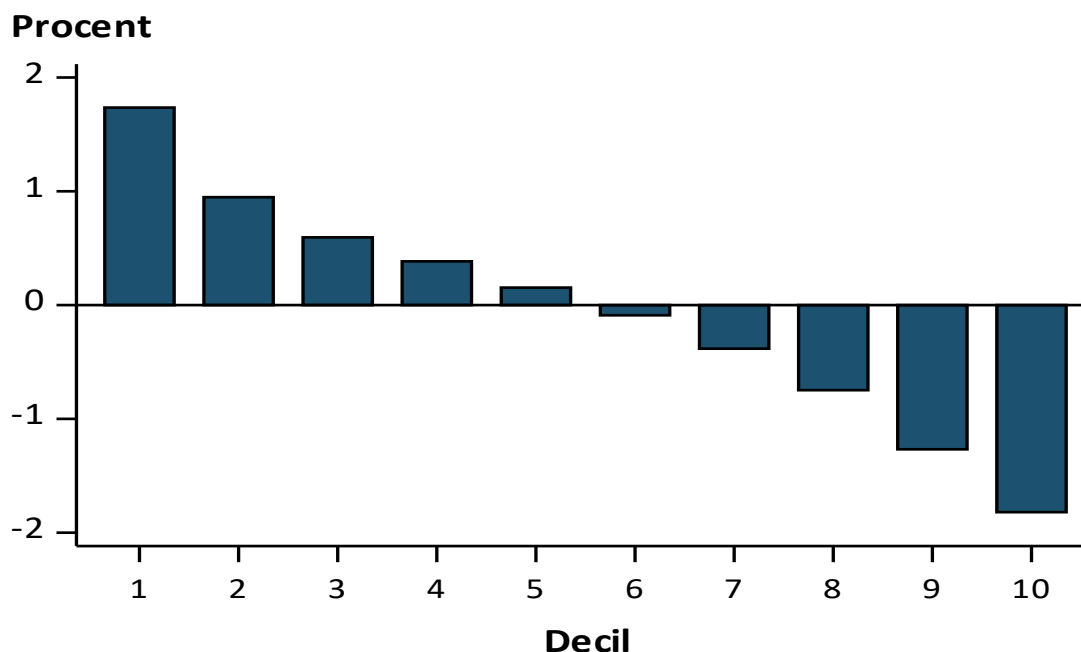
¹²⁰ RUT, dnr 2024:859.

¹²¹ BP25, vol. 1b, s. 217.

¹²² RUT, dnr 2024:859.

Figur 39 Fördelningsanalys av Vänsterpartiets förslag till ändrade inkomstskatter¹²³

Procentuell effekt på genomsnittlig individuell disponibel inkomst. Effekt mot gällande regelverk.

Källa: RUT, dnr 2024:859.

De som tjänar under 45 000 kronor i månaden får inga skattehöjningar med Vänsterpartiets förslag. En person med en arbetsinkomst på 50 000 kronor i månaden får en skattehöjning på 333 kronor/månad och en person som tjänar 70 000 kronor i månaden får en skattehöjning på 1 958 kronor/månad.¹²⁴

Vänsterpartiet noterar att riksdagen har tagit till sig vårt krav om att införa en skattereduktion för a-kasseavgifter. Vänsterpartiet föreslår också att en skattereduktion på 25 procent av fackföreningsavgifter införs. En skattereduktion för fackföreningsavgift sänker kostnaden för fackligt medlemskap och möjliggör för fler att gå med i facket, vilket kan leda till högre organisationsgrad och en högre facklig närvaro. Därmed kan den svenska arbetsmarknadsmodellen stärkas, som historiskt tjänat såväl löntagarkollektivet som samhällsekonomin väl.

Vänsterpartiets förslag:

- Höjd skatt på inkomster över 62 000 kronor/månad.
- Avtrappat jobbskatteavdrag.
- Nej till sänkt skatt för miljonärer.
- Fryst skiktgräns för 2025.
- Lika skatt på lika inkomst, vilket innebär sänkt skatt för sjuka, arbetslösa m.fl.
- Nej till nytt jobbskatteavdrag.
- Skattereduktion för avgift till fackförening.

¹²³ De förslag som ingår i analysen är: i) Ny skatt på inkomster över 62 000 kr/mån, ii) Avtrappat jobbskatteavdrag från 45 000 kr/mån, iii) Lika skatt på lika inkomst.

¹²⁴ RUT, dnr 2024:859.

18.9 Rut och rot

Avdragen för s.k. rut- och rottjänster är ytterligare exempel på skattereduktioner på inkomstskatteområdet. Skattereduktion för hushållsnära tjänster, det s.k. rutavdraget, innebär att den som köper hushållsnära tjänster kan göra avdrag från sin skatt för 50 procent av arbetskostnaden för ett antal tjänster utförda i en bostad. Vänsterpartiet har inget emot hushållsnära tjänster. Det vi vänder oss emot är att dessa ska skatte-subventioneras. Riksrevisionen visar att 40 procent av det totala rutavdragsbeloppet 2017 gick till den tiondel av befolkningen som har de högsta inkomsterna.¹²⁵ Det innebär i praktiken att låg- och medelinkomsttagare subventionerar höginkomsttagares städhjälp. Detta är inte bara orimligt och orättfärdigt, utan det är också ett slöseri med skattebetalarnas pengar. Vänsterpartiet föreslår därför att rutavdraget avskaffas. Detta beräknas stärka de offentliga med ca 7,8 miljarder kronor under 2025, vilket motsvarar den totala lönekostnaden för ca 13 500 undersköterskor inom äldreomsorgen.¹²⁶

Av samma skäl är vi emot skattereduktionen för renovering, ombyggnad och tillbyggnad (det s.k. rotavdraget). Det kan i vissa lägen vara lämpligt som konjunkturåtgärd, men inte som en permanent skattereduktion. Vi bedömer dock att rotavdraget i dagens läge, med en vikande konjunktur och där byggandet har störttyckt, är en bra konjunkturåtgärd. Vänsterpartiet föreslår dock att taket i rotstödet halveras med start 2027. Rot- och rutavdrag kan användas inom EU och EES av den som är bosatt och skattar i Sverige. Enligt Privata Affärer har det gått drygt 282 miljoner kronor till utlandet de senaste fem åren, framför allt till Spanien. Det innebär att avdragen inte fungerar som konjunkturåtgärd utan enbart blir en skattesubvention för den som har råd att ha semesterbostad utanför Sverige.

Vänsterpartiets förslag:

- Avskaffa rutavdraget.
- Behåll dagens rotavdrag som en konjunkturåtgärd de närmaste åren.
- Avskaffa rotavdraget som en permanent skattesubvention.
- Avskaffa möjligheten att använda avdragen för tjänster utanför Sveriges gränser.

18.10 Sociala avgifter

Arbetsgivaravgifterna utgör ca 27 procent av de totala skatteintäkterna. Den generella arbetsgivaravgiftssatsen är 31,42 procent. Även på detta område finns i dag en stor mängd undantag. Både unga och äldre i vissa åldersgrupper omfattas av nedsatta arbetsgivaravgifter, liksom personer som arbetar med forskning och utveckling (FoU), personer som bor i vissa stödområden och vissa enmansföretag.

Nedsatta arbetsgivaravgifter har blivit ett populärt politiskt verktyg för att signalera olika typer av satsningar. Utvärderingar av nedsatta arbetsgivaravgifter visar att effekterna på sysselsättningen är små eller obefintliga. Som exempel kan nämnas den nedsättning av arbetsgivaravgifterna med drygt 10 procentenheter för personer i åldern 19–25 år som regeringen Reinfeldt genomförde. Institutet för arbetsmarknads- och utbildningspolitisk utvärdering (IFAU) kom i sin utvärdering av reformen fram till att

¹²⁵ Riksrevisionen (2020), Rutavdraget – konsekvenser av reformen, RiR 2020:2.

¹²⁶ Beräkningen baseras på SCB:s lönestrukturstatistik för 2023, genomsnittslöner för undersköterskor inom äldreomsorgen m.m. Lönekostnaderna har räknats upp med en faktor 1,5 för att inkludera arbetsgivaravgifter, avtalsförsäkringar och avtalspensioner.

intäktsbortfallet per jobb av sänkningen uppgick till mellan 1 och 1,6 miljoner kronor, vilket då var omkring fyra gånger högre än den genomsnittliga anställningskostnaden för 19–25-åringar.¹²⁷ Den största effekten av skattesänkningen blev ökade vinster för företag med en stor andel unga arbetstagare.

Stöd till verksamheter och politikområden sker mest effektivt på utgiftssidan. Arbetsgivaravgifterna ska användas för att finansiera offentlig verksamhet och offentliga försäkringar.

I budgetpropositionen för 2025 föreslår regeringen att det s.k. växa-stödet utvidgas. Växa-stödet innebär att näringsidkare som anställer sin första person får en nedsättning av arbetsgivaravgifterna. Regeringen föreslår att stödet utvidgas till att omfatta upp till två anställda och att beloppsgränsen för hur stor ersättning som omfattas av nedsättningen höjs till 35 000 kronor per månad. Vänsterpartiet avvisar förslaget och föreslår också att följande nedsättningar avskaffas:

- Nedsättning av arbetsgivaravgifter för personer som arbetar med FoU.
- Nedsättning av arbetsgivaravgifter för den först anställda.

18.11 Ränteavdragen och hushållens kreditrestriktioner

Ett annat område som behöver reformeras är ränteavdragen. Ränteutgifter ingår i kapitalförluster. Kapitalförluster får kvittas mot kapitalinkomster och kapitalvinster. Avdragsrätten för ränteutgifter gäller för alla typer av lån, både blancolån och bostadslån. Den som har kapitalutgifter som överstiger kapitalinkomsterna kan få skattereduktion på upp till 30 procent av räntebeloppet. För ränteutgifter upp till 100 000 kronor kan avdrag göras med 30 procent.¹²⁸ Den stora delen av underskott av kapital utgörs av räntor på bostadslån.

Innan avskaffandet av den gamla fastighetsskatten fanns det en logik med dagens ränteavdrag på 30 procent. Då gick det att hävda att även fastigheter beskattades med 30 procent (via taxeringsvärden och fastighetsskatten). Det fanns då en symmetri i beskattningen genom att kapitalinkomster beskattades med 30 procent samtidigt som man fick göra avdrag för kapitalutgifter med 30 procent. Vänsterpartiets förslag till ny fastighetsskatt är dock tämligen modest och den faktiska skattenivån i förslaget är inte i närheten av 30 procent. Det blir då rimligt att minska ned på ränteavdragen. Med tanke på att många hushåll idag är pressade av höga räntor föreslår vi att avtrappningen inleds först 2027 och att avdraget då sätts till 28 procent.

Sverige har mycket strama kreditrestriktioner för bolån. För det första finns det s.k. *bolånetaket*, som innebär att man som mest får ha ett bolån som motsvarar 85 procent av värdet på sin bostad. Resten behöver man betala med en kontantinsats. Därutöver finns amorteringskravet. Det innebär att man ska amortera 1 procent av lånet per år om belåningsgraden är mellan 50 och 70 procent. Om belåningsgraden är över 70 procent ska man amortera 2 procent per år. Sedan finns ytterligare en regel som säger att om lånet är större än 4,5 gånger vad man tjänar per år, innan skatt, så ska man amortera ytterligare 1 procentenhet per år.¹²⁹ Den sammantagna effekten av dessa krav är mycket

¹²⁷ Egebark, J och Kaunitz, N (2013), ”Sänkta arbetsgivaravgifter för unga”, IFAU Rapport 2013:26.

¹²⁸ För den del av ränteutgifterna som överstiger 100 000 kronor får avdrag göras med 21 procent.

¹²⁹ <https://www.fi.se/sv/publicerat/nyheter/2021/fragor-och-svar-om-amorteringskravet-som-borjar-galla-igen-fran-och-med-i-morgon/>.

kännbara för många bolånekunder. Kraven försvårar påtagligt förstagångsköparens möjligheter att ta sig in på bolånemarknaden. Med dagens höga ränteläge är situationen för Sveriges bolånetagare än mer pressad. För närvarande sitter en kommitté som gör en översyn av regelverket på området.¹³⁰ Vänsterpartiet ser fram emot resultatet av utredningen.

18.12 Miljöskatter

Klimatförändringarna är ett akut hot mot människans framtida livsmöjligheter. I kapitel 11 och 12 redovisar vi vår politik för den gröna omställningen av ekonomin som snabbt måste komma på plats. Reformeringen av miljö- och klimatskatter bör ske inom ramen för en samlad och genomtänkt miljöpolitik. Sveriges territoriella klimatutsläpp är med ca $\frac{1}{3}$ vardera koncentrerad till industrin och inrikes transporter. Det är således dessa två områden som behöver stå i centrum om Sverige ska klara av att nå sina höga klimatmål. För att klimat- och miljöpolitiken ska få ett brett folkligt stöd måste den också ha en god fördelningsprofil, som tar hänsyn till människors olika ekonomiska förmåga och alternativ för att ställa om.

I linje med januariavtalet genomförde den förra regeringen s.k. grön skatteväxling. Problemet är att det inte är möjligt att långsiktigt sänka skatten på en stabil skattebas (arbete) och ersätta detta med höjd skatt på en instabil skattebas (utsläpp) utan att försvaga skatteintäkterna. Skatter är antingen finansierande eller styrande – att kombinera två syften ger upphov till målkonflikter. Punktskatter ska användas för styrande ändamål. Dessa intäkter kan inte varaktigt växlas mot andra skatter, eftersom målet med punktskatterna är att skattebasen ska minska.

Vänsterpartiet ser behov av en genomgripande skattereform som utjämnar de ekonomiska och regionala klyftorna och främjar hållbart resursutnyttjande med låg miljö- och klimatpåverkan i enlighet med våra klimat- och miljömål.

På skatteområdet, liksom i politiken i stort, lägger dessvärre regeringen förslag som motverkar den gröna omställningen. I budgetpropositionen för 2025 föreslår regeringen sänkt bensin- och dieselskatt med cirka 5,5 miljarder kronor. Därutöver föreslår regeringen att flygskatten ska slopas. Till detta ska läggas att de slopar skattereduktionen för mikroproduktion av förnybar el, gör det billigare att köpa husbilar med stora klimatutsläpp samt gör det dyrare att installera solceller. Sammantaget försvårar dessa förslag Sveriges möjligheter att nå nationella klimatmål samt sitt klimatåtagande gentemot EU till 2030.

Vänsterpartiet föreslår att dagens regelverk för reseavdragen ersätts med ett färdmedelsneutralt och avståndsbaserat reseavdrag. Till skillnad från dagens system som gynnar bilresor i storstadsregioner skulle ett färdmedelsneutralt och avståndsbaserat reseavdrag behandla alla reseslag neutralt och utjämna regionala skillnader. Ett avståndsbaserat och färdmedelsneutralt reseavdrag är ett effektivt styrmedel för att sänka växthusgasutsläppen vid arbetspendling. Ett sådant regelverk skulle också minska det utbredda fuskets som finns i dagens system.

Klimatomställningen kommer att kräva stora investeringar i infrastruktur, förnybar energi, energieffektivisering och andra utsläppsminskande åtgärder. Principen om att förorenaren betalar för sin miljöpåverkan har länge varit och bör fortsatt vara ett

¹³⁰ Översyn av låntagarbaserade makrotillsynsåtgärder, dir. 2023:53.

riktmärke i den svenska miljö- och klimatpolitiken. Utsläppspriset ger en tydlig styrande signal till alla aktörer och gör det mer lönsamt att investera i åtgärder som minskar utsläppen. Koldioxidskatten är ett centralt styrmedel i vår nationella klimatpolitik.

Beskattning av drivmedel är ett viktigt verktyg för att minska transportsektorns klimatpåverkan. Men den är också ett exempel på ett trubbigt verktyg som inte gör skillnad på höginkomsttagare med god tillgång till kollektivtrafik och en låginkomsttagare i glesbygd utan tillgång till alternativ till bilen. Vänsterpartiet anser det angeläget att styrmedel utformas för att minska klyftor mellan stad och landsbygd och att det vid behov införs kompensatoriska åtgärder för att beakta rättviseperspektivet när exempelvis skatter ger negativa fördelningseffekter. För att möta en ökad elektrifiering av vägtrafiken med stärkt regional rättvisa anser vi det angeläget att arbetet med en reform av vägtrafikbeskattning redan nu inleds. En differentierad vägbeskattning ger förutsättningar för låg/slopad vägs katt på landsbygd där alternativ till bil saknas och hög vägs katt i storstäder med tillgång till kollektivtrafik.

Den tunga lastbilstrafiken betalar i dag inte för den påverkan den har genom sina externa kostnader för samhället i form av exempelvis miljö- och klimatpåverkan och slitage på vägarna. Vänsterpartiet har under lång tid förespråkat en avståndsbaserad skatt på tunga lastbilar som ska vara möjlig att differentiera. Förutom klimatnyttan med en sådan beskattning ser vi stora vinster med att svenska och utländska lastbilar skulle kunna beskattas på lika villkor och att myndigheter skulle ges bättre möjligheter, genom automatiserat avläsningsbart system, att upptäcka den illegala lastbilstrafiken. Även utredningen Godstransporter på väg – vissa frågeställningar kring ett nytt miljöstyrande system (SOU 2022:13) förordar ett avståndsbaserat system med geografisk differentiering för en mer rättvisande prissättning.

Vänsterpartiet anser att de klimatskadliga subventionerna bör fasas ut och avvecklas skyndsamt. Den förra regeringen har tidigare avvecklat några få av dessa subventioner, och vi anser att det brådskar med ytterligare åtgärder för att Sverige inte ska tappa styrfart för att nå nollutsläpp. Vänsterpartiet anser därför att regeringen bör presentera en handlingsplan för hur övriga klimatskadliga subventioner kan avvecklas i närtid.

Resandet med flyget behöver kraftigt minska för att vi ska klara av våra klimatmål. Med Vänsterpartiets investeringspolitik för klimatet skulle behovet av inrikesflyg minska i betydande utsträckning. Men även utrikesflyget behöver minska i omfattning. Vänsterpartiet vill se en progressiv flygbeskattning som innebär att resenärerna betalar mer skatt ju mer de flyger. Vid den första flygresan ska skatten vara tämligen låg för att sedan successivt höjas i takt med att flygresorna ökar i antal. Den progressiva flygskatten behöver tillgodose högt ställda krav på personlig integritet samt vara utformad på ett sätt som innebär att den effektivt tjänar sitt syfte att minska flygandet.

Utöver den progressiva flygskatten anser Vänsterpartiet att lojalitetsprogrammen inom flygbranschen bör utredas. De medlemsförmåner som i dag existerar stimulerar till extensivt flygande och motverkar därmed klimatmålen. Huruvida lojalitetsprogram behöver regleras genom lagstiftning eller skatteåtgärder behöver utredas grundligt men inriktningen för reformeringen bör vara att göra lojalitetsprogrammen obsoleta.

Vänsterpartiet anser att det är mycket angeläget att Sverige får en bättre beskattning av bekämpningsmedel då dagens beskattning har liten miljöeffekt. Danmark, Norge och Frankrike har en betydligt starkare lagstiftning där skatten ökar med medlets giftighet, vilket lett till att lantbrukare byter till mindre giftiga medel. Vänsterpartiet ser ett stort behov av att en differentierad beskattning av växtskyddsmedel införs i Sverige, som i

likhet med den som finns i Danmark ökar med medlets giftighet. Intäkterna från skatten bör återföras till lantbruket för att utveckla hållbara växtskyddsmetoder. Vänsterpartiet anser att regeringen bör återkomma med förslag på en ny bekämpningsmedelsskatt differentierad utifrån bekämpningsmedlens olika miljö- och hälsorisker.

Vänsterpartiets förslag:

- Inför ett färdmedelsneutralt och avståndsbaserat reseavdrag.
- Nej till regeringens förslag på sänkt bensin- och dieselskatt.
- Anta handlingsplan för att avveckla klimatskadliga subventioner.
- Nej till regeringens förslag om slopad flygskatt. Inför istället en progressiv flygskatt.
- Utred förutsättningarna för en geografiskt anpassad vägskatt för personbilar.
- Inför en avståndsbaserad skatt för godstransporter på väg.
- Nej till sänkt jordbruksdiesel.
- Inför en ny bekämpningsmedelsskatt differentierad utifrån bekämpningsmedlens olika miljö- och hälsorisker.
- Nej till sänkt subventionsgrad för installation av solceller.
- Nej till slopad skattereduktion för mikroproduktion av förnybar el.

18.13 Vänsterpartiets skatteförslag

Tabell 8 Vänsterpartiets skatteförslag, 2025–2027

Avvikelse från regeringen, offentligfinansiella effekter, miljarder kr

	2025	2026	2027	Källa/referens
Nej till regeringens skatteförslag i BP25				
Nej till regeringens skattesänkning för miljonärer	4,71	4,71	4,71	BP25
Nej till höjda skiktgränser	6,2	2,8	3,6	RUT 2024:1065
Nej till nytt jobbskatteavdrag	11,09	11,09	11,09	BP25
Nej till ytterligare höjning av grundavdraget	2,41	2,41	2,41	BP25
Nej till ytterligare sänkt skatt på bensin och diesel	3,17	5,49	5,65	BP25
Nej till slopad flygskatt	0,87	1,82	1,88	BP25
Nej till skattefrihet för ISK	4,4	7	7	BP25
Nej till retroaktiv sänkning av ränteavdragen för vissa lån	-4,32	-8,68	-8,68	BP25
Nej till utvidgning av växa-stödet	0,08	0,19	0,25	BP25
Nej till förlängning av sänkt skatt på diesel inom jord- och skogsbruk	0,61			BP25
Nej till ändrad malus för husbilar	0,04	-0,03	-0,12	BP25
Nej till slopad skattereduktion för mikroproduktion av förnybar el		-0,68	-0,68	BP25
Nej till sänkt subventionsgrad för installation av solceller	-0,10	-0,20	-0,20	BP25
Nej till ökad expertskatt	0,07	0,14	0,21	BP25
Summa regeringens skatteförslag i BP25	29,23	26,06	27,12	
För ökad rättvisa				
Oligopolskatt på bankernas övervinster	15	10	10	Egen beräkning
Höjd skatt för de över 62 000 kr/mån	10,90	11,20	12,10	RUT 2024:859
Arvs- och gåvoskatt	3,70	3,70	3,70	SNS (2018)

	2025	2026	2027	Källa/referens
Avståndsbaseerat och färdmedelsneutralt reseavdrag	-3,50	-3,30	-3,00	RUT 2024:778
Återinför skatt på plastbärkassar	0,55	0,55	0,55	RUT 2024:781
Återinför avskaffad avfallsförbränningsskatt	0,45	0,47	0,47	RUT 2024:779
Återinför sänkt moms på reparationer	-0,08	-0,08	-0,08	RUT 2024:780
Summa nya skatteförslag	27,02	22,54	23,74	
<i>För ökad likformighet</i>				
Skattereduktion för fackföreningsavgift	-2,70	-2,70	-2,70	RUT 2024:760
Sänkt skatt för sjuka, arbetslösa m.fl.	-10,00	-10,40	-10,50	RUT 2024:859
Slopa nedsättning arbetsgivaravgifter FoU	2,70	2,86	2,86	RUT 2024:761
Arbetsgivaravgifter för den första anställd	0,11	0,21	0,24	RUT 2024:762
Avskaffa rutavdraget	7,80	8,10	8,50	RUT 2024:763
Sänkt tak rotavdraget			3,20	RUT 2024:853
Utdelning och kapitalvinst fåmansbolag	13,56	13,56	13,56	Skr. 2023/24:98
Utdelning och kapitalvinst onoterade bolag	2,30	2,40	2,40	RUT 2024:764
Tak ISK	3,90	4,20	4,50	RUT 2024:775
Avtrappat ränteavdrag 2027			2,70	RUT 2024:857
Avtrappat jobbskatteavdrag, från 45 000 kr/mån	15,20	17,30	18,70	RUT 2024:859
Fastighetsskatt på villor med 8,6 mnkr i marknadsvärde	4,10	4,10	4,10	RUT 2024:767
Tak och uppskovsränta avyttring bostad	2,00	2,10	2,10	RUT 2024:768
Återinföra koldioxidskatt på bränsle inom EU ETS	0,10	0,10	0,10	RUT 2024:769
Summa reducera skattesubventioner	39,07	41,83	49,76	
Summa ändrade skatter (avrundat)	95	90	100	

19 Utgiftsramar och fördelning av utgifter i statsbudgeten

Tabell 9 Vänsterpartiets förslag till utgiftsramar 2025

Tusental kronor

Utgiftsområde	Regeringens förslag	Avvikelse från regeringen
1 Rikets styrelse	20 130 981	316 300
2 Samhällsekonomi och finansförvaltning	21 734 078	144 000
3 Skatt, tull och exekution	14 812 398	100 000
4 Rättsväsendet	86 791 679	95 000
5 Internationell samverkan	2 278 371	51 600
6 Försvar och samhällets krisberedskap	169 680 344	±0
7 Internationellt bistånd	44 499 844	10 598 544
8 Migration	11 937 532	105 000
9 Hälsovård, sjukvård och social omsorg	120 254 872	6 278 000
10 Ekonomisk trygghet vid sjukdom och funktionsnedsättning	123 058 927	16 050 300
11 Ekonomisk trygghet vid ålderdom	62 890 360	3 300 000
12 Ekonomisk trygghet för familjer och barn	104 531 449	14 387 900
13 Integration och jämställdhet	6 265 767	1 569 000
14 Arbetsmarknad och arbetsliv	93 539 399	18 671 000
15 Studiestöd	33 793 466	620 000
16 Utbildning och universitetsforskning	103 845 141	5 385 000
17 Kultur, medier, trossamfund och fritid	16 861 894	2 367 000
18 Samhällsplanering, bostadsförsörjning och byggande samt konsumentpolitik	3 240 094	6 871 000
19 Regional utveckling	4 294 201	170 000
20 Klimat, miljö och natur	16 438 897	15 486 000
21 Energi	6 631 297	4 305 000
22 Kommunikationer	94 447 432	15 447 000
23 Areella näringar, landsbygd och livsmedel	21 697 804	3 007 000
24 Näringsliv	8 315 298	527 000
25 Allmänna bidrag till kommuner	173 107 254	6 647 000
26 Statskuldsräntor m.m.	28 755 200	±0
27 Avgiften till Europeiska unionen	47 761 911	±0
Summa utgiftsområden	1 441 595 890	132 498 644
Minskning av anslagsbehållningar inkl. SSR	-10 567 382	±0
Summa utgifter	1 431 028 508	132 498 644
Riksgäldskontorets nettoutlåning	-2 984 969	±0
Kassamässig korrigerering	370 837	±0
Summa	1 428 414 376	132 498 644

Tabell 10 Vänsterpartiets förslag till utgiftsramar 2026 och 2027*Miljoner kronor*

Utgiftsområde	Avvikelse från regeringen	
	2026	2027
1 Rikets styrelse	390	380
2 Samhällsekonomi och finansförvaltning	213	237
3 Skatt, tull och exekution	100	100
4 Rättsväsendet	65	79
5 Internationell samverkan	52	52
6 Försvar och samhällets krisberedskap	±0	±0
7 Internationellt bistånd	10 599	10 599
8 Migration	-1 575	-1 320
9 Hälsovård, sjukvård och social omsorg	4 082	5 572
10 Ekonomisk trygghet vid sjukdom och funktionsnedsättning	17 453	17 720
11 Ekonomisk trygghet vid ålderdom	2 200	2 200
12 Ekonomisk trygghet för familjer och barn	20 300	20 800
13 Integration och jämställdhet	1 579	1 589
14 Arbetsmarknad och arbetsliv	21 281	24 381
15 Studiestöd	1 120	1 120
16 Utbildning och universitetsforskning	6 897	9 900
17 Kultur, medier, trossamfund och fritid	2 454	2 634
18 Samhällsplanering, bostadsförsörjning och byggande samt konsumentpolitik	10 235	10 710
19 Regional utveckling	170	170
20 Klimat, miljö och natur	16 518	19 511
21 Energi	5 305	5 030
22 Kommunikationer	16 339	14 423
23 Areella näringar, landsbygd och livsmedel	3 012	3 072
24 Näringsliv	577	577
25 Allmänna bidrag till kommuner	20 097	22 287
26 Statskuldsräntor m.m.	±0	±0
27 Avgiften till Europeiska unionen	±0	±0
Summa utgiftsområden	159 462	171 822
Minskning av anslagsbehållningar inkl. SSR	±0	±0
Summa utgifter	159 462	171 822
Riksgäldskontorets nettoutlåning	±0	±0
Kassamässig korrigerig	±0	±0
Summa	159 462	171 822

Tabell 11 Fördelning av utgifter i statsbudgeten 2025–2027

Avvikelser gentemot regeringen för utgiftsområde 1 Rikets styrelse

Miljoner kronor

	Avvikelse från regeringen		
	2025	2026	2027
Anslag inom utgiftsområde 1 Rikets styrelse			
1:1 Kungliga hov- och slottsstaten	-29	-29	-29
2:1 Riksdagens ledamöter och partier m.m.	-120	-120	-120
3:1 Sametinget	66	66	66
4:1 Regeringskansliet m.m.	-502	-502	-502
5:1 Länsstyrelserna m.m.	125	125	125
6:3 Integritetsskyddsmyndigheten	20	20	20
6:6 Institutet för mänskliga rättigheter	25	25	25
7:1 Åtgärder för nationella minoriteter	152	152	142
8:1 Mediestöd	526	590	590
99:1 Anslag 7:2 Åtgärder för den nationella minoriteten romer	50	60	60
99:2 Svensk ambassadör för FN-resolution 1325	3	3	3
Summa	316	390	380

Avvikelser gentemot regeringen för utgiftsområde 2 Samhällsekonomi och finansförvaltning

Miljoner kronor

	Avvikelse från regeringen		
	2025	2026	2027
Anslag inom utgiftsområde 2 Samhällsekonomi och finansförvaltning			
1:6 Finanspolitiska rådet	-6	-12	-13
1:11 Finansinspektionen	10	10	10
1:15 Statens servicecenter	50	100	100
99:1 Stockholmsinstitutet	20	40	60
99:2 Klimatinvesteringsmyndighet	70	75	80
Summa	144	213	237

Avvikelser gentemot regeringen för utgiftsområde 3 Skatt, tull och exekution

Miljoner kronor

	Avvikelse från regeringen		
	2025	2026	2027
Anslag inom utgiftsområde 3 Skatt, tull och exekution			
1:2 Tullverket	100	100	100
Summa	100	100	100

Avvikelser gentemot regeringen för utgiftsområde 4 Rättsväsendet

Miljoner kronor

	Avvikelse från regeringen		
	2025	2026	2027
Anslag inom utgiftsområde 4 Rättsväsendet			
1:1 Polismyndigheten	-10	-10	90
1:3 Åklagarmyndigheten	10	10	10
1:4 Ekobrottsmyndigheten	30	30	30
1:5 Sveriges Domstolar	10	10	10
1:6 Kriminalvården	-10	-40	-126
1:7 Brottsförebyggande rådet	30	30	30
1:11 Rättsliga biträden m.m.	35	35	35
Summa	95	65	79

Avvikelser gentemot regeringen för utgiftsområde 5 Internationell samverkan

Miljoner kronor

	Avvikelse från regeringen		
	2025	2026	2027
Anslag inom utgiftsområde 5 Internationell samverkan			
1:1 Avgifter till internationella organisationer	30	30	30
1:2 Freds- och säkerhetsfrämjande verksamhet	2	2	2
1:5 Utrikes- och säkerhetspolitiskt strategiska insatser	20	20	20
Summa	52	52	52

Avvikelser gentemot regeringen för utgiftsområde 6 Försvar och samhällets krisberedskap

Miljoner kronor

	Avvikelse från regeringen		
	2025	2026	2027
Utgiftsområde 6 Försvar och samhällets krisberedskap			
Summa	±0	±0	±0

Avvikelser gentemot regeringen för utgiftsområde 7 Internationellt bistånd

Miljoner kronor

	Avvikelse från regeringen		
	2025	2026	2027
Anslag inom utgiftsområde 7 Internationellt bistånd			
1:1 Biståndsverksamhet	10 097	10 097	10 097
1:2 Styrelsen för internationellt utvecklingssamarbete (Sida)	428	428	428
1:3 Nordiska Afrikainstitutet	4	4	4
1:4 Folke Bernadotteakademin	51	51	51
1:5 Riksrevisionen: Internationellt utvecklingssamarbete	12	12	12
1:6 Utvärdering av internationellt bistånd	6	6	6
Summa	10 599	10 599	10 599

Avvikelser gentemot regeringen för utgiftsområde 8 Migration

Miljoner kronor

	Avvikelse från regeringen		
	2025	2026	2027
Anslag inom utgiftsområde 8 Migration			
1:1 Migrationsverket	-110	-170	-320
1:2 Ersättningar och bostadskostnader	350	50	-50
1:3 Migrationspolitiska åtgärder	-105	-1 425	-920
1:6 Offentligt biträde i utlänningsärenden	-30	-30	-30
Summa	105	-1 575	-1 320

Avvikelser gentemot regeringen för utgiftsområde 9 Hälsovård, sjukvård och social omsorg

Miljoner kronor

	Avvikelse från regeringen		
	2025	2026	2027
Anslag inom utgiftsområde 9 Hälsovård, sjukvård och social omsorg			
1:4 Tandvårdsförmåner	4 876	2 652	3 899
1:5 Bidrag för läkemedelsförmånerna	540	2 160	2 700
1:6 Bidrag till folkhälsa och sjukvård	5 750	850	850
1:8 Bidrag till psykiatri	700	700	700
1:11 Prestationsbundna insatser för att korta vårdköerna	-7 480	-4 275	-4 675
1:12 Inspektionen för vård och omsorg	60	60	60
2:4 Insatser mot hiv/aids och andra smittsamma sjukdomar	23	26	29
2:6 Stöd till främjande av en aktiv och meningsfull fritid för barn och unga	50	50	50
4:1 Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd	8	8	8
4:4 Kostnader för statlig assistansersättning	91	91	91
4:7 Bidrag till utveckling av socialt arbete m.m.	1 450	1 450	1 450
99:1 TBE-vaccin med högkostnadsskydd för vuxna och avgiftsfritt för barn	100	200	300
99:2 Nationellt vaccinprogram för äldre	110	110	110
Summa	6 278	4 082	5 572

Avvikelser gentemot regeringen för utgiftsområde 10 Ekonomisk trygghet vid sjukdom och funktionsnedsättning

Miljoner kronor

	Avvikelse från regeringen		
	2025	2026	2027
Anslag inom utgiftsområde 10 Ekonomisk trygghet vid sjukdom och funktionsnedsättning			
1:1 Sjukpenning och rehabilitering m.m.	1 413	1 839	1 958
1:2 Aktivitets- och sjukersättningar m.m.	4 134	4 813	4 622
1:4 Arbetskadeersättningar m.m.	231	429	646
2:1 Försäkringskassan	472	572	694
99:1 Ersättning för sjuklön, inkl. arbetsgivaravgifter	9 800	9 800	9 800
Summa	16 050	17 453	17 720

Avvikelser gentemot regeringen för utgiftsområde 11 Ekonomisk trygghet vid ålderdom

Miljoner kronor

	Avvikelse från regeringen		
	2025	2026	2027
Anslag inom utgiftsområde 11 Ekonomisk trygghet vid ålderdom			
1:3 Bostadstillägg till pensionärer	-100	-1 200	-1 200
1:5 Inkomstpensionstillägg	3 400	3 400	3 400
Summa	3 300	2 200	2 200

Avvikelser gentemot regeringen för utgiftsområde 12 Ekonomisk trygghet för familjer och barn

Miljoner kronor

	Avvikelse från regeringen		
	2025	2026	2027
Anslag inom utgiftsområde 12 Ekonomisk trygghet för familjer och barn			
1:1 Barnbidrag	9 400	9 400	9 400
1:2 Föräldraförsäkring	1 400	1 500	1 700
1:8 Bostadsbidrag	3 588	9 400	9 700
Summa	14 388	20 300	20 800

Avvikelser gentemot regeringen för utgiftsområde 13 Integration och jämställdhet

Miljoner kronor

	Avvikelse från regeringen		
	2025	2026	2027
Anslag inom utgiftsområde 13 Integration och jämställdhet			
1:2 Kommunersättningar vid flyktingmottagande	1 519	1 529	1 539
3:1 Särskilda jämställdhetsåtgärder	50	50	50
Summa	1 569	1 579	1 589

Avvikelser gentemot regeringen för utgiftsområde 14 Arbetsmarknad och arbetsliv

Miljoner kronor

	Avvikelse från regeringen		
	2025	2026	2027
Anslag inom utgiftsområde 14 Arbetsmarknad och arbetsliv			
1:1 Arbetsförmedlingens förvaltningskostnader	2 000	3 000	3 000
1:2 Bidrag till arbetslöshetsersättning och aktivitetsstöd	12 360	11 220	13 070
1:3 Kostnader för arbetsmarknadspolitiska program och insatser	2 238	3 338	3 338
1:4 Lönebidrag och Samhall m.m.	400	1 100	1 700
1:5 Nystartsjobb och etableringsjobb	400	900	1 000
1:13 Etableringsersättning till vissa nyanlända invandrare	928	1 378	1 928
2:1 Arbetsmiljöverket	325	271	271
2:5 Myndigheten för arbetsmiljökunskap	±0	54	54
2:6 Regional skyddsombudsverksamhet	20	20	20
Summa	18 671	21 281	24 381

Avvikelser gentemot regeringen för utgiftsområde 15 Studiestöd

Miljoner kronor

	Avvikelse från regeringen		
	2025	2026	2027
Anslag inom utgiftsområde 15 Studiestöd			
1:2 Studiemedel	320	520	520
1:7 Studiestartsstöd	300	600	600
Summa	620	1 120	1 120

Avvikelser gentemot regeringen för utgiftsområde 16 Utbildning och universitetsforskning

Miljoner kronor

	Avvikelse från regeringen		
	2025	2026	2027
Anslag inom utgiftsområde 16 Utbildning och universitetsforskning			
1:1 Statens skolverk	80	80	80
1:5 Utveckling av skolväsendet och annan pedagogisk verksamhet	900	1 900	3 900
1:7 Maxtaxa i förskola, fritidshem och annan pedagogisk verksamhet samt kvalitetshöjande åtgärder inom förskola	2 690	3 220	4 220
1:10 Fortbildning av lärare och förskolepersonal	250	500	500
1:17 Statligt stöd till vuxenutbildning	300	30	30
2:2 Universitets- och högskolerådet	20	20	20
2:64 Särskilda utgifter inom universitet och högskolor	1 038	1 040	1 043
2:66 Ersättningar för klinisk utbildning och forskning	42	42	42
2:67 Särskilda bidrag inom högskoleområdet	30	30	30
3:1 Vetenskapsrådet: Forskning och forskningsinformation	15	15	15
4:1 Internationella program	20	20	20
Summa	5 385	6 897	9 900

Avvikelser gentemot regeringen för utgiftsområde 17 Kultur, medier, trossamfund och fritid

Miljoner kronor

	Avvikelse från regeringen		
	2025	2026	2027
Anslag inom utgiftsområde 17 Kultur, medier, trossamfund och fritid			
1:1 Statens kulturråd	3	±0	±0
1:2 Bidrag till allmän kulturverksamhet, utveckling samt internationellt kulturutbyte och samarbete	390	390	540
1:4 Forsknings- och utvecklingsinsatser inom kulturområdet	1	1	1
1:5 Stöd till icke-statliga kulturlokaler	10	10	10
1:6 Bidrag till regional kulturverksamhet	35	35	55
2:2 Bidrag till vissa teater-, dans- och musikändamål	50	50	50
3:1 Bidrag till litteratur och kulturtidskrifter	8	8	8
4:3 Nämnden för hemslöjdsfrågor	3	3	3
4:4 Bidrag till bild- och formområdet	30	30	30

	Avvikelse från regeringen		
	2025	2026	2027
5:2 Ersättningar och bidrag till konstnärer	5	35	35
6:1 Riksarkivet	40	40	40
7:1 Riksantikvarieämbetet	9	9	9
7:2 Bidrag till kulturmiljövård	20	20	20
7:3 Kyrkoantikvarisk ersättning	30	40	50
7:4 Bidrag till arbetslivsmuseer	2	2	2
8:1 Centrala museer: Myndigheter	130	130	130
8:2 Centrala museer: Stiftelser	55	55	55
9:2 Stöd till trossamfund	5	5	5
10:1 Filmstöd	70	70	70
12:1 Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällsfrågor	50	50	50
12:2 Bidrag till nationell och internationell ungdomsverksamhet	10	10	10
13:1 Stöd till idrotten	425	425	425
13:2 Bidrag till allmänna samlingslokaler	40	40	40
13:3 Stöd till friluftorganisationer	10	10	10
14:1 Statsbidrag till studieförbund	350	400	400
14:2 Statsbidrag till folkhögskolor	380	380	380
99:1 Digitaliseringsåtgärder för kulturarvsinstitutioner	100	100	100
99:2 Särskilda insatser inom folkbildningen	106	106	106
Summa	2 367	2 454	2 634

Avvikelser gentemot regeringen för utgiftsområde 18 Samhällsplanering, bostadsförsörjning och byggande samt konsumentpolitik

Miljoner kronor

	Avvikelse från regeringen		
	2025	2026	2027
Anslag inom utgiftsområde 18 Samhällsplanering, bostadsförsörjning och byggande samt konsumentpolitik			
1:1 Bostadspolitisk utveckling	-140	-380	-505
1:4 Boverket	253	255	255
2:1 Konsumentverket	50	50	50
2:4 Åtgärder på konsumentområdet	18	20	20
99:1 Stöd för anordnande av klimatsmarta hyresbostäder	2 000	4 500	5 000
99:2 Stöd för anordnande av klimatsmarta studentbostäder	250	500	500
99:3 Stöd för uppförande av flerbostadshus i trä	750	1 500	1 500
99:4 Statliga topplån för byggande av hyresrätter	200	200	200
99:5 Stöd för renovering och energieffektivisering av flerbostadshus med hyresrätt	3 000	3 000	3 000
99:6 Klimatsmart stadsplanering	100	200	300
99:7 Klimatneutrala byggplaner	100	100	100

	Avvikelse från regeringen		
	2025	2026	2027
99:8 Investeringsstöd för att upprusta, utveckla och bygga nya lekparker, bemannade parklekar och områden för spontanidrott	250	250	250
99:9 Radonstöd	40	40	40
Summa	6 871	10 235	10 710

Avvikelser gentemot regeringen för utgiftsområde 19 Regional utveckling

Miljoner kronor

	Avvikelse från regeringen		
	2025	2026	2027
Anslag inom utgiftsområde 19 Regional utveckling			
1:1 Regionala utvecklingsåtgärder	170	170	170
Summa	170	170	170

Avvikelser gentemot regeringen för utgiftsområde 20 Klimat, miljö och natur

Miljoner kronor

	Avvikelse från regeringen		
	2025	2026	2027
Anslag inom utgiftsområde 20 Klimat, miljö och natur			
1:1 Naturvårdsverket	54	62	72
1:2 Miljöövervakning m.m.	53	72	78
1:3 Åtgärder för värdefull natur	2 031	2 031	2 088
1:4 Sanering och återställning av förorenade områden	±0	140	140
1:6 Kemikalieinspektionen	30	40	40
1:10 Klimatanpassning	100	100	100
1:11 Åtgärder för havs- och vattenmiljö	400	500	600
1:13 Internationellt miljösamarbete	16	16	16
1:14 Skydd av värdefull natur	3 685	3 685	4 185
1:15 Havs- och vattenmyndigheten	70	70	70
1:16 Klimatinvesteringar	3 575	4 080	5 500
1:17 Klimatpremier	1 272	1 022	1 022
99:1 Statligt stöd för rening av PFAS	250	300	300
99:2 Klimatanpassade och gröna städer	350	400	400
99:3 Inför bonus för folkelbilar	3 100	3 500	3 900
99:4 Forskning för klimatomställning	500	500	1 000
Summa	15 486	16 518	19 511

Avvikelser gentemot regeringen för utgiftsområde 21 Energi

Miljoner kronor

	Avvikelse från regeringen		
	2025	2026	2027
Anslag inom utgiftsområde 21 Energi			
99:1 Stärkt elöverföringskapacitet	2 000	3 000	3 000
99:2 Investeringar till lokal förnybar elproduktion	1 000	1 000	1 000
99:3 Vindkraft – ersättningsmodell till kommuner	275	275	±0
99:4 Stödpengar till drift av laddinfrastruktur	30	30	30
99:5 Havsvind, statligt ägande	1 000	1 000	1 000
Summa	4 305	5 305	5 030

Avvikelser gentemot regeringen för utgiftsområde 22 Kommunikationer

Miljoner kronor

	Avvikelse från regeringen		
	2025	2026	2027
Anslag inom utgiftsområde 22 Kommunikationer			
1:1 Utveckling av statens transportinfrastruktur	4 700	2 300	2 300
1:2 Vidmakthållande av statens transportinfrastruktur	4 950	2 981	1 000
1:3 Trafikverket	±0	200	200
1:4 Ersättning för sjöräddning och fritidsbåtsändamål	339	339	339
1:6 Ersättning avseende flygplatser	-107	-107	-107
1:16 Internationell tågtrafik	±0	30	95
1:18 Lån till körkort	120	151	151
2:2 Ersättning för särskilda tjänster för personer med funktionsnedsättning	25	25	25
99:1 Sverigebiljett	5 000	10 000	10 000
99:2 Utbildningssatsning järnväg och sjöfart	120	120	120
99:3 Gotlandstrafiken	200	200	200
99:5 Konverteringsstöd för begagnade bilar	100	100	100
Summa	15 447	16 339	14 423

Avvikelser gentemot regeringen för utgiftsområde 23 Areella näringar, landsbygd och livsmedel

Miljoner kronor

	Avvikelse från regeringen		
	2025	2026	2027
Anslag inom utgiftsområde 23 Areella näringar, landsbygd och livsmedel			
1:1 Skogsstyrelsen	40	40	40
1:2 Insatser för skogsbruket	1 200	1 200	1 250
1:7 Ersättningar för viltskador m.m.	40	40	40
1:8 Statens jordbruksverk	90	90	90
1:12 Nationell medfinansiering till den gemensamma jordbrukspolitiken 2023–2027	1 552	1 557	1 567
1:23 Sveriges lantbruksuniversitet	85	85	85
Summa	3 007	3 012	3 072

Avvikelser gentemot regeringen för utgiftsområde 24 Näringsliv

Miljoner kronor

	Avvikelse från regeringen		
	2025	2026	2027
Anslag inom utgiftsområde 24 Näringsliv			
1:2 Verket för innovationssystem: Forskning och utveckling	35	35	35
1:3 Institutens strategiska kompetensmedel	30	30	30
1:5 Näringslivsutveckling	122	122	122
1:8 Sveriges geologiska undersökning	20	20	20
1:16 Omstrukturering och genomlysning av statligt ägda företag	-50	±0	±0
1:20 Bidrag till företagsutveckling och innovation	120	120	120
99:1 Program för grön omställning inom pappersindustrin	250	250	250
Summa	527	577	577

Avvikelser gentemot regeringen för utgiftsområde 25 Allmänna bidrag till kommuner

Miljoner kronor

	Avvikelse från regeringen		
	2025	2026	2027
Anslag inom utgiftsområde 25 Allmänna bidrag till kommuner			
1:1 Kommunalekonomisk utjämning	1 647	11 097	10 287
99:1 Satsning brottsförebyggande arbete	200	200	200
99:2 Investeringsstöd samhällsfastigheter	1 800	1 800	1 800
99:3 Sverigejobb	3 000	7 000	10 000
Summa	6 647	20 097	22 287

Avvikelser gentemot regeringen för utgiftsområde 26 Statsskuldräntor m.m.

Miljoner kronor

	Avvikelse från regeringen		
	2025	2026	2027
Utgiftsområde 26 Statsskuldräntor m.m.			
Summa	±0	±0	±0

Avvikelser gentemot regeringen för utgiftsområde 27 Avgiften till Europeiska unionen

Miljoner kronor

	Avvikelse från regeringen		
	2025	2026	2027
Utgiftsområde 27 Avgiften till Europeiska unionen			
Summa	±0	±0	±0

20 Den offentliga sektorns finanser m.m.

Tabell 12 Den offentliga sektorns finanser (V)

Miljoner kronor, avvikelse från regeringen

	2025	2026	2027
Offentlig sektors inkomster	106 203	102 065	113 276
Offentlig sektors utgifter	147 459	173 632	186 622
Finansiellt sparande i offentlig sektor	-41 256	-71 567	-73 346
Staten	-45 936	-76 967	-79 136
Ålderspensionssystemet	3 300	3 100	3 500
Kommunsektorn	1 380	2 300	2 290
Finansiellt sparande i procent av BNP (nivå)	-1,94 %	-1,65 %	-0,58 %

Tabell 13 Kommunsektorns finanser (V)

Miljoner kronor, avvikelse från regeringen

	2025	2026	2027
Kommunernas inkomster	34 302	44 992	50 962
Kommunal inkomstskatt	19 640	19 570	20 590
Kapitalinkomster och övriga inkomster	±0	±0	±0
Statsbidrag under utgiftsområde 25	6 647	20 097	22 287
därav ekonomiska regleringar	-21 040	-21 770	-22 690
Statsbidrag från övriga utgiftsområden	8 015	5 325	8 085
Utgifter	32 922	42 692	48 672
Finansiellt sparande i kommunsektorn	1 380	2 300	2 290

Tabell 14 Statens budgetsaldo och statsskulden (V)

Miljoner kronor, avvikelse från regeringen

	2025	2026	2027
Inkomster i statens budget	86 563	82 495	92 686
därav inkomster av försåld egendom	±0	±0	±0
Utgifter i statens budget	132 499	159 462	171 822
därav statsskuldsräntor	±0	±0	±0
Riksgäldskontorets nettoutlåning	±0	±0	±0
Kassamässig korrigerering	±0	±0	±0
Statens budgetsaldo	-45 936	-76 967	-79 136

Tabell 15 Inkomster i statens budget (V)

Miljoner kronor, avvikelse från regeringen

	2025	2026	2027
Direkta skatter på arbete	50 200	48 690	56 460
Indirekta skatter på arbete	5 230	5 710	5 810
Skatt på kapital	44 323	37 875	40 846
Skatt på konsumtion och insatsvaror	6 350	9 290	9 660
Offentliga sektorns skatteintäkter	106 103	101 565	112 776
avgår skatter till andra sektorer	-20 540	-20 370	-21 590
Statens skatteintäkter	85 563	81 195	91 186
Periodiseringar	±0	±0	±0

	2025	2026	2027
Statens skatteinkomster	85 563	81 195	91 186
Övriga inkomster	1 000	1 300	1 500
Inkomster i statens budget	86 563	82 495	92 686

Tabell 16 Utgiftstak för staten (V)

Miljoner kronor, avvikelse från regeringen

	2025	2026	2027
Takbegränsade utgifter	132 499	159 462	171 822
Budgeteringsmarginal	501	538	178
Utgiftstak för staten	133 000	160 000	172 000

Anm.: Vänsterpartiet är emot det ensidiga systemet med 3-åriga utgiftstak i statsbudgeten, men vi redovisar här förslag till utgiftstak för jämförbarhetens skull.

21 Beräkning av statsbudgetens inkomster

Tabell 17 Beräkning av statsbudgetens inkomster 2025

Tusental kronor

Inkomsttitel	Regeringens förslag	Avvikelse från regeringen
1100 Direkta skatter på arbete	786 951 393	50 200 000
1111 Statlig inkomstskatt	64 165 361	18 390 000
1115 Kommunal inkomstskatt	969 640 894	19 640 000
1120 Allmän pensionsavgift	166 628 512	900 000
1130 Artistskatt	±0	±0
1140 Skattereduktioner	-413 483 374	11 270 000
1200 Indirekta skatter på arbete	790 968 382	5 230 000
1210 Arbetsgivaravgifter	771 132 212	5 430 000
1240 Egenavgifter	11 730 609	±0
1260 Avgifter till premiepensionssystemet	-53 234 021	-200 000
1270 Särskild löneskatt	67 582 104	±0
1280 Nedsättningar	-6 800 714	±0
1290 Tjänstegruppliv	558 192	±0
1300 Skatt på kapital	418 599 452	44 323 000
1310 Skatt på kapital, hushåll	92 143 300	25 520 000
1320 Skatt på företagsvinster	225 163 204	13 603 000
1330 Kupongskatt	9 283 504	±0
1340 Avkastningsskatt	29 994 197	±0
1350 Fastighetsskatt	43 127 567	5 200 000
1360 Stämpelskatt	12 906 739	±0
1390 Riskskatt för kreditinstitut	5 980 941	±0
1400 Skatt på konsumtion och insatsvaror	728 287 523	6 350 000
1410 Mervärdesskatt	589 617 623	210 000
1420 Skatt på alkohol och tobak	31 797 224	±0
1430 Energiskatt	44 545 424	3 000 000
1440 Koldioxidskatt	24 533 370	1 100 000
1450 Övriga skatter på energi och miljö	7 469 767	2 080 000
1470 Skatt på vägtrafik	22 472 719	-40 000
1480 Övriga skatter	7 851 396	±0
1500 Skatt på import	7 933 347	±0
1600 Restförda och övriga skatter	10 709 603	±0
1700 Avgående poster, skatter till EU	-7 933 347	±0
Offentliga sektorns skatteintäkter	2 735 516 353	106 103 000
1800 Avgående poster, skatter till andra sektorer	-1 336 433 318	-20 540 000

Inkomsttitel	Regeringens förslag	Avvikelse från regeringen
Statens skatteintäkter	1 399 083 035	85 563 000
1900 Periodiseringar	3 062 709	±0
1000 Statens skatteinkomster	1 402 145 744	85 563 000
Övriga inkomster	-28 283 293	1 000 000
2000 Inkomster av statens verksamhet	47 836 598	1 000 000
3000 Inkomster av försåld egendom	5 000 000	±0
4000 Återbetalning av lån	562 931	±0
5000 Kalkylmässiga inkomster	23 921 000	±0
6000 Bidrag m.m. från EU	48 770 245	±0
7000 Avräkningar m.m. i anslutning till skattesystemet	-154 374 067	±0
8000 Utgifter som redovisas som krediteringar på skattekonto	±0	±0
Inkomster i statens budget	1 373 862 451	86 563 000

Tabell 18 Inkomster 2026 och 2027

Miljoner kronor

Inkomsttitel	Avvikelse från regeringen	
	2026	2027
1100 Direkta skatter på arbete	48 690	56 460
1111 Statlig inkomstskatt	15 330	17 080
1115 Kommunal inkomstskatt	19 570	20 590
1120 Allmän pensionsavgift	800	1 000
1130 Artistskatt	±0	±0
1140 Skattereduktioner	12 990	17 790
1200 Indirekta skatter på arbete	5 710	5 810
1210 Arbetsgivaravgifter	5 910	6 010
1240 Egenavgifter	±0	±0
1260 Avgifter till premiepensionssystemet	-200	-200
1270 Särskild löneskatt	±0	±0
1280 Nedsättningar	±0	±0
1290 Tjänstegruppliv	±0	±0
1300 Skatt på kapital	37 875	40 846
1310 Skatt på kapital, hushåll	24 280	27 280
1320 Skatt på företagsvinster	8 395	8 366
1330 Kupongskatt	±0	±0
1340 Avkastningsskatt	±0	±0
1350 Fastighetsskatt	5 200	5 200
1360 Stämpelskatt	±0	±0
1390 Riskskatt för kreditinstitut	±0	±0

Inkomsttitel	Avvikelse från regeringen	
	2026	2027
1400 Skatt på konsumtion och insatsvaror	9 290	9 660
1410 Mervärdesskatt	400	400
1420 Skatt på alkohol och tobak	±0	±0
1430 Energiskatt	5 100	5 300
1440 Koldioxidskatt	530	530
1450 Övriga skatter på energi och miljö	3 140	3 210
1470 Skatt på vägtrafik	120	220
1480 Övriga skatter	±0	±0
1500 Skatt på import	±0	±0
1600 Restförda och övriga skatter	±0	±0
1700 Avgående poster, skatter till EU	±0	±0
Offentliga sektorns skatteintäkter	101 565	112 776
1800 Avgående poster, skatter till andra sektorer	-20 370	-21 590
Statens skatteintäkter	81 195	91 186
1900 Periodiseringar	±0	±0
1000 Statens skatteinkomster	81 195	91 186
Övriga inkomster	1 300	1 500
2000 Inkomster av statens verksamhet	1 300	1 500
3000 Inkomster av försåld egendom	±0	±0
4000 Återbetalning av lån	±0	±0
5000 Kalkylmässiga inkomster	±0	±0
6000 Bidrag m.m. från EU	±0	±0
7000 Avräkningar m.m. i anslutning till skattesystemet	±0	±0
8000 Utgifter som redovisas som krediteringar på skattekonto	±0	±0
Inkomster i statens budget	82 495	92 686

BILAGA

Fördelningsanalys av Vänsterpartiets budgetmotion

Nedan visas riksdagens utredningstjänsts (RUT) fördelningsanalys av Vänsterpartiets budgetmotion. De förslag som ingår i analysen är sådana som påverkar de disponibla inkomsterna och där fördelningsanalys är möjlig (se nedan vilka förslag som ingår). Vänsterpartiets budgetförslag innebär ökade disponibla inkomster för de sju nedersta inkomstdecilerna och lägre inkomster för de tre översta. De föreslagna reformerna beräknas medföra störst ökning av de disponibla inkomsterna i decil 1–3. I dessa inkomstskikt beräknas inkomsterna öka med ca 5 300–9 500 kronor. Våra förslag beräknas vidare öka de disponibla inkomsterna för kvinnor med ca 0,5 procent medan män förväntas få en motsvarande minskning om ca 0,5 procent (se tabell 2).

Tabell 1 Förändring av genomsnittlig disponibel inkomst efter inkomstdecil, år 2024

Effekt mot gällande regelverk

Decil	Medelvärde	Kronor	Procent
1	136 000	9 500	7,0
2	207 000	6 900	3,3
3	245 000	5 300	2,2
4	280 000	4 600	1,7
5	314 000	3 900	1,2
6	352 000	2 500	0,7
7	395 000	800	0,2
8	450 000	-1 900	-0,4
9	532 000	-6 900	-1,3
10	1 043 000	-27 500	-2,6

Källa: RUT 2024:1248.

Tabell 2 Förändring av genomsnittlig individuell disponibel inkomst år 2022, efter kön

Effekt mot gällande regelverk

	Medelvärde	Kronor	Procent
Män	424 000	-2 300	-0,5
Kvinnor	327 000	1 700	0,5

Källa: RUT 2024:1248.

Inkluderade förslag

Nedan listas de förslag som ingår i fördelningsanalysen i rapporten. Samtliga förslag påverkar individers disponibla inkomst.

- Ytterligare en statlig inkomstskatt om fem procent införs på inkomster som överstiger 62 000 kronor per månad.
- Avtrappningen av det s.k. jobbskatteavdraget ändras så att den startar vid inkomster om 45 000 kronor per månad och är fullt genomförd vid 100 000 kronor per månad.
- Samtliga förvärvsinkomster, utom ålderspensionsinkomst, inkluderas i underlaget för jobbskatteavdrag.
- Ny fastighetsskatt för marknadsvärden över 5 miljoner kronor införs.

- Ett tak för sparande i investeringssparkonton (ISK) på 2 miljoner kronor införs. Det över-
skridande beloppet antas placeras på aktie- och fondkonton med normerade kapitalbeskattning.
- Allmänt barnbidrag höjs från 1 250 kronor per barn och månad till 1 650 kronor per barn
och månad.
- Taken inom sjuk- och aktivitetsersättning och tillfällig föräldrapenning höjs till 10 prisbas-
belopp.
- Taket i sjukpenningen för arbetslösa höjs.
- Taket i sjukpenningen för de som har sjukpenning i mer än ett år höjs till 80 procent av den
tidigare inkomsten.
- Ersättningsnivån i sjuk- och aktivitetsersättningen höjs till 80 procent av antagandeinkomsten.
- Grundnivån i föräldraförsäkringen indexerar enligt inkomstprisbasbeloppet (basår 2016),
vilket innebär en höjning till 333 kronor per dag.
- Bostadsbidraget ändras enligt följande:
 - Särskilda bidraget för hemmavarande barn höjs till 2 100 kronor/månad för 1 barn, 2 700
kronor/månad för 2 barn och 3 500 kronor/månad för 3 eller fler barn.
 - Golvet i hushållets bidragsgrundande bostadskostnader tas bort.
 - 50 procent av bostadskostnaden är fortsatt bidragsgrundande.
 - Taket höjs till 6 500 kronor/månad för 0 barn, 7 000 kronor/månad för 1 barn, 7 800
kronor/månad för 2 barn och 8 700 kronor/månad för 3 eller fler barn.
 - Inkomstgränserna i bostadsbidraget höjs och avräkningen höjs till 30 procent. De nya
gränserna för hushåll med och utan barn är 200 000 kronor per år för ensamstående och
125 000 kronor per år för var och en av sammanboende.
 - Umgängesbidraget höjs till 700 kronor för 1 barn, 800 kronor för 2 barn och 900 kronor
för 3 barn.
- Taket i arbetslöshetsersättningen och aktivitetsstödet höjs så att 80 procent av löntagarna
hamnar under. Grundbeloppen höjs i relation till höjningen av taket. Höjd ersättningsnivå
till 80 procent under hela ersättningsperioden samt slopade karensdagar i a-kassan.
- Rotavdraget avskaffas helt.
- Slopat karensavdrag.
- Inkomstpensionstillägget höjs med 55 procent.

Nooshi Dadgostar (V)

Andrea Andersson Tay (V)

Andreas Lennkvist Manriquez (V)

Daniel Riazat (V)

Ida Gabrielsson (V)

Samuel Gonzalez Westling (V)

Isabell Mixter (V)

Vasiliki Tsouplaki (V)